

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

**Konvergence členských zemí EU v základních
ekonomických indikátorech**

Dominik PETRŮ

© 2021 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Dominik Petruš

Veřejná správa a regionální rozvoj – k. s. Hradec Králové

Název práce

Konvergence členských zemí EU v základních ekonomických indikátorech

Název anglicky

Convergence of EU member states in basic economic indicators

Cíle práce

Hlavním cílem této práce je analýza a vývoj základních ekonomických indikátorů členských států Evropské unie v čase za období 2014 – 2019 a stanovení existence konvergence. Vedlejším cílem práce je rozbor vývoje situace v jednotlivých zemích v kontextu všech sledovaných ekonomických indikátorů.

Metodika

Pro potřeby této závěrečné práce je využita metoda komparace a konvergence. Ekonomické indikátory členských států EU jsou mezi sebou porovnávány za účelem stanovení trendu jejich vývoje v čase. V oblasti hrubého domácího produktu na obyvatele, zadluženosti, inflačních tendencí a nezaměstnaností bude s využitím regresní analýzy a směrodatné odchylky určeno, zda se ekonomiky jednotlivých států EU v čase sbližují, nebo se naopak rozdílují mezi nimi zvětšují. Statistické údaje jsou čerpány z databáze statistického úřadu Evropské unie – Eurostatu.

Doporučený rozsah práce

x

Klíčová slova

beta konvergence, sigma konvergence, divergence, EU, HDP, nezaměstnanost, veřejný dluh, inflace

Doporučené zdroje informací

- FRAIT, Jan a Luboš KOMÁREK. Na cestě do Evropské unie: nominální a reálná konvergence v tranzitivních ekonomikách. Finance a úvěr [online]. 2001(6) [cit. 2020-07-21].
- HANČLOVÁ, Jana et al. Makroekonomické modelování české ekonomiky a vybraných ekonomik EU. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2010. ISBN 978-80-248-2353-9.
- HOLMAN, Robert. Ekonomie. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-278-6.
- MINAŘÍK, B. – BORŮVKOVÁ, J. – VYSTRČIL, M. *Analýzy v regionálním rozvoji*. [Praha]: Professional Publishing, 2013. ISBN 978-80-7431-129-1.
- SLAVÍK, Ctirad. Reálná konvergence České republiky k EU v porovnání s ostatními členskými zeměmi [online]. UK FSV CESES, 2005, 31 [cit. 2020-07-21]. ISSN 1801-1519. Dostupné z: https://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit05_02_slavik.pdf
- SPĚVÁČEK, Vojtěch. Makroekonomická analýza. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-86131-92-4.
- SPĚVÁČEK, Vojtěch, Milan ŽÁK a Anna KADEŘÁBKOVÁ, ed. Růst, stabilita a konkurenceschopnost: aktuální problémy české ekonomiky na cestě do EU. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-35-1
- ŠMÍDKOVÁ, Kateřina. Můžeme mít obojí?: Reálná a nominální konvergence v období přílivu přímých zahraničních investic. Finance a úvěr [online]. 2001(6) [cit. 2020-07-21].
- ZAHRADNÍK, Petr. Kohezní politika Evropské unie. 1. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-527-5.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

prof. Ing. Ivana Boháčková, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 4. 3. 2021

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 4. 3. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Konvergence členských zemí EU v základních ekonomických indikátorech" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci této práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2021

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval prof. Ing. Ivaně Boháčkové, CSc. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce. Dále bych chtěl též poděkovat panu Ing. Tomáši Hlavsovi, Ph.D. za odbornou podporu při zpracování analytické části této práce

Konvergence členských zemí EU v základních ekonomických indikátorech

Abstrakt

Tato diplomová práce řeší výskyt konvergence či divergence mezi jednotlivými ekonomikami členských států EU. Cílem bylo stanovit výskyt konvergenčních či divergenčních tendencí v základních ekonomických indikátorech, kterými jsou hrubý domácí produkt, veřejný dluh, inflace a nezaměstnanost. V teoretické části práce byla definována podstata konvergence, jejích forem, byly definovány základní ekonomické indikátory a byl přiblížen vývoj kohezní politiky. V analytické části práce došlo ke zhodnocení situace, které probíhalo s využitím dat databáze Eurostatu za období 2014-2019 a jejich dalšího statistického a analytického zpracování prostřednictvím regresní analýzy a směrodatné odchylky. Výsledkem práce není jednoznačné potvrzení konvergence či divergence, jelikož se situace liší podle jednotlivých ekonomických indikátorů i náhledu na problematiku, kdy je nutné rozlišovat význam beta-konvergence a sigma-konvergence, které není možné zaměňovat, jelikož oba druhy konvergence odlišně interpretují výstupy z analýzy. Byl však stanoven převažující trend vývoje situace mezi členskými státy Evropské unie.

Klíčová slova: beta konvergence, sigma konvergence, divergence, Evropská unie, hrubý domácí produkt, nezaměstnanost, veřejný dluh, inflace

Convergence of EU member states in basic economic indicators

Abstract

This diploma thesis addresses the occurrence of convergence or divergence between the individual economies of the EU member states. The aim was to determine the occurrence of convergence or divergence tendencies in the basic economic indicators, which are gross domestic product, public debt, inflation and unemployment. In the theoretical part of the thesis, the essence of convergence, its forms, basic economic indicators were defined and the development of cohesion policy was approached. In the analytical part of the thesis, the situation was evaluated, which took place using data from the Eurostat database for the period 2014-2019 and their further statistical and analytical processing through regression analysis and standard deviation. The result of the thesis is not a clear confirmation of convergence or divergence, as the situation differs according to individual economic indicators and views on the issue of distinguishing the importance of beta-convergence and sigma-convergence, which cannot be confused, because both types of convergence interpret the outputs of the analysis differently. However, the prevailing trend of the situation among the Member States of the European Union was determined.

Keywords: beta convergence, sigma convergence, divergence, European Union, gross domestic product, unemployment, public debt, inflation

Obsah

1 Úvod.....	14
2 Cíl práce a metodika	15
2.1 Cíl práce	15
2.2 Metodika	15
2.2.1 Beta-konvergence	16
2.2.2 Sigma-konvergence	17
3 Konvergence a strategie Evropské unie k jejímu dosažení	18
3.1 Podstata a obsah konvergence.....	18
3.2 Reálná konvergence	18
3.2.1 Absolutní konvergence	19
3.2.2 Podmíněná konvergence	20
3.2.3 β -konvergence.....	20
3.2.4 σ -konvergence.....	21
3.3 Nominální konvergence	22
3.4 Oblasti sledování konvergence	23
3.4.1 Hrubý domácí produkt.....	23
3.4.2 Inflace	25
3.4.3 Státní a veřejný dluh	26
3.4.4 Nezaměstnanost	27
3.5 Evropská Unie a její strategie vůči členským státům – kohezní politika (politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti)	28
3.5.1 Politika soudržnosti v historické dimenzi.....	28
3.5.2 Cíle a opatření v rámci kohezní politiky v období 2014-2020	40
4 Analýza dosažené konvergence členských států EU	48
4.1 Konvergence na základě sledování HDP/obyvatele	49
4.1.1 Skupina zemí Visegrádské čtyřky.....	49
4.1.2 Skupina zemí severní, západní a severozápadní Evropy	50
4.1.3 Skupina zemí jižní a jihozápadní Evropy	54
4.1.4 Členské země od roku 2004.....	55
4.1.5 Meziskupinové srovnání	57
4.2 Konvergence na základě sledování zadluženosti států.....	59
4.2.1 Skupina zemí Visegrádské čtyřky.....	59
4.2.2 Skupina zemí severní, západní a severozápadní Evropy	61
4.2.3 Skupina zemí jižní a jihozápadní Evropy	64
4.2.4 Členské země od roku 2004.....	65
4.2.5 Meziskupinové srovnání	67

4.3	Konvergence na základě sledování inflačních tendencí.....	69
4.3.1	Skupina zemí Visegrádské čtyřky.....	69
4.3.2	Skupina zemí severní, západní a severozápadní Evropy	71
4.3.3	Skupina zemí jižní a jihozápadní Evropy	72
4.3.4	Členské země od roku 2004.....	74
4.3.5	Meziskupinové srovnání	76
4.4	Konvergence na základě sledování nezaměstnanosti.....	77
4.4.1	Skupina zemí Visegrádské čtyřky.....	77
4.4.2	Skupina zemí severní, západní a severozápadní Evropy	79
4.4.3	Skupina zemí jižní a jihozápadní Evropy	80
4.4.4	Členské země od roku 2004.....	82
4.4.5	Meziskupinové srovnání	83
5	Závěr.....	85
6	Seznam použitých zdrojů.....	92
	Autorská literatura.....	92
	Internetové zdroje.....	93
	Oficiální dokumenty.....	96

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj celkových finančních prostředků pro zaostalé regiony v mld. ECU/EUR	34
Graf 2: Vývoj celkových finančních prostředků pro podporu zaměstnanosti v mld. ECU/EUR	38
Graf 3: Financování podpůrných iniciativ v mld. ECU/EUR	40
Graf 4: Rozdělení prostředků na Evropskou územní spolupráci v mld. EUR	40
Graf 5: Znázornění podílu kohezních prostředků na rozpočtu EU v období 2014-2020	41
Graf 6: Alokace prostředků na ekonomickou, sociální a územní soudržnost v období 2014-2020	43
Graf 7: Alokace H1b pro jednotlivé země v mld. EUR v současných cenách	44
Graf 8: Roční alokace H1b v mld. EUR.....	45
Graf 9: Provedené platby v jednotlivých letech období 2014-2020 v mld. EUR.....	46
Graf 10: Beta-konvergence HDP zemí V4	49
Graf 11: Sigma-konvergence HDP zemí V4	50
Graf 12: Beta-konvergence HDP zemí SZE	51
Graf 13: Beta-konvergence HDP zemí SZE při absenci Irska a Lucemburska.....	52
Graf 14: Sigma-konvergence HDP zemí SZE	53
Graf 15: Sigma-konvergence HDP zemí SZE při absenci Irska a Lucemburska.....	53
Graf 16: Beta-konvergence HDP zemí JZE	54
Graf 17: Sigma-konvergence HDP zemí JZE.....	55
Graf 18: Beta-konvergence HDP zemí 2004+.....	56
Graf 19: Sigma-konvergence HDP zemí 2004+.....	57
Graf 20: Beta-konvergence HDP skupin zemí EU.....	58
Graf 21: Sigma-konvergence HDP skupin zemí EU	58
Graf 22: Beta-konvergence zadluženosti zemí V4	60
Graf 23: Sigma-konvergence zadluženosti zemí V4	60
Graf 24: Beta-konvergence zadluženosti zemí SZE.....	62
Graf 25: Beta-konvergence zadluženosti zemí SZE bez Irska a Lucemburska	63
Graf 26: Sigma-konvergence zadluženosti zemí SZE.....	63
Graf 27: Beta-konvergence zadluženosti zemí JZE.....	64
Graf 28: Sigma-konvergence zadluženosti zemí JZE	65

Graf 29: Beta-konvergence zadluženosti zemí 2004+	66
Graf 30: Sigma-konvergence zadluženosti zemí 2004+	67
Graf 31: Beta-konvergence zadluženosti skupin zemí EU	68
Graf 32: Sigma-konvergence zadluženosti skupin zemí EU	69
Graf 33: Beta-konvergence inflačních tendencí zemí V4	70
Graf 34: Sigma-konvergence inflačních tendencí zemí V4	70
Graf 35: Beta-konvergence inflačních tendencí zemí SZE.....	71
Graf 36: Sigma-konvergence inflačních tendencí zemí SZE.....	72
Graf 37: Beta-konvergence inflačních tendencí zemí JZE.....	73
Graf 38: Sigma-konvergence inflačních tendencí zemí JZE.....	74
Graf 39: Beta-konvergence inflačních tendencí zemí 2004+	75
Graf 40: Sigma-konvergence inflačních tendencí zemí 2004+	75
Graf 41: Beta-konvergence inflačních tendencí skupin zemí EU	76
Graf 42: Sigma-konvergence inflačních tendencí skupin zemí EU	77
Graf 43: Beta-konvergence nezaměstnanosti zemí V4	78
Graf 44: Sigma-konvergence nezaměstnanosti zemí V4	78
Graf 45: Beta-konvergence nezaměstnanosti zemí SZE.....	79
Graf 46: Sigma-konvergence nezaměstnanosti zemí SZE.....	80
Graf 47: Beta-konvergence nezaměstnanosti zemí JZE.....	81
Graf 48: Sigma-konvergence nezaměstnanosti zemí JZE.....	81
Graf 49: Beta-konvergence nezaměstnanosti zemí 2004+	82
Graf 50: Sigma-konvergence nezaměstnanosti zemí 2004+	83
Graf 51: Beta-konvergence nezaměstnanosti skupin zemí EU	84
Graf 52: Sigma-konvergence nezaměstnanosti skupin zemí EU	84

Seznam tabulek

Tabulka 1: Cíle rozvoje zaostalých regionů a jejich vzájemné konvergence	33
Tabulka 2: Cíle týkající se rozvoje regionů ohrožených průmyslovým úpadkem.....	36
Tabulka 3: Cíle týkající se podpory zaměstnanosti	37
Tabulka 4: Cíle týkající se podpory zemědělství a venkovských oblastí.....	38
Tabulka 5: Rozdělení členských států EU vč. Velké Británie.....	48

Seznam použitých zkratk

2004+ – země, které do EU vstoupily v roce 2004 a později (s výjimkou Malty a Kypru)

CF – Kohezní fond (z angl. Cohesion Fund)

CPL – relativní cenová úroveň (angl. comparative price level)

CPI – index spotřebitelských cen

EAFRD – Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (angl. European Agricultural Fund for Rural Development)

EAGF – Evropský zemědělský záruční fond (z angl. European Agricultural Guarantee Fund)

EAGGF – Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond (z angl. European Agricultural Guidance nad Guarantee Fund)

FIFG – Finanční nástroj na podporu rybolovu (z angl. Financial Instrument for Fisheries Guidance)

EFF – Evropský rybářský fond (z angl. The European fisheries fund)

EHS – Evropské hospodářské společenství

EMFF – Evropský námořní a rybářský fond

EMU – Evropská měnová unie

ERDF – Evropský fond pro regionální rozvoj (z angl. European Regional Development Fund)

ERM II – Evropský mechanismus směnných kurzů II (angl. European Exchange Rate Mechanism II)

ES – Evropské společenství

ESF – Evropský sociální fond (z angl. European Social Fund)

ESUO – Evropské společenství uhlí a oceli

EU – Evropská unie

Euratom – Evropské společenství pro atomovou energii

H1b – Cíl 1b – Ekonomická, sociální a územní soudržnost (z angl. Heading 1b – Economical, social and territorial cohesion)

HDP – hrubý domácí produkt

HICP – Harmonizovaný index spotřebitelských cen (z angl. Harmonised Index of Consumer Prices)

HNP – hrubý národní produkt

JZE – země jižní a jihozápadní Evropy

MFF – víceletý finanční rámec (z angl. multiannual financial framework)

MMF – Mezinárodní měnový fond

PPI – index cen výrobců

SAPARD – Speciální přístupový program pro zemědělství a rozvoj venkova (z angl. Special Accession Programme for Agricultural and Rural Development)

SEA – Jednotný evropský akt (z angl. Single European Act)

SEU – Smlouva o Evropské unii

SZE – země severní, severozápadní a západní Evropy

V4 – země uskupení Visegrádské čtyřky

1 Úvod

Téma této diplomové práce úzce souvisí se zaměřením studijního programu Veřejná správa a regionální rozvoj provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity. Integrované procesy na území Evropy probíhaly již od prvního rozšíření Evropského společenství v roce 1973 a nabyly zcela zásadního významu především v důsledku změn geopolitické situace v 90. letech 20. století a zániku bipolárního rozdělení světa. Následkem těchto změn došlo v roce 2004 k přistoupení doposud největšího počtu zemí, které byly z většiny tvořeny zeměmi bývalého východního bloku. V důsledku stále se zvyšujícího počtu členů Evropského společenství, resp. Evropské unie, byla nutnost definování kohezní politiky stále naléhavější. Nárůstem počtu členů docházelo k reálnému vzniku rozdílů mezi jednotlivými zeměmi a regiony v oblasti ekonomické i sociální a tyto rozdíly se ještě zvětšily po rozšíření EU v roce 2004. Do roku 2004 představovaly Řecko, Portugalsko a Irsko nejvíce zaostalé země EU a největší příjemce prostředků kohezní politiky. Po roce 2004 tuto pozici převzaly země střední a východní Evropy včetně České republiky, které byly od průměru EU vzdáleny ještě výrazněji.

Smlouva o Evropské unii z roku 1993 stanovila ekonomickou a sociální kohezi za jeden ze tří pilířů (priorit) rozvoje (spolu s jednotným vnitřním trhem a hospodářskou a měnovou unií). Tato priorita, společná pro stávající země Evropské unie i země nově přistoupivší, je nezbytně nutná pro pokračující rozvoj, úspěšnou integraci a docílení vzájemné ekonomické, územní a sociální koheze mezi zeměmi Evropské unie. Úspěch v budování kohezního pilíře podmiňuje realizaci zbylých dvou základních pilířů EU, tj. budování vnitřního trhu a hospodářské a měnové unie, a proto Evropská unie tuto prioritu podporuje stále zvyšujícím se objemem finančních prostředků, což dokládá skutečnost, že na kohezní politiku jsou vynakládány finanční prostředky ve výši srovnatelné se Společnou zemědělskou politikou, která byla v minulosti financována naprosto dominantním podílem z rozpočtu Evropské unie (dříve ES či EHS). Je však otázkou, zda vynaložené prostředky skutečně napomáhají dosažení vytyčeného cíle. Jinými slovy ve spojitosti s kohezní politikou existuje zcela zásadní otázka, zda dochází k ekonomické kohezi, tj. sblížování a srovnávání životní úrovně obyvatel Evropské unie, či snahy selhávají a dochází k rozevírání pomyslných nůžek mezi ekonomikami členských států Evropské unie. Znalost skutečné situace a trendu dosavadního vývoje kohezní politiky je zcela zásadní pro nastavení dalšího směřování Evropské unie a zpřesnění a zefektivnění zacílení

mechanismů kohezní politiky je stěžejní pro dosažení maximálních výsledků a přínosů kohezní politiky za využití omezených zdrojů, kterými Evropská unie disponuje, ačkoli jejich objem v čase roste a finanční prostředky určené na kohezní politiku v blízké době svou výší překoná prostředky určené na Společnou zemědělskou politiku.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této práce je komparace jednotlivých ekonomických indikátorů s cílem prokázání konvergence či divergence ekonomik členských států Evropské unie v období 2014-2019. Vedlejšími cíli diplomové práce jsou definice a vysvětlení pojmů konvergence (beta i sigma konvergence) a divergence, stručná charakteristika zkoumaných ekonomických indikátorů a shrnutí dosavadního vývoje kohezní politiky.

2.2 Metodika

Pro potřeby této závěrečné práce byla využita metoda komparace. Ekonomické indikátory členských států EU jsou mezi sebou porovnávány za účelem stanovení trendu jejich vývoje v čase. Bude tak určeno, zda se ekonomiky jednotlivých států EU v čase sblíží, nebo se naopak rozdíl mezi nimi zvětšují. K tomu bylo využito matematických a statistických modelů v kombinaci s grafickým vyjádřením výsledků zkoumání.

Pokud bychom chtěli hovořit o skutečné konvergenci či divergenci, lze tak učinit pouze při porovnávání dvou zemí. Při porovnávání více zemí lze dosáhnout nejvýše stanovení určité převažující tendence. Pokud se nějaká země či region tendenci vymyká, je považována za tzv. disparitu, a to v pozitivním či negativním smyslu. (3, s. 88)

Statistické údaje jsou čerpány z databáze statistického úřadu Evropské unie – Eurostatu.

2.2.1 *Beta-konvergence*

Při stanovování beta – konvergence jsou zpracovány hodnoty sledované veličiny na počátku sledovaného období (y_0 , v tomto případě za rok 2014) a jeho konci (y_n -rok 2019), ze kterých je výpočtem podle vzorce $\bar{k} = \sqrt[n]{\frac{y_n}{y_0}}$, získán průměrný koeficient růstu \bar{k} (n =délka sledovaného období, tj. 6). Koeficient byl následně zlogaritmován podle vzorce $\log \bar{k} = \frac{1}{n}(\log y_n - \log y_0)$ a sestrojen rovinný graf, přičemž logaritmy počátečních hodnot byly vyneseny na vodorovnou osu x a logaritmy průměrných koeficientů růstu byly vyneseny na svislou osu y . Metodou nejmenších čtverců (regresní analýzou) byla určena rovnice regresní přímky s regresními parametry α a β . Zásadní pro interpretaci grafického vyjádření je koeficient β (směrnice regresní přímky). Při nabývání záporných hodnot (klesající přímka) je převažující tendencí konvergence, při nabývání kladných hodnot (rostoucí přímka) je převažující divergenční tendence. V případě, že se β blíží nule, je přímka téměř vodorovná a převažující tendence nelze určit. (3, s. 90-91)

Regresní analýzou dále získáme koeficient determinace, který může nabývat hodnot 0 až 100 %. Čím více se bude koeficient blížit k hodnotě 100 %, tím významnější tendenci pozorujeme. Čím blíže bude koeficient k 0, tím se významnost tendence snižuje. (3, s. 91)

V další části práce je koeficient determinace interpretován následovně:

- 50–100 % - významná tendence
- 30–49,99 % - relativně významná tendence
- 5–29,99 % - relativně nevýznamná tendence
- 0–4,99 % - nevýznamná tendence

V případě, že došlo k situaci, kdy je analýza konvergence málo průkazná vlivem nízké hodnoty koeficientu determinace, byla využita analýza korelačního diagramu (korelačního pole). Jednotlivé grafy byly rozděleny na kvadranty pomocí průměrů. V případě vysoce průkazné konvergence jsou body lokalizované převážně ve II. a IV. kvadrantu. V případě divergence se naopak body grafu nachází v I. a III. kvadrantu. Klesající průkaznost konvergence či divergence se projevuje rozptýlením bodů grafů rovnoměrně ve všech čtyřech kvadrantech:

- První kvadrant – jednotky s nadprůměrnou počáteční hodnotou a nadměrně rychlým růstem – tendence se vzdalovat ostatním jednotkám;
- Druhý kvadrant – jednotky s podprůměrnou počáteční hodnotou a nadměrně rychlým růstem – tendence se v čase posunout do I. kvadrantu;
- Třetí kvadrant – jednotky s podprůměrnou počáteční hodnotou a podprůměrným růstem – tendence oproti ostatním jednotkám i nadále zaostávat;
- Čtvrtý kvadrant – jednotky s nadprůměrnou počáteční hodnotou a podprůměrným růstem – tendence se v čase posunout do III. kvadrantu. (3, s. 95-96)

2.2.2 *Sigma-konvergence*

Při měření sigma-konvergence podléhají logaritmování hodnoty ze všech zkoumaných let (nikoli pouze hodnota počáteční a konečná jako v případě beta-konvergence). Z logaritmovaných dat dojde ke stanovení směrodatné odchylky pro každé dílčí období a sestrojení grafu, jehož osa x je osou časovou a na svislou osu y jsou vynášeny směrodatné odchylky. Jednotlivé body jsou následně proloženy spojující křivkou a podle jejího průběhu a sklonu (tj. rostoucí nebo klesající) je stanoveno, zda dochází ke konvergenci (směrodatné odchylnka logaritmů v čase klesá), divergenci (směrodatná odchylnka logaritmů v čase roste) nebo nedochází ani k jedné z možností (směrodatné odchylnky logaritmů v čase oscilují kolem konstantní hodnoty a variabilita jednotek je v čase přibližně konstantní). (3, s. 90-91)

3 Konvergence a strategie Evropské unie k jejímu dosažení

3.1 Podstata a obsah konvergence

Pojem konvergence pochází z latinského slovesa *convergere*, což v překladu znamená „ohýbat k sobě“ (*con* – k sobě, *vergere* – ohýbat). (18) Pojem konvergence se objevuje v nejrůznějších souvislostech napříč nejrůznějšími oblastmi a vědeckými obory, jakými jsou medicína, matematika, informatika nebo sociální vědy. Za obecnou definici konvergence pro potřeby této práce můžeme v současnosti považovat definici, podle které „*pod pojmem konvergence rozumíme sbližování regionů v čase v hodnotě určitého indikátorů*“ (3, s. 88). Dochází tak k přibližování, tj. zmenšování rozdílu mezi pozorovanými objekty či veličinami až do jejich vyrovnání.

Z ekonomického hlediska hovoříme o tzv. ekonomické konvergenci. Ekonomická konvergence je „*...fenomémem mezinárodních komparací, sledujících, jak se v čase zmenšují rozdíly v síle, výkonosti a dalších parametrech ekonomik srovnávaných zemí.*“ (6, s. 145)

Konvergenci lze rozlišovat „*...jakožto kategorii makroekonomických teorií ve smyslu obecně formulovaných tezí, zákonitostí a předpokladů od konvergence, jakožto konkrétního analytického poznatku, vyplývajícího z popisu a vzájemného srovnání národních ekonomik v reálném čase.*“ (6, s. 145).

Při popisování ekonomické konvergence rozlišujeme konvergenci reálnou a nominální.

3.2 Reálná konvergence

Samotnou konvergenci je možné rozlišit na reálnou a nominální. Reálnou konvergencí je „*...sbližování ekonomické výkonosti, která může být aproximována měřítky typu hrubý domácí produkt na hlavu v paritě kupní síly.*“ (1, s. 314).

Konvergenci dvou zemí v čase je možné vyjádřit pomocí vztahu:

$$|y_{1,t} - y_{2,t}| > |y_{1,t+s} - y_{2,t+s}|. \quad (3.1)$$

Podle výše uvedeného vzorce je rozdíl mezi dvěma zeměmi v čase t větší než v čase $t + s$, jinými slovy došlo k jejich konvergenci v čase. (4, s. 24)

Předpoklady a definice reálné konvergence závisí na pohledu konkrétní ekonomické teorie.

3.2.1 *Absolutní konvergence*

Neoklasická teorie vychází z předpokladu, že země s nízkým důchodem mají daleko vyšší potenciál k růstu skrze tzv. efekt dohánění (angl. catching up), jelikož zkoumaná země nevyužívá plně svůj potenciál v podobě technické a ekonomické možnosti a má možnost přejímat technologie od vyspělejších zemí světa. V tomto případě však konvergence probíhá pouze za stabilních podmínek v oblasti demografické, ekonomické i politicko-institucionální. Tyto faktory jsou však v reálném čase spíše nestabilní a ovlivňované širším okruhem okolností. (7, s. 164)

Podle neoklasické teorie růstu ekonomika konverguje až do svého tzv. stálého stavu, který lze nejjednodušeji vyjádřit v čase t pomocí Cobb – Douglasovy produkční funkce:

$$Y_t = A \times K_t^\alpha \times L_t^{1-\alpha} \quad (3.2)$$

K – množství kapitálu

L – množství pracovníků

A – technologická konstanta, pro kterou platí $A > 0$

α – koeficient účinnosti pracovníků, kde platí $\alpha \in (0,1)$.

Cobb – Douglasovu produkční funkci lze rozšířit o technologii, která v čase roste a již se nejedná o konstantu, což je vyjádřeno následující funkcí:

$$Y_t = K_t^\alpha \times (A_t \times L_t)^{1-\alpha} \quad (3.3)$$

V takovém případě se „...míra růstu důchodu na hlavu rovná míře růstu technologie a pod stálým stavem je vyšší, respektive nižší nad ním.“ (5, s. 9)

Naopak teorie endogenního růstu považuje na výhodnější pozici zemí s vysokým důchodem na osobu. Realita je však poněkud odlišná, jelikož nejrychlejší tempo růstu lze

pozorovat pouze u malé skupiny zemí s relativně nízkým, ale nikoli však nejnižším důchodem. (7, s. 164)

Reálná konvergence probíhá dvěma způsoby. Tím prvním je vyšší růst produktivity práce oproti referenčním zemím. Druhým způsobem je stav, kdy se zvyšuje rychleji (případně pomaleji klesá) míra ekonomické aktivity a míra zaměstnanosti, případně roste podíl práceschopného obyvatelstva země. Produktivitu práce lze vyjádřit skrze hrubý domácí produkt připadající na jednoho pracovníka analyzované země či na počet odpracovaných hodin. (7, s. 170)

3.2.2 *Podmíněná konvergence*

Koncept podmíněné konvergence vychází ze situace, kdy „...některé ekonomiky rostou tím rychleji, čím větší je rozdíl mezi výstupem ve stálém stavu a sledovaným výstupem...“. (5, s. 9)

Může tak dojít k paradoxní situaci, kdy země s vyšší úrovní důchodu na hlavu rostou rychleji než země s nižší úrovní důchodu na obyvatele, což je zapříčiněno vyšším rozdílem od stálého stavu oproti zemím s nižší úrovní důchodu. Proměnnými, které mají za následek odlišné stálé stavy, jsou například míra úspor či účinnost faktorů produkční funkce nebo vládní politiky, které ovlivňují parametr A produkční funkce. Za takové politiky můžeme považovat růst infrastruktury, vzdělanosti obyvatelstva či odstraňování překážek na trhu práce, obchodu či zefektivnění státní správy. (5, s. 9)

3.2.3 *β -konvergence*

K beta-konvergenzi dochází v situaci, kdy ekonomika země s nižším reálným důchodem per capita roste rychleji než země bohatší. Její průběh v čase T lze vyjádřit následující regresní rovnicí:

$$y_{t,T} - y_{i,0} = \alpha_1 - \beta_1 \times y_{i,0} + \varepsilon_i \quad (3.4)$$

kde index i označuje pozorovanou zemi a T je doba trvání pozorování. V ideálním případě by za předpokladu, že by všechny země měly definovaný stejný stálý stav (α_1) a byl by k dispozici dostatečně dlouhý čas T , by došlo k jejich vyrovnání a dosažení stejného

důchodu per capita. V takovém případě by β_1 bylo rovno jedné. Regresní koeficient β_1 vyjadřuje, jakou část rozdílu se zemím podařilo skutečně dohnat. (5, s. 10)

Výše zmíněnou rovnici lze vyjádřit v rozšířené verzi:

$$\frac{1}{T} \times \log \frac{y_{iT}}{y_{i,0}} = \alpha_2 - \beta_2 \times \log y_{i,0} + u_i \quad (5, \text{ s. } 10) \quad (3.5)$$

$$\beta_2 = \frac{1 - e^{-\beta \times T}}{T} \quad (4, \text{ s. } 25) \quad (3.6)$$

„kde levá strana rovnice vyjadřuje průměrný růst v období 0 až T (T je tedy zároveň počet období). Tento růst je opět závislý (skrze koeficient β_2) na počáteční úrovni důchodu ($y_{i,0}$)...“ (5, s. 10)

Tempo růstu důchodu na hlavu tak závisí především na rozdílu výše stálého stavu důchodu a jeho počáteční úrovně. Parametr β představuje rychlost konvergence. Absolutní člen u_i představuje náhodnou složku. (5, s. 10-11)

3.2.4 σ -konvergence

Beta-konvergence, která je popsána v předešlé kapitole, podmiňuje vznik tzv. σ -konvergence. Na rozdíl od β -konvergence popisuje σ -konvergence „...snižování míry disperze důchodu na hlavu (tedy rozptylu nebo směrodatné odchylky mezi ekonomikami v čase.“ (5, s. 11),

Sigma-konvergence tedy popisuje průběh konvergence takovým způsobem, kterého β -konvergence není schopná. Zatímco dochází ke β -konvergenzi jako relativnímu vyjádření konvergence, v absolutním srovnání může, ale také nemusí, ke sblížení docházet. Vývoj konvergence po čas jejího průběhu popisuje právě σ -konvergence. (5, s. 11-13),

Z definice konvergence vyjádřené vzorcem s absolutní hodnotou (2.1) lze odvodit zjednodušený vzorec vyjadřující σ -konvergenzi v čase. Konkrétně jde o vzorec:

$$\delta_t^2 > \delta_{t+s}^2 \quad (3.7)$$

kde δ představuje směrodatnou odchylku a její druhá mocnina pak představuje rozptyl, který lze definovat jako průměr druhých mocnin rozdílů mezi hodnotami a jejich

průměrem. Za pomoci výše zmíněného vzorce (2.7) a jeho modifikací získáme vzorec (2.8), který je v souladu se vzorcem (2.1) definujícím podstatu konvergence. (5, s. 11)

$$|y_{1,t-1} - y_{2,t-1}| > |y_{1,t} - y_{2,t}| \quad (3.8)$$

Sigma-konvergence však neprobíhá vždy, když je možné pozorovat beta-konvergenci. Za situace, kdy hovoříme o beta-konvergenci (tj. chudší země roste v procentuálním vyjádření rychleji než bohatší země) a rozdíl mezi zeměmi je dostatečně vysoký, může paradoxně docházet v absolutním vyjádření k prohlubování rozdílu mezi zeměmi. V takovém případě hovoříme nikoli o σ -konvergenci, nýbrž o σ -divergenci. (5, s. 12-13)

Sigma divergence nastává i v hypotetickém případě, když původně chudší země vlivem dostatečně vysokého tempa růstu za delší časové období původně bohatší zemi předstihuje, ale rozdíl v tempu růstu zůstává i nadále zachován. V takovém případě se rozdíl mezi zeměmi opět zvětšuje a znovu nastává σ -divergence. (5, s. 12-13)

3.3 Nominální konvergence

V případě sblížení ekonomik v cenových charakteristikách ve společné měně hovoříme o tzv. nominální konvergenci. (1, s. 314). Jde především o sledování trendu v oblastech míry inflace, úrokových sazeb, podílu veřejného dluhu na HDP nebo výše rozpočtového deficitu (8, s. 364).

Jinými slovy dochází oproti reálnému vyjádření (pomocí parity kupní síly) ke komparaci veličin v nominálním vyjádření, tj. přepočtených reálným tržním kurzem měny. (7, s. 173).

Výstupy v nominálním vyjádření se od těch v reálném vyjádření liší především vlivem odlišných cenových úrovní, které souvisí s jednotkovými pracovními náklady (a tudíž i mzdovými náklady), které ovlivňují ceny. Pro potřeby zkoumání nominální konvergence je stěžejní tzv. relativní cenová úroveň (angl. CPL – comparative price level). (9, s. 207)

Nominální konvergence úzce souvisí s plněním tzv. maastrichtských kritérií (též konvergenčních kritérií), jejichž plnění je nutnou podmínkou pro vstup zemí EU do měnové unie-eurozóny. (7, s. 190).

Konkrétně jsou stanovena 4 kritéria:

1. Míra inflace nesmí být o více než 1,5 procentního bodu vyšší než míra inflace 3 členských států, které dosahují nejlepších výsledků.
2. Schodek veřejných financí nesmí být vyšší než 3 % HDP. Veřejný dluh nesmí přesahovat 60 % HDP.
3. Kandidátská země se musí alespoň po dobu 2 let účastnit mechanismu směnných kurzů (ERM II), aniž by došlo k výrazným odchylkám od centrálního směnného kurzu stanoveného mechanismem ERM II nebo k devalvaci bilaterální centrální parity dané měny vůči euru.
4. Úroveň dlouhodobých úrokových sazeb by neměla být o více než 2 procentní body vyšší než úroveň 3 členských států, které dosahují nejlepších výsledků z hlediska cenové stability. (25)

3.4 Oblasti sledování konvergence

Tato kapitola slouží jako teoretický základ a definice veličin, které budou v další části práce zkoumány a analyzovány.

3.4.1 *Hrubý domácí produkt*

Pro stanovení, co ve skutečnosti představuje hrubý domácí produkt, je nutné nejdříve definovat samotný domácí produkt. Jedná se o „*tok zboží a služeb, vyrobených na území určité země za určité období.*“ (2, s. 409)

Pro stanovení domácího produktu, ve většině případů měřený během jednoho roku, je nutné respektovat, že pro jeho měření je nutné uvažovat pouze nově vyrobené statky. V rámci domácího produktu rozlišujeme hrubý a čistý domácí produkt. Hrubý domácí produkt se skládá z čistého domácího produktu a opotřebení zboží dlouhodobé životnosti. V důsledku složitosti stanovení opotřebení je pro makroekonomické analýzy používán především hrubý domácí produkt HDP. (2, s. 409-413)

HDP je vyjadřován v peněžních jednotkách zkoumané země, avšak problém nastává u cen, jimiž jsou zboží a statky oceňovány. Z tohoto důvodu je rozlišován reálný a nominální hrubý domácí produkt. Reálný hrubý domácí produkt je oceňován tzv. stálými cenami, tj. cenami platnými v předem stanoveném referenčním roce či minulém období (např. ceny platné v roce minulém). Nominální hrubý domácí produkt je naopak oceňován

tzv. běžnými cenami platnými v konkrétním roce, za který je HDP zkoumáno. Tento nesoulad způsobuje odlišné hodnoty reálného a nominálního HDP. Podílem těchto dvou veličin získáme tzv. deflátor HDP, který slouží k vyjádření změny cenové hladiny v běžném období oproti období minulému. (2, s. 414-415)

Z výše uvedeného vyplývá, že „*nominální růst domácího produktu odráží růst produkce i cen, zatímco reálný růst domácího produktu ukazuje pouze růst produkce*“. (2, s. 415)

Pro vyjádření růstu či poklesu HDP v jednotlivých letech je nutné vyjádřit produkt běžného období ve stálých cenách a následně jej porovnat s produktem v minulém období. Bude tak dosaženo shodného ohodnocení produktu, čímž dojde k vyjádření skutečného růstu či poklesu produkce. (2, s. 416)

V souvislosti s HDP rozlišujeme 4 sektory, které se na jeho tvorbě podílí a jsou znázorněny vyjádřeny v následující rovnici:

$$C + I + G + (E_x - I_m) = HDP \quad (3.9)$$

C – sektor domácností

I – soukromý sektor

G – veřejný sektor

E_x - export

I_m – import.

Sektor domácností vystupuje jako čistý věřitel, jelikož své úspory poskytuje soukromému sektoru prostředky jako investiční statky a který se tak stává čistým dlužníkem. Peněžní toky mezi veřejným sektorem, domácnosti a soukromým sektorem probíhají ve formě daní, transferových plateb a investičních plateb za zboží a služby soukromému sektoru. Rozdíl mezi exportem a importem nazýváme čistým vývozem či zahraničně obchodní bilancí. (2, s. 420; 428-429)

V souvislosti s HDP se vyskytuje podobný ukazatelem, kterým je hrubý národní produkt (HNP). HNP se od HDP liší národnostním pohledem na vyrobený produkt. Zatímco HDP hledí pouze na produkt vyrobený na svém území bez ohledu na to, zda se na tvorbě podílí domácí či zahraniční subjekty, HNP při svém výpočtu zahrnuje produkt bez ohledu na teritorium, ve kterém byl vyroben. Klíčovým je pro HNP původ subjektu, který produkt vytvořil. (2, s. 430-431)

3.4.2 *Inflace*

Inflace je ekonomický pojem, který v některých občanech vyvolává rozpaky, někteří se však jeho existencí nezabývají. Inflaci rozumíme „*růst cen neboli zmenšování kupní síly peněz*“ (2, s. 527), což však pociťuje každý z nás bez ohledu na vzdělání či zaměstnání. V případě, že dochází ke snižování cenové hladiny, hovoříme o deflaci a situaci, kdy dochází ke snižování míry inflace, nazýváme desinflací. (2, s. 527)

Speciálním případem inflace je tzv. stagflace. Jedná se o situaci, při níž dochází k růstu cenové hladiny v kombinaci se snižováním ekonomického růstu a vysokou nezaměstnaností. Stumpflaci lze definovat podobně jako stagflaci s tím rozdílem, že se jedná o inflaci v období ekonomického propadu, tj. zápornému ekonomickému růstu. (7, s. 326)

Druhy inflace lze rozlišovat podle tempa jejího růstu, a to inflaci mírnou (do 10 % růstu), pádivou (nad 10 %) a hyperinflaci (nad 100 %). (7, s. 328)

Podle prvotní příčiny inflace rozlišujeme inflaci poptávkovou a nabídkovou. Poptávková inflace je způsobena zvyšující se poptávkou po zboží a službách, jejichž nabídka je omezená. Dochází tak ke zvyšování cenové hladiny a navyšování mezd. Nabídková inflace se od té poptávkové liší především prvotním impulzem, který je v tomto případě na straně nabídky vlivem zvyšujících se cen vstupů výroby. (2, s. 535–540)

K měření pohybu cenové hladiny jsou běžně používány 3 cenové indexy: index spotřebitelských cen (CPI), deflátor HDP a index cen výrobců (PPI).

Index spotřebitelských cen (CPI) zkoumá pohyb cenové hladiny pouze u vybraných služeb a zboží, které společně tvoří tzv. spotřební koš. Jeho obsah je stabilní a taxativně stanovený s určenými váhami jednotlivých položek. Pomocí CPI je inflace vyjádřena v takové podobě a kontextu, která je relevantní pro běžného spotřebitele.

Deflátor HDP byl zmíněn již v kapitole 3.4.1 v souvislosti s vyjasněním rozdílu mezi reálným a nominálním hrubým domácím produktem. Jedná se o nejkompexnější ukazatel inflace, jelikož na rozdíl od indexu spotřebitelských cen zahrnuje ceny všech statků a poskytuje tak nejpřesnější informace. V některých případech jed však o příliš podrobné vyjádření a je upřednostňován index spotřebitelských cen.

Index cen výrobců (PPI) využívá obdobu spotřebního koše CPI, nicméně jeho obsah je uzpůsoben vyjádření vlivu inflace na konkurenční schopnost domácích výrobců v porovnání s přímou zahraničními subjekty. (2, s. 527–529)

Pro komparaci inflace mezi zeměmi Evropské unie je nezbytná jednotná metodika výpočtu, kterou provádí statistický úřad každého členského státu podle metodiky Eurostatu. Země platící eurem tato data poskytují Eurostatu, který vypočítává inflaci za eurozónu jako celek. V databázi Eurostatu je tak možná komparace zemí eurozóny, Evropské unie i nečlenských zemí EU. Jednotná metodika spočívá ve sledování pohybu spotřebitelských cen měřeného tzv. harmonizovaným indexem spotřebitelských cen, zkráceně HICP. HICP zahrnuje více než 700 druhů služeb a zboží s různou vahou důležitosti. Sledována je tak meziroční míra inflace, což je procentní změna spotřebitelských cen oproti předchozímu (bazickému) roku. (17)

3.4.3 *Státní a veřejný dluh*

Zadluženost států úzce souvisí s jejich každoročním hospodařením. Každá země je nucena vynaložit určitý obnos výdajů, které financuje z prostředků, které spadají do kategorie příjmů státního rozpočtu. Takový rozpočet může být přebytkový, vyrovnaný nebo schodkový (deficitní).

Schodek státního rozpočtu lze rozdělit na dvě složky, a to na strukturální a cyklický. Strukturální schodek nastává v situaci, kdy se HDP rovná potenciálnímu produktu, a přesto výdaje převyšují příjmy státního rozpočtu. Cyklický schodek je způsoben propadem HDP pod potenciální produkt, což způsobí snížení příjmů státního rozpočtu a další prohloubení deficitu. (2, s. 633)

Kumulací schodkových rozpočtů roste státní dluh jednotlivých zemí. Pro srovnání je zadluženost jednotlivých zemí a ekonomik vyjadřována jako podíl HDP každého státu.

Státní rozpočet tvoří pouze část tzv. veřejných rozpočtů. Veřejné rozpočty jsou dále tvořeny rozpočty územních samosprávních celků, rozpočty zdravotních pojišťoven, veřejných vysokých škol, mimorozpočtových fondů, příspěvkových organizací, a dalších veřejných institucí, které nepůsobí na konkurenčním trhu a podílí se na veřejných politikách v sociální oblasti, oblasti školství a obrany. (26)

3.4.4 *Nezaměstnanost*

Z postoje osoby na trhu práce lze nezaměstnanost rozdělit na dobrovolnou a nedobrovolnou. Dobrovolnou nezaměstnanost lze definovat jako stav, „*kdy nezaměstnaný hledá práci, ovšem za vyšší mzdu, než která na trhu práce převládá.*“ (2, s. 285) Oproti tomu nedobrovolně nezaměstnanému člověku se nedaří najít zaměstnání ani v případě, že je ochoten přijmout pracovní nabídku za mzdu nižší, než je na trhu obvyklé. (2, s. 288).

Obecně lze míru nezaměstnanosti u definovat jako podíl nezaměstnaných osob U vůči všem obyvatelům (zaměstnaným L i nezaměstnaným U). (2, s. 278)

$$u = \frac{U}{U+L} \quad (3.10)$$

Metodika Eurostatu rozlišuje tři skupiny obyvatel: zaměstnané, nezaměstnané a ekonomicky neaktivní.

Za zaměstnané osoby jsou považováni osoby starší 15 let, kteří ve sledovaném období (tj. v konkrétním týdnu, ke kterému se údaje vztahují) pracovaly za odměnu alespoň jednu hodinu nebo v práci pouze dočasně absentovaly.

Nezaměstnané osoby jsou charakterizované jako osoby nevyhovující definici osob zaměstnaných. Dále za nezaměstnané osoby lze považovat takové osoby, které během 14 dnů před šetřením byly k dispozici na trhu práce či během předcházejících 4 týdnů aktivně práci hledaly. Za aktivní hledání zaměstnání je považována aktivita v součinnosti s Úřadem práce, pracovní agenturou, zasílání životopisů a oslovování potenciálních zaměstnavatelů přímo bez využití zprostředkovatele. Aktivní hledání dále spočívá v absolvování pohovorů, vstupních testů či rekvalifikačních kurzů.

Ekonomicky neaktivní osoby jsou všechny osoby, které nesplňují charakteristiky osob zaměstnaných či nezaměstnaných. V drtivé většině případů se jedná o osoby nesplňující věková kritéria výše uvedených skupin osob na trhu práce. (20)

3.5 Evropská Unie a její strategie vůči členským státům – kohezní politika (politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti)

3.5.1 *Politika soudržnosti v historické dimenzi*

Politika soudržnosti (či kohezní politika) a její důraz na konkrétní odvětví se v průběhu evropské integrace postupně vyvíjel. Vliv na postupný rozvoj kohezní politiky měly ratifikované a podepsané zakládající smlouvy, které doznávaly změn v reakci na nově přistoupivší státy. Podobu kohezní politiky utvářely i další prameny primárního práva v podobě právních aktů a dalších smluv a protokolů, které se pojily se smlouvami o přistoupení nových členských zemí. (28)

Nutnost definování kohezní politiky rostla souběžně s rostoucím počtem členů Evropských společenství, resp. Evropské unie. Nárůstem počtu členů docházelo k reálnému vzniku rozdílů v oblasti ekonomické i sociální, které bylo nutné pro dosažení hlubší integrace vyrovnat. Rozdíly byly patrné nejen mezi jednotlivými zeměmi, ale i mezi jednotlivými regiony.

2.5.1.1 Období 1958–1988

Kohezní politika nebyla ve Smlouvě o založení EHS definována. Objevují se v ní pouze fragmenty opatření a zárodky institucí, které byly v budoucnu dále rozvíjeny.

Podpisem Smlouvy o založení EHS došlo k ustanovení Evropského sociálního fondu (dále jen ESF), který je podle článku 123 založen pro zlepšení možností zaměstnávání pracovníků na společném trhu, zvyšování jejich životní úrovně a jehož posláním bude rozšiřovat možnosti zaměstnávání pracovníků a zvyšovat jejich profesní a geografickou mobilitu. (29, čl. 123)

Z této definice vyplývá, že cílem ESF byla participace na tvorbě společného trhu práce a investice do lidských zdrojů členských států. Sociální politika na regionální bázi však zůstala zcela v gesci národních států. (10, s. 39)

Sociální politika je samostatně definována ve člancích 117-122 Smlouvy o založení EHS. Členské státy se shodují, „že je nutno podporovat zvyšování životní úrovně a zlepšování pracovních podmínek zaměstnanců tak, aby bylo možno tyto podmínky vyrovnat, a přitom udržet jejich zvýšenou úroveň“, což napomůže „...harmonizaci sociálních systémů, ale

také výsledkem postupů stanovených touto smlouvou a sblížení právních a správních předpisů členských států“ (29, čl. 117)

Podpisem Smlouvy došlo dále ke vzniku Evropské investiční banky, jejíž cílem bylo formou neziskových úvěrů poskytnout kapitál nutný k investicím nutným pro rozvoj méně rozvinutých regionů, projektů společného zájmu více států či modernizaci podniků. (29, čl. 130)

Nařízením č.25/1961 došlo k založení Evropského zemědělského podpůrného a záručního fondu (EAGGF z angl. European Agricultural Guidance and Guarantee Fund) jako prostředku k financování společné zemědělské politiky EHS. Jeho zapojení do kohezní politiky Společenství nastalo až v 80. letech 20. století.

Období poloviny 70. let 20. století je vhodné spojit se vznikem Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF z angl. European Regional Development Fund). Zpočátku představoval objem finančních prostředků v ERDF přibližně 5 % objemu rozpočtu ES. Jeho podíl však v průběhu let rostl (na konci 80. let 20. století 9 % rozpočtu ES až na nynějších 20 %). (10, s. 40). ERDF byl založen Nařízením Rady (ES) č. 724/1975, které vstoupilo v platnost 15. března 1975 a původně byl zaměřen na podporu tří typů aktivit:

- Investice do malých podniků s podmínkou vzniku alespoň 10 nových pracovních míst
- Investice do infrastruktury doplňující předchozí aktivitu
- Investice do infrastruktury horských oblastí jako doplňkový zdroj v součinnosti s EAGGF (10, s. 36)

Zdroje z ERDF znamenaly pouze minoritní část financování projektů a doplňovaly národní zdroje jednotlivých států. Projekty byly schvalovány jednotlivě výborem složeným ze zástupců jednotlivých států, avšak měly převážně národní charakter bez výrazného přesahu v kontextu Evropy. (10, s. 37)

Rozšíření počtu zemí ES v 80. letech „posunulo záběr regionální politiky od do té doby dominantní podpory oblastí postižených strukturálními změnami k podpoře nejméně rozvinutých oblastí.“ (10, s. 40) Klíčovým dokumentem tohoto období je Jednotný evropský akt (SEA z angl. Single European Act), který do části 3 Smlouvy o EHS připojuje hlavu V a zavádí pojem ekonomická a sociální soudržnost. Podle článku 130 A SEA „...Společenství rozvíjí a uskutečňuje aktivity vedoucí k posilování své ekonomické a

sociální soudržnosti. Společenství se zaměřuje zvláště na zmenšování nerovnoměrností mezi různými regiony a zaostalosti regionů, jimž se dostává nejmenší podpory.“ (30, čl. 130 A)

Členské státy se podpisem SEA zavázaly koordinovat své ekonomické politiky za cílem dosažení soudržnosti podle článku 130 A za využití fondů ERDF, ESF, EAGGF a dalších existujících nástrojů (30, čl. 130 B). ERDF je na základě SEA využíván k nápravě „*hlavní regionální nerovnováhy ve Společenství prostřednictvím strukturálních změn v regionech, jejichž rozvoj zaostává, a pomocí konverze upadajících průmyslových regionů.*“ (30, čl. 130 C)

2.5.1.2 Období 1989–2013

Vlivem přijetí SEA a reformy finančního systému Společenství došlo k nastolení víceletého plánování příjmů a výdajů ES. První víceletá finanční perspektiva byla stanovena pro období 1989–1993, což umožnilo dynamičtější rozvoj nově vytvořené a ucelené kohezní politiky Společenství, a došlo k zavedení několika principů, které je možné s mírnými obměnami pozorovat v kohezní politice i v současnosti. Konkrétně jde o principy:

- *Princip koncentrace* spočívající zaměření aktivit na omezený počet cílů při zachování prioritizace méně rozvinutých regionů
- *Princip programování a plánování* založený na integrovaných programových dokumentech a víceletém plánování
- *Princip doplňkovosti*, podle kterého členské státy podílí na financování projektů z vlastních zdrojů a doplňují tak zdroje EU
- *Princip partnerství* spočívající v partnerství v navrhování a realizaci programů na úrovni místní, národní, EU včetně nevládních organizací, sociálních partnerů, orgány z oblasti životního prostředí aj.
- *Princip hodnocení, monitorování a transparentnosti* k zajištění maximální efektivity vynaložených zdrojů monitorováním před, v průběhu a po skončení realizace projektů. (10, s. 41;74-76)

Smlouva o Evropské unii (SEU), která vstoupila v platnost 1. listopadu 1993, určila ekonomickou a sociální kohezi za jeden ze tří pilířů (priorit) rozvoje spolu s jednotným vnitřním trhem a hospodářskou a měnovou unií. (10, s. 45)

Ve Smlouvě o Evropské unii je hospodářská a sociální soudržnost zakotvena především v článku B jako jeden z cílů Unie. Tento status je potvrzen v člancích 2 a 3 a podrobněji definován v člancích 130a až 130e, jejichž znění obsahově vychází z Jednotného evropského aktu (SEA) a podporuje nastolený směr a kontinuitu kohezní politiky. (31)

SEU stanovila s ohledem na plánovaný vznik EMU (Evropské měnové unie) přísné kontroly veřejných deficitů s cílem přimět státy k rozpočtové zodpovědnosti a k růstu investic do infrastruktury, což bylo pro Španělsko, Řecko, Irsko a Portugalsko bez pomoci EU téměř nedosažitelné. S tímto účelem byl založen v roce 1994 na základě Nařízení Rady v EU Kohezní fond (CF z angl. Cohession Fund). (10, s. 45)

Klíčovou roli v reformě společných politik (včetně kohezní politiky) pro období 2000-2006 představuje strategický dokument Agenda 2000, který představuje oporu pro legislativní změny v oblasti společné zemědělské a kohezní politiky a vymezení finančního rámce. Stejně tak došlo ke zjednodušení procesu vstupu do EU a došlo k úpravě nástrojů, kterými byly kandidátské země na vlastní vstup připravovány. (10, s. 50)

Reforma kohezní politiky spočívala především ve zjednodušení procesů a konkrétnější identifikaci fondů s jednotlivými cíli. Nařízením Rady 1260/1999 (též Obecné nařízení) byly nahrazeny koordinační a implementační nařízení z předchozích programových období. Dále byla přijata nařízení o jednotlivých fondech (ESF, ERDF, CD, EAGGF a FIFG). Další Nařízení se týkala výše zmíněných předvstupních nástrojů v rámci Přístupového partnerství, které zajišťovalo přístup kandidátských zemí k prostředkům podle pravidel Kohezního fondu pro investice v oblasti dopravy a životního prostředí. Speciální přístupový program pro zemědělství a rozvoj venkova (SAPARD z angl. Special Accession Programme for Agricultural and Rural Development) měl napomoci kandidátským zemím na přípravu implementace společné zemědělské politiky. Součástí reformy bylo též volné zapojení jednotlivých zemí a regionů do strukturální a kohezní politiky ve formě správy finančních prostředků a souběžně s tím i přijetí odpovědnosti za jejich využití podle principu hospodárnosti a efektivnosti. (10, s. 51-52)

Teprve v rozpočtovém období 2007-2013 se zřetelně projevil vliv velkého počtu nových členských zemí na disbalanci v porovnání se zeměmi, které vstoupili do EU dříve. Pro ilustraci v tomto období žila třetina všech občanů EU v méně rozvinutých regionech.

Nejbohatší země podle HDP byla sedmkrát bohatší než země nejchudší, při porovnání regionů NUTS 2 byl rozdíl ještě vyšší, konkrétně třináctkrát vyšší HDP než v nejchudším regionu. Tyto skutečnosti se zásadně projeví v alokaci prostředků kohezní politiky i jejich směřování. (10, s. 67)

Do kohezní politiky byly zapojeny fondy ERDF, ESF a Kohezní fond. V roce 2007 došlo k nahrazení EAGGF dvěma nově vzniklými fondy s rozděleným zacílením. Evropský zemědělský záruční fond (EAGF z angl. European Agricultural Guarantee Fund) poskytoval podporu zemědělcům v rámci společné zemědělské politiky. Oproti tomu Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD z angl. European Agricultural Fund for Rural Development) se od nového období 2014–2020 zařadil do skupiny Evropských strukturálních a investičních fondů (ESIF) a poskytoval prostředky pro podporu rozvoje venkova členských států. (10, s. 68)

Pro každé programové období v letech 1989 až 2013 byly stanoveny základní cíle kohezní politiky, které představovaly konkrétní oblasti podpory. Při pohledu na jednotlivé cíle každého období lze vyzorovat jejich opakování, spojování do větších celků či věcnou podobnost, což umožňuje jejich rozřazení do jednotlivých skupin.

Tabulka 1: Cíle rozvoje zaostalých regionů a jejich vzájemné konvergence

Název cíle	Programové období	Fondy	Celkový objem finančních prostředků (v mld. ECU, resp. EUR od r. 2000)		Prostředky Kohezní politiky (%)	Dopad opatření	
			Strukturální fondy	Kohezní fond		obyvatelé ES/EU (%)	obyvatelé ES/EU (mil)
Podpora rozvoje a strukturálních změn v regionech, jejichž rozvoj zaostává	1989-1993	ERDF, ESF a EAGGF	43,8	-	64,0	25	82,6
Podpora rozvoje a strukturálních změn v regionech, jejichž rozvoj zaostává	1994-1999	ERDF, ESF, EAGGF a CF	94	14,5	64,5	24,6	97,7
Podpora rozvoje a strukturálních změn v regionech, jejichž rozvoj zaostává	2000-2006	ERDF, ESF, CF, EAGGF a FIGF	149,2	25,4	75,0	37	169,4
Konvergence	2007-2013	ERDF, ESF a CF	213,2	69,6	81,5	36,8	186,4

Zdroj:10, s. 41–68, vlastní zpracování

První skupinou jsou opatření k dosažení cílů týkající se podpory rozvoje a snižování rozdílů mezi jednotlivými regiony. Z pohledu na tabulku č. 1 vyplývá, že tento druh cíle byl součástí priorit již prvního programového období a cíl posléze objevil i ve všech dalších předešlých obdobích.

Během jednotlivých období narůstala nominální výše vynaložených prostředků i jejich podíl na celkovém objemu kohezních prostředků. Vlivem nárůstu počtu členských států v 90. letech a v prvních letech nového tisíciletí se dramaticky zvýšil počet obyvatel reprezentujících oblastí, kterým byla finanční podpora určena. Jednalo se především o země bývalého východního bloku, které se ani vstupem do EU nevyrovnaly ekonomické a sociální úrovni zemí západní Evropy. Pokračující potřeba podpory zaostávajících regionů i přes evidentní prioritizaci cíle ve srovnání s jinými značí selhání kohezní politiky, jelikož

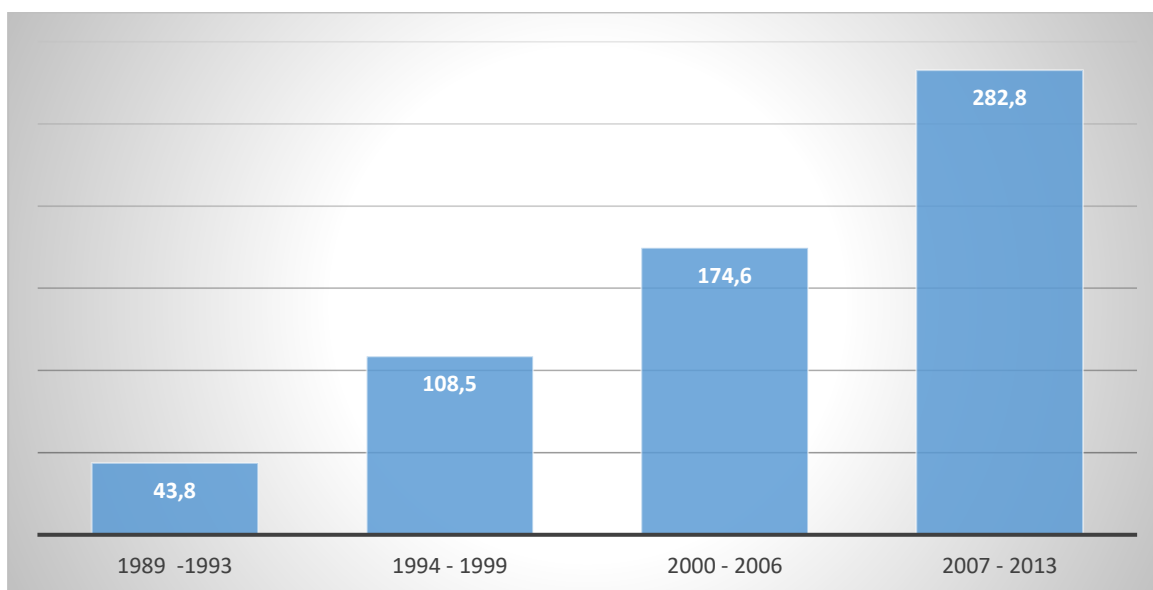
ani po více než třiceti letech její existence se i přes výrazné zvyšování finančních prostředků nedaří rozdíly eliminovat a stále vyvstává potřeba její aplikace. I přes růst životní úrovně a zlepšující se ekonomické kondice se nedaří zaostalejším zemím svůj deficit dorovnat z důvodu růstu vyspělejších zemí. V nárůstu prostředků pro kohezní politiku jako celek lze vyčíst výrazný prvek solidarity, který však prozatím nepřináší očekávaný výsledek.

Napříč programovými obdobími zůstala zachována klasifikace regionů, která se mohly v rámci výše uvedených cílů ucházet o podporu. Šlo o regiony kategorie NUTS 2 nepřesahující za poslední tři roky 75 % průměru EU v HDP na obyvatele. (10, s. 41–68)

Zaměření investic do jednotlivých oblastí se v čase příliš neměnilo. První programové období cílilo především na rozvoj infrastruktury, zlepšení životního prostředí, podporu podnikání a investice do rozvoje lidských zdrojů. V navazujícím programovém období se spektrum rozšířilo především o konkrétní podporu profesních rekvalifikací a podporu malých a středních podniků mající za cíl záchranu pracovních míst. Dále byly investice namířeny do podpory zemědělských oblastí a turismu.

V dalších obdobích se podpora zúžila znovu na oblasti rozvoje infrastruktury, zlepšení životního prostředí, podporu podnikání a investice do rozvoje lidských zdrojů. (10, s. 41–68)

Graf 1: Vývoj celkových finančních prostředků pro zaostalé regiony v mld. ECU/EUR

Zdroj: 10, s. 41–68, vlastní zpracování

Od programového období 2007–2013 nejsou již pro cíl Konvergence využívány zdroje z fondů EAGGF a FIG. Došlo k jejich transformaci v EAFRD a EFF, navíc došlo k vydělení rozvoje venkova a rybolovu mimo kohezní politiku.

V průběhu prvního programového období se výdaje na strukturální politiku zvyšovaly každý rok z původních 6,4 mld. ECU na 20,5 mld. ECU v roce 1993, čímž se zvýšil podíl strukturálních výdajů na celkovém rozpočtu ES z 16 % na 31 %. V dalších programových obdobích již nedocházelo k tak velkému a skokovému nárůstu, nýbrž pouze k nárůstu v jednotkách procent. Výše zmíněné fondy byly řízeny pomocí pěti Nařízení Rady ES, která zajišťovala „*jejich efektivnost a koordinaci, implementaci a obecná opatření*“. (10, s. 44)

Druhá skupina cílů byla mířena na pomoc regionům ohroženým průmyslovým úpadkem, které pro další rozvoj vyžadovaly hlubokou restrukturalizaci. V prvním programovém období byl tento cíl téměř totožně zaměřený, jako cíl na podporu zaostalých regionů. Rozdíly spočívaly pouze v oblastech, které se mohly o podporu ucházet. Pro navazující programové období již došlo ke ztlačení cílů, což mělo za následek cílení na oblasti s nadprůměrně vysokou mírou nezaměstnanosti a zároveň vysokým podílem pracovníků v průmyslovém odvětví oproti průměru EU. Pro rozpočtové období 2000–2006 došlo k pokročilejšímu cílování podpory pro průmyslové regiony, zemědělské regiony, městské regiony a regiony závislé na rybářství. (10, s. 41–68)

Při pohledu na tabulku č. 2 lze pozorovat stagnaci cíle v prvních dvou programových obdobích, kdy sice vzrostla výše finančních prostředků určených pro dosažení cíle, nicméně význam v rámci kohezní politiky klesl a dopad na počet obyvatel se zvýšil pouze minimálně. Pro programové období 2000–2006 došlo ke zvýšení finančních prostředků i podílu na kohezní politice, a to pravděpodobně vlivem plánovaného konkrétnějšího cílení na rozdílné regiony s rozdílnými potřebami.

Pro programové období 2007–2013 byly tyto tematické cíle začleněny spolu s cíli na podporu regionů potýkajících se se strukturálními problémy pod nový cíl „Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost, který je uveden v další části práce. (10, s. 41–68)

Tabulka 2: Cíle týkající se rozvoje regionů ohrožených průmyslovým úpadkem

Název cíle	Období	Fondy	Celkový objem finančních prostředků (v mld. ECU, resp. EUR od r. 2000)	Prostředky Kohezní politiky (%)	Dopad opatření	
			Strukturální fondy		obyvatelé ES/EU (%)	obyvatelé ES/EU (mil)
Změny v regionech vážně ovlivněných průmyslovým poklesem	1989-1993	ERDF a ESF	6,1	9,0	16,6	57,3
Strukturální konverze regionů nebo částí regionů vážně ovlivněných průmyslovým poklesem či úpadkem	1994-1999	ERDF a ESF	9,4	5,6	16,3	60,6
Podpora ekonomické a sociální přeměny oblastí, které se potýkají se strukturálními těžkostmi	2000-2006	ERDF a ESF	22,5	9,6	14,1	69,8

Zdroj: 10, s. 41-68, vlastní zpracování

Třetí tematickou skupinou jsou cíle zaměřené primárně na boj s nezaměstnaností. Podpora byla čerpána z prostředků ESF a byla po celou dobu cílena především na boj s dlouhodobou nezaměstnaností, začleněním mladých lidí a osob ohrožených sociálním vyloučením do pracovního procesu. Později se EU začala zabývat problematikou rovných pracovních příležitostí bez ohledu na pohlaví a v neposlední řadě vyvstala důležitost řešení problematiky flexibilních reakcí na změny na pracovním trhu a podporu vzdělání. (10, s. 41–68)

V tabulce č. 3 na straně 38 lze pozorovat postupné navyšování podpory i podílu na kohezní politice. Tuto skupinu cílů lze považovat za nejdynamičtější se rozvíjející, jelikož se její obsahová náplň v čase měnila nejvíce ze všech uvedených skupin. Na počátku 90. let nebyla potřebě genderové rovnosti věnována zvýšená pozornost, což se změnilo především v novém tisíciletí a vytvořila se tak nutnost podpory tohoto tématu nejen v rovině intelektuální, ale také finanční.

Tabulka 3: Cíle týkající se podpory zaměstnanosti

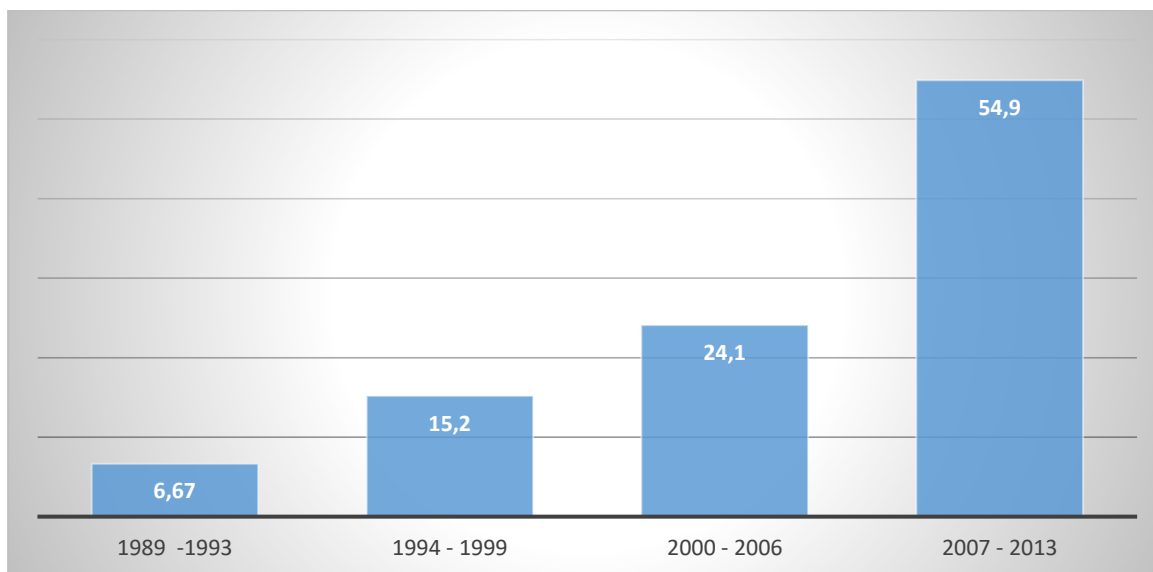
Název cíle	Období	Fondy	Celkový objem finančních prostředků (mld. ECU/EUR od r. 2000)	Prostředky Kohezní politiky (%)	Dopad opatření	
					obyvatelé ES/EU (%)	obyvatelé ES/EU (mil)
Boj s dlouhodobou nezaměstnaností	1989-1993	ESF	6,67	10,0	bez regionálního cílení	
Uspřádání pracovní integrace mladých lidí						
Boj s dlouhodobou nezaměstnaností a podpora integrace mladých lidí do prac. procesu a osob ohrožených vyloučením z trhu práce, podpora rovných prac. příležitostí pro muže a ženy	1994-1999	ESF	15,2	9,0	bez regionálního cílení	
Podpora přizpůsobení prac. sil změnám v průmyslu a změnám výrobních systémů						
Podpora úpravy a modernizace politiky a systémů vzdělávání, výcviku a zaměstnanosti	2000-2006	ESF	24,1	10,3	bez regionálního cílení	
Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost	2007-2013	ESF	54,9	16,0	62,0	314,0

Zdroj: 10, s. 41–68, vlastní zpracování

Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost představuje fúzi cílů podporujících zaměstnanost a cíle ekonomické a sociální přeměny oblastí trpícími strukturálními těžkostmi (viz s. 29 a Tabulka č. 2). Jejich propojení je výsledkem nahlížení na problematiku ze širší perspektivy a ve všech souvislostech. Z tohoto důvodu došlo k masivnímu navýšení prostředků podpory v období 2007-2013, avšak při bližším pohledu jde pouze o několik miliard vyšší podporu, než kterou v období 2000–2006 disponovali cíle odděleně.

Proporcionální nárůst prostředků napříč programovými obdobími pro cíle řešící problematiku zaměstnanosti je znázorněn na grafu č. 2 na následující straně.

Graf 2: Vývoj celkových finančních prostředků pro podporu zaměstnanosti v mld. ECU/EUR

Zdroj: 10, s. 41–68, vlastní zpracování

Podpora zemědělských oblastí a oblastí venkova představuje poslední věcně ucelenou skupinou prioritních cílů. Konkrétně byly definované pouze v programových obdobích v rozmezí let 1989–1999 a mířily především na podporu investic do výroby a zpracování zemědělských produktů, nových ekonomických aktivit na venkově (diverzifikace), investice do infrastruktury, lidských zdrojů a životního prostředí venkovských oblastí. (10, s. 43;47)

Tabulka 4: Cíle týkající se podpory zemědělství a venkovských oblastí

Název cíle	Období	Fondy	Celkový objem finančních prostředků (v mld. ECU/ EUR od r. 2000)	Prostředky Kohezní politiky (%)	Dopad opatření	
					obyvatelé ES/EU (%)	obyvatelé ES/EU (mil)
Urychlení změn zemědělských struktur	1989-1993	EAGGF	6,3	9,0	bez územního zaměření	
Podpora rozvoje venkovských oblastí					5	17,6
Podpora rozvoje venkova	1994-1999	EAGGF a FIGF	13	7,7	bez územního zaměření	
Podpora rozvoje a strukturálních změn venkovských oblastí					8,8	32,7

Zdroj: 10, s. 43; 47, vlastní zpracování

Dle údajů uvedených v tabulce č. 4 lze konstatovat, že ve druhém rozpočtovém období nominální výše podpory více než zdvojnásobila, přičemž klesl podíl na prostředcích kohezní politiky, resp. důležitost v rámci celé kohezní politiky. Jedná se o signifikantní předzvěst vynechání takto definovaných cílů v budoucích programových obdobích. Pro období 2000–2006 byly prostředky fondů EAGGF a FIFG využívány v rámci priorit majících za cíl zaostalosti regionů vůči průměru EU. Pro rozpočtové období 2007–2013 došlo k zániku EAGGF a FIFG a jejich nahrazení nástupci s odlišnou pozicí v systému politik EU (viz s. 26).

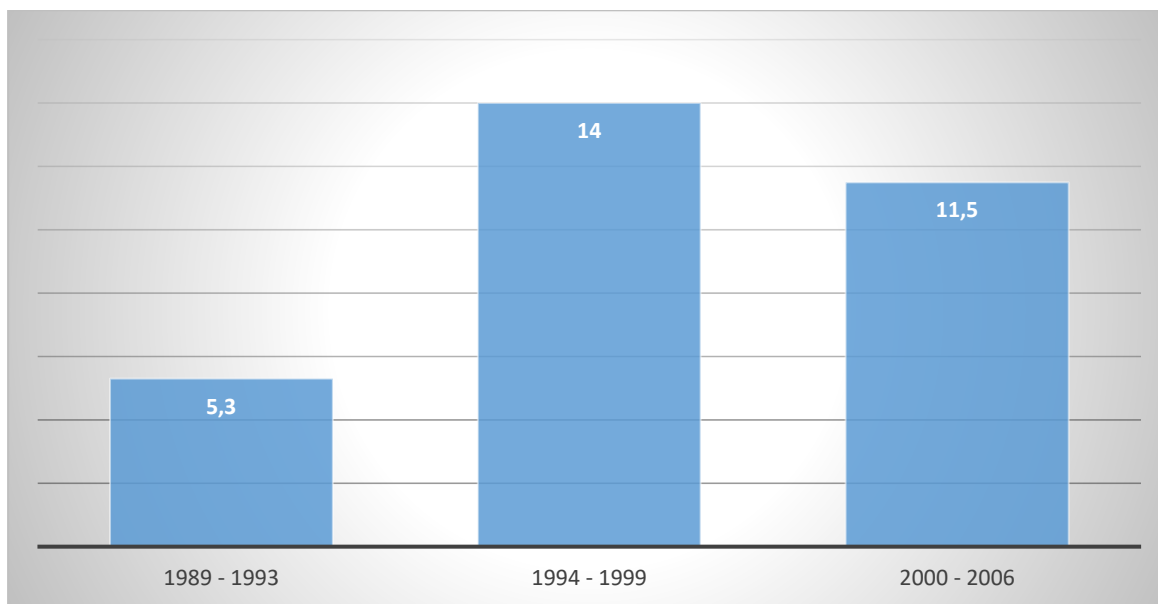
Zcela osamoceně fungoval v programovém období 1994–1999 cíl „Rozvoj a strukturální změny regionů s mimořádně nízkou hustotou zalidnění“. Jeho existence byla úzce provázána s přistoupením Finska a Švédska, jejichž území je především v severnějších oblastech charakteristické nízkou hustotou zalidnění. Kritérium pro čerpání podpory bylo stanoveno jako hustota zalidnění oblasti nižší než 8 obyvatel na km². Na podporu těchto oblastí bylo vyčleněno 697 mil. ECU, tj. 0,4 % prostředků Kohezní politiky. (10, s. 48)

Úzké zaměření a nízká váha v rámci kohezní politiky pouze demonstrovaly krátkou dobu existence tohoto cíle. V dalších rozpočtových obdobích již nebyl podobně strukturovaný cíl definován a pouze se potvrdilo, že šlo o jednorázovou podporu předem určenou novým členskými zeměmi EU.

Cíl „Evropská územní spolupráce“, stanovený pro období 2007–2013, navazuje na iniciativu INTERREG podporující přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráci. Jeho existence představuje změnu vnímání EU nově jako prostor jednotlivých regionů, které se navzájem liší v rámci jednoho státu a mohou mít společné charakteristiky a zájmy i v mezinárodním měřítku. Pro tento cíl bylo vyčleněno 8,7 mld. EUR, tj. 2,5 % k všech kohezních prostředků. (10, s. 68)

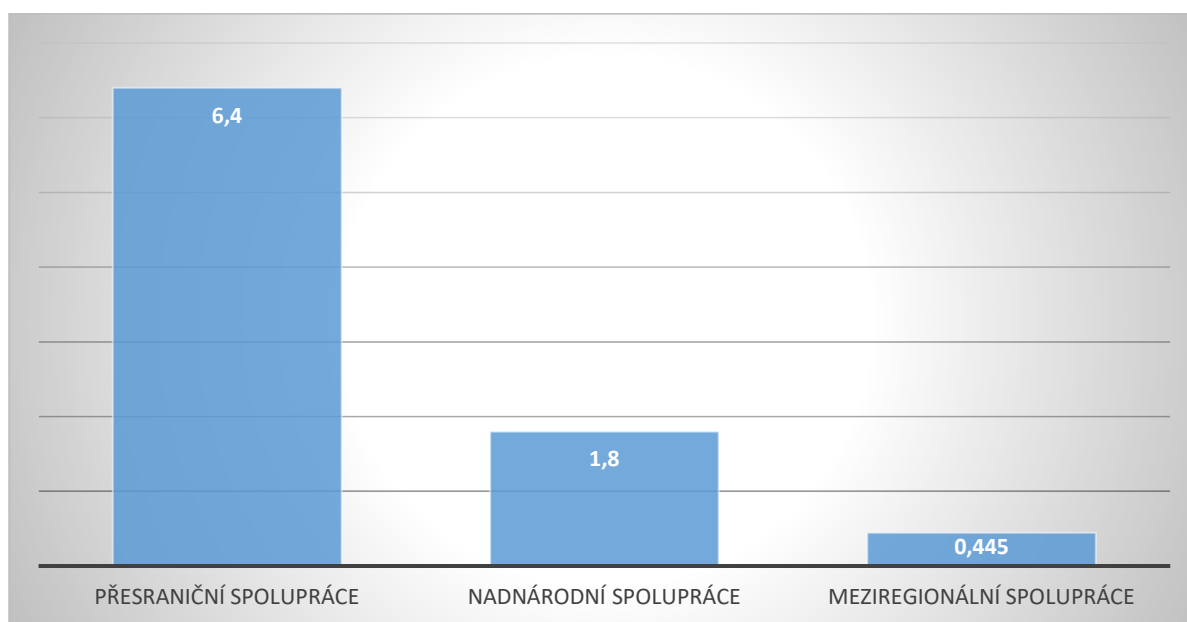
Iniciativa INTERREG je součástí programových období již od roku 1989 a je pouze jednou z několika dalších iniciativ, které byly součástí kohezní politiky. Samotná iniciativa INTERREG podporovala přeshraniční spolupráci sousedních regionů a disponovala nejvyšším rozpočtem ze všech ostatních iniciativ. Souhrnnou alokaci prostředků pro iniciativy demonstruje graf č. 3 na následující straně, rozdělení prostředků pro Cíl „Evropská územní spolupráce“ popisuje graf č. 4 na další straně.

Graf 3: Financování podpůrných iniciativ v mld. ECU/EUR

Zdroj: 10, s. 43; 49; 65, vlastní zpracování

Graf 4: Rozdělení prostředků na Evropskou územní spolupráci v mld. EUR

Zdroj: 10, s. 68, vlastní zpracování

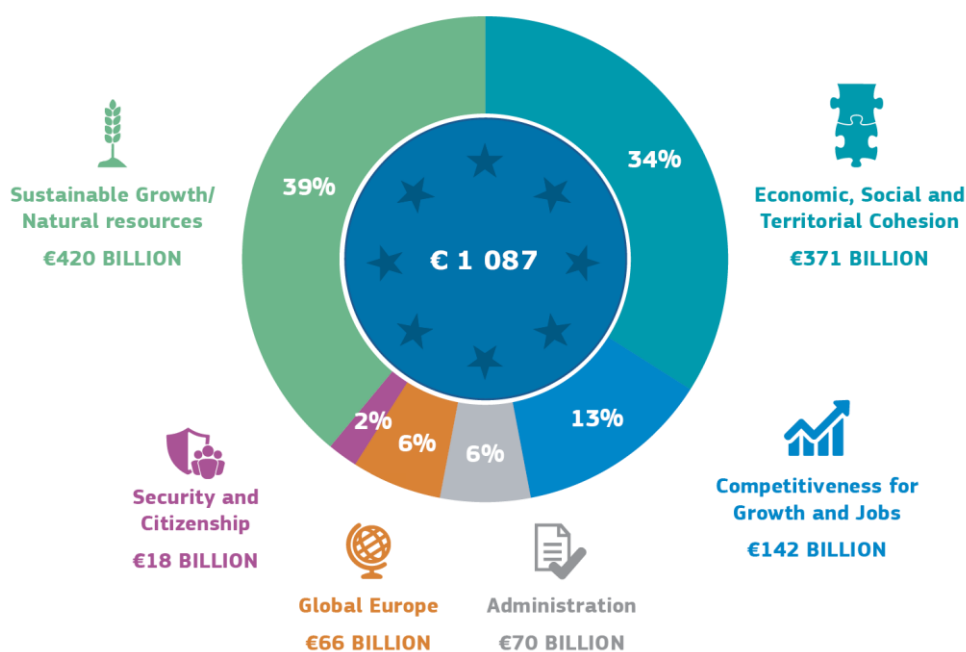
3.5.2 Cíle a opatření v rámci kohezní politiky v období 2014-2020

Signifikantním znakem kohezní politiky v současném programovém období je její úzká vazba na Strategii Evropa 2020. Strategie Evropa 2020 navazuje na Lisabonskou strategii (strategie pro období 2006–2013) a je definována jako „...*hospodářská strategie EU*,

pomocí které se má Evropa stát nejvyspělejším hospodářským prostorem, jehož konkurenceschopnost bude postavena na technologických inovacích a znalostech, lepším využíváním přírodních zdrojů. Ekonomický růst nesmí být v rozporu s ochranou životního prostředí a musí být provázen snižováním chudoby v členských státech.... Politika soudržnosti v programovém období 2014–2020 se bude soustředit na podporu realizace této strategie.“ (27)

Ekonomická, sociální a územní soudržnost je definována jako jedna z pěti základních politik EU, mezi které je rozdělován celkový objem prostředků rozpočtu EU, jak naznačuje graf č. 5 na následující straně.

Graf 5: Znázornění podílu kohezních prostředků na rozpočtu EU v období 2014-2020

Zdroj: Evropská komise (19)

Dosažení ekonomické, sociální a územní koheze má být docíleno především využitím prostředků z ERDF, Kohezního fondu (CF) a ESF.

Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF) koncentruje investice čtyř prioritních oblastí s cílem vyrovnání rozdílů mezi jednotlivými regiony EU. Jsou jimi:

- Inovace a výzkum
- Digitální agenda
- Podpora malým a středním podnikům (MSP)
- Nízkouhlíkové hospodářství.

Ve více rozvinutých regionech musí být 80 % prostředků zaměřeno na nejméně dvě z těchto priorit. U tranzitních regionů je to 60 % a u méně rozvinutých regionů 50 %. Méně rozvinutým regionům je tak poskytován větší prostor k využití prostředků i mimo prioritní oblasti.

Dále je nezbytné, aby prostředky ERDF směřovaly na projekty nízkouhlíkového hospodářství, a to ve výši:

- 20 % u více rozvinutých regionů:
- 15 % u tranzitních regionů
- 12 % u méně rozvinutých regionů (21)

Prostředky Kohezní fondu výši 75 mld. EUR jsou vyhrazeny pro země, jejich HDP na obyvatele nepřesahuje 90 % průměru EU. (24) Podle Nařízení EP a Rady EU č. 1300/2013 podpořené projekty musí týkat oblasti transevropské dopravní sítě (TEN-T) a oblasti životního prostředí. (23)

Evropský sociální fond ESF má za cíl rozvoj lidského kapitálu, zvyšování příležitostí na pracovním trhu a pomoc nejohroženějším sociálním skupinám. V období 2014-2020 se ESF zaměřuje na čtyři tematické cíle politiky soudržnosti, a to:

- podporu zaměstnanosti a mobility pracovních sil
- podporu sociálního začleňování a boje proti chudobě
- investování do vzdělávání, dovedností a celoživotního vzdělávání
- posilování institucionálních kapacit a efektivní práce orgánů veřejné správy (22)

Méně rozvítené regiony EU jsou definovány jako oblasti, jejichž HDP na obyvatele nepřesahuje 75 % průměru EU. Takové regiony mohou čerpat prostředky v souhrnné výši přibližně 185,4 mld. EUR z fondů ERDF a ESF.

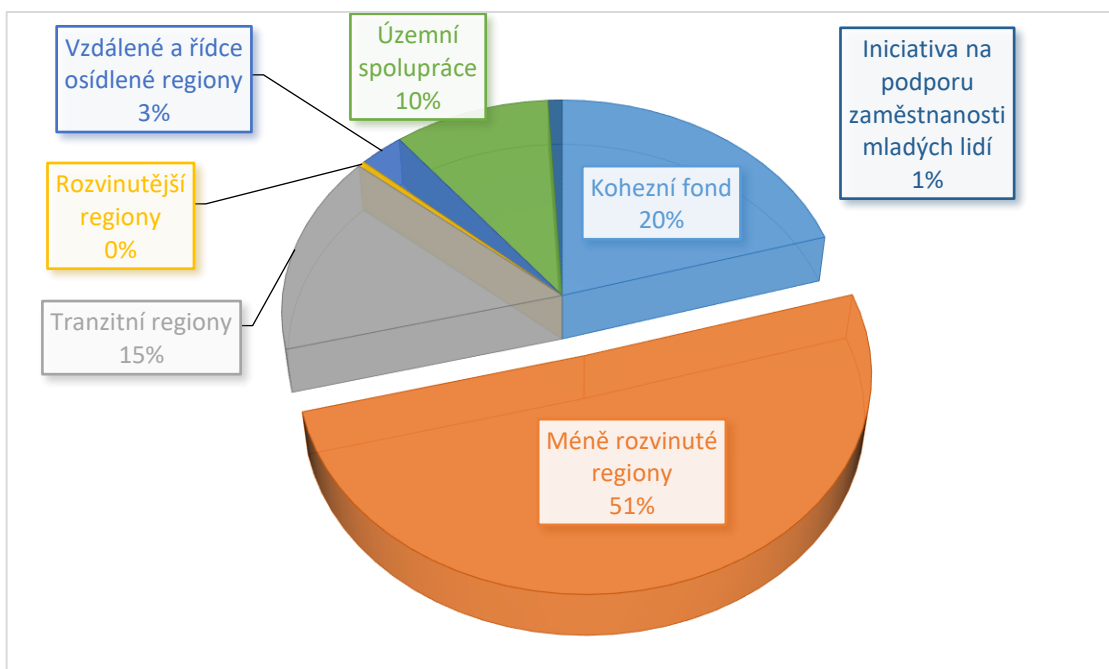
Rozvinutějším regionům přesahujícím 90 % průměrného HDP na obyvatele celé EU jsou k dispozici prostředky ve výši 55,8 mld. EUR též prostřednictvím ERDF a ESF.

Pro tzv. tranzitní regiony, jejichž HDP se nachází v intervalu 75-90 % HDP per capita je umožněno čerpat z ERDF a ESF prostředky v souhrnné výši 35,7 mld. EUR.

Vzdálené a řídké osídlené oblasti, znevýhodněny svou geografickou či jinou predispozicí, mohou v rámci Kohezní politiky čerpat 1,5 mld. EUR z ERDF, stejně jako projekty Územní spolupráce ve výši 10,2 mld. EUR.

Iniciativa na podporu zaměstnanosti mladých lidí má za cíl napomoci uplatnění těchto lidí na trhu práce v regionech, ve kterých je podíl mladých nezaměstnaných více než 25 %. Prostředky poskytuje ESF ve výši 3,2 mld. EUR. (24)

Graf 6: Alokace prostředků na ekonomickou, sociální a územní soudržnost v období 2014-2020

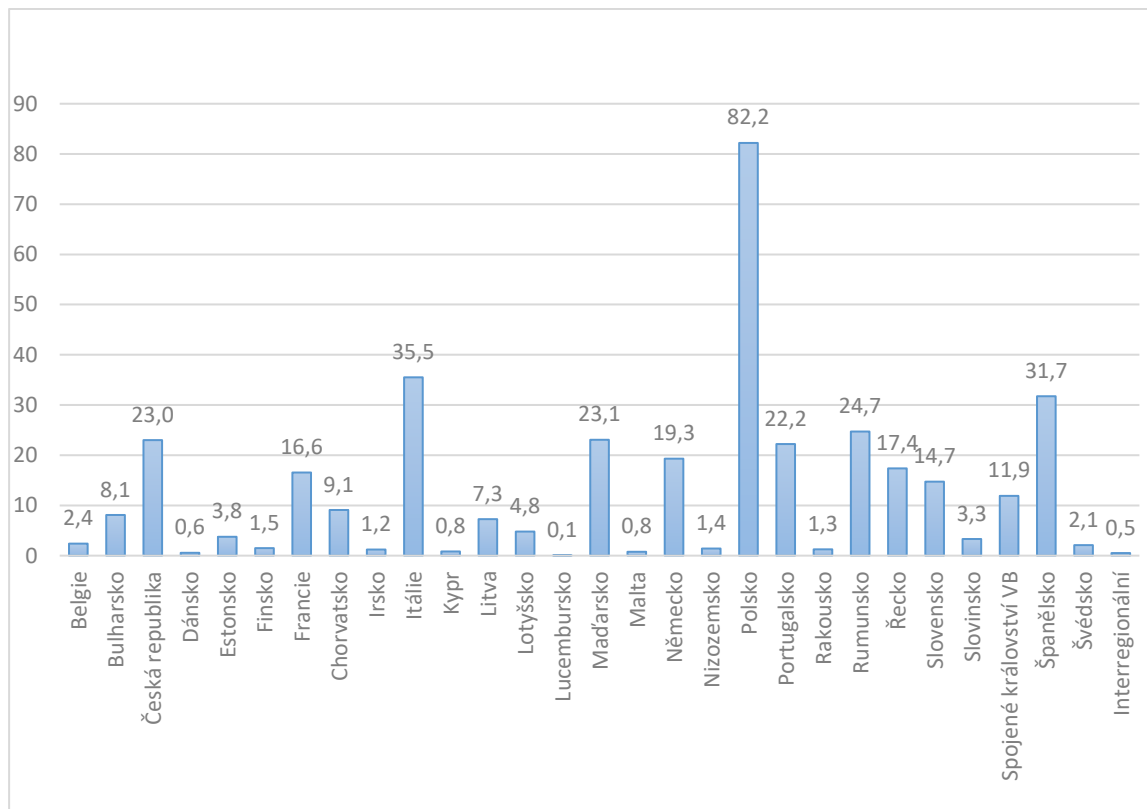
Zdroj: 24, vlastní zpracování

Součástí ESIF dále jsou Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD) a Evropský námořní a rybářský fond (EMFF), které se však nepodílí na aktivitách Ekonomické, sociální a územní koheze, nýbrž náleží do politiky Udržitelný rozvoj/přírodní zdroje.

Graf č. 7 na straně 46 demonstruje alokaci prostředků v rámci H1b mezi jednotlivé země Evropské unie. Z grafu vyplývá, že Česká republika patří mezi nejvíce podporované země Unie. Nejvíce prostředků bylo přiděleno Polsku, dále Itálii či Španělsku. Srovnatelnou výši

prostředků má k dispozici již zmíněná Česká republika, Rumunsko, Maďarsko a Portugalsko.

Graf 7: Alokace H1b pro jednotlivé země v mld. EUR v současných cenách

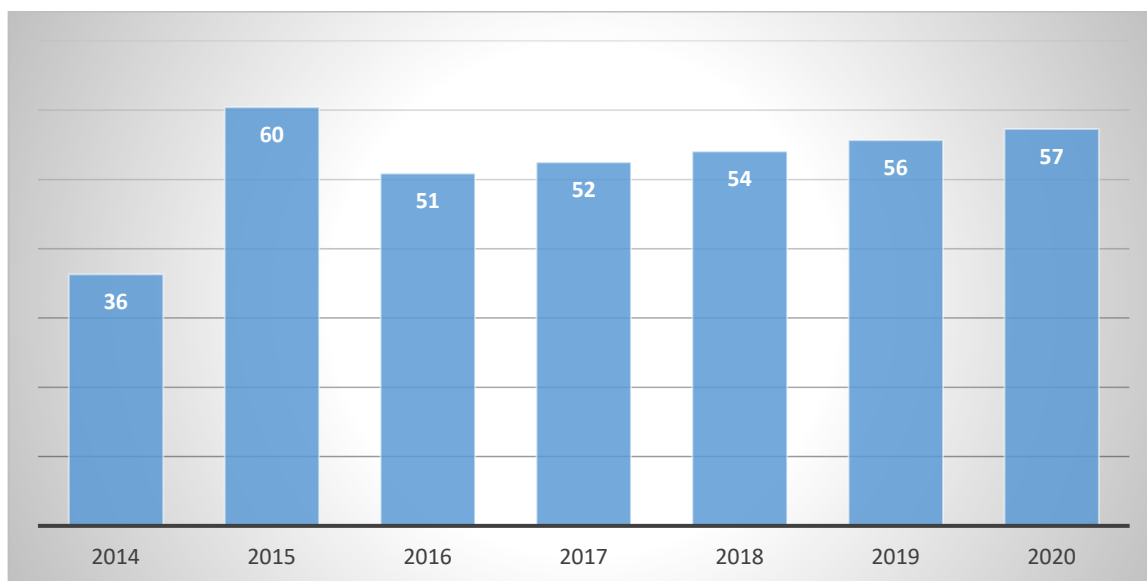

Zdroj: 16, s. 50, vlastní zpracování

Rozpočet pro ekonomickou, sociální a územní soudržnost byl v rámci víceletého finančního rámce (MFF z angl. multiannual financial framework) pro období 2014-2020 byl odsouhlasen Evropským parlamentem 19. listopadu 2013 a následně schválen Evropskou radou 2. prosince téhož roku, a to ve výši 325,1 mld. EUR (v cenách roku 2011). Roční rozpočet je posléze upravován o roční inflaci 2 %. Původně schválená výše byla proto v roce 2015 upravena na 366,991 mld. EUR. (11, s. 10-12)

V roce 2015 došlo k revidování výší alokací H1b pro jednotlivé roky v MFF pro období 2014-2020 jako reakce na zpoždění schvalování MFF a jednotlivých programů. Graf č. 8 na následující straně znázorňuje převedení nevyčerpaných prostředků roku 2014 do roku 2015, který se tak stal rokem s největší celkovou alokací. Oproti tomu rok 2014 představuje pomalý start nového programovacího období, což se pravděpodobně bude opakovat v roce 2021 jako prvním roce nového rozpočtového období.

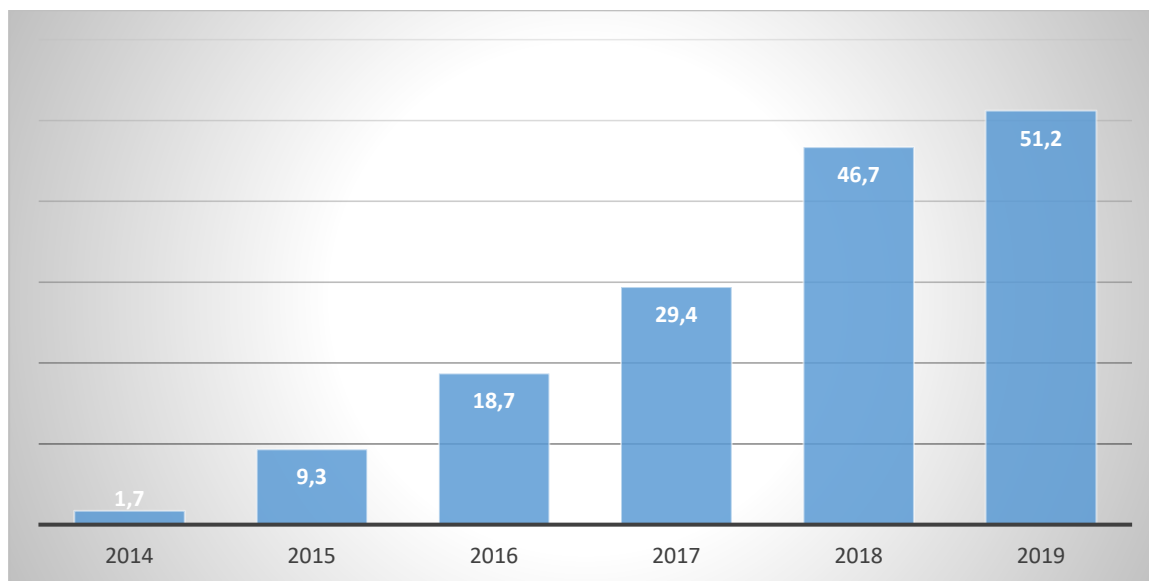
Graf 8: Roční alokace H1b v mld. EUR

Zdroj: 14, s. 12; vlastní zpracování

Graf č. 9 na straně 48 představuje reálný objem již proplacených prostředků v jednotlivých letech. Již od roku 2014 je patrný trend, kdy nejsou finálně vyčerpané alokované prostředky. Jejich čerpání se opoždí a pravděpodobně budou dočerpávány až v letech 2021 a později stejně, jako tomu bylo v rámci proplácení aktivit a projektů z programů rozpočtového období 2007–2013, které probíhalo v současném programovacím období (bez vlivu na MFF 2014–2020). Toto zpoždění je zčásti způsobeno samotnou povahou celého systému, kdy prostředky nejsou vypláceny tzv. ex ante (předem) v jedné souhrnné platbě, nýbrž z důvodu opatrnosti až průběhu vlastní realizace projektů nebo až po jejich ukončení, čímž se natahuje celé finanční řízení projektů. Zpoždění je však též způsobeno nedostatečnou přípravou MFF a jednotlivých programů, kdy čerpání alokačních prostředků není možné realizovat okamžitě po startu programovacího období, nýbrž až po startu jednotlivých programů s různou dobou prodlevy oproti ideálnímu scénáři. Jedná se však dle mého názoru o zpoždění, kterému bylo možno předejít díky zkušenostem předchozích programovacích období.

Graf 9: Provedené platby v jednotlivých letech období 2014-2020 v mld. EUR

Zdroj: 11, s. 8; 12, s. 7; 13, s. 18; 14, s. 17; 15, s. 16; 16, s. 18; vlastní zpracování

V roce 2014 bylo proplaceno pouze 1,86 mld. EUR, a to především vlivem opoždění schvalování jednotlivých programů. V roce 2014 bylo přijato 241 z celkových 417 programů týkajících se oblastí H1b – Ekonomická, sociální a územní soudržnost. Zdržení bylo způsobeno primárně pozdním přijetím MFF pro období 2014-2020. Zbylá alokace byla převedena do následujícího roku. (11, s. 15-16)

Rok 2015 znamenal posun v objemu proplacených prostředků. Převážnou část tvořily předběžné platby (tzv. pre-financing), průběžné platby byly však stále za očekáváním díky přetrvávajícímu vlivu zpoždění zmíněného výše. (12, s. 16)

V roce 2016 bylo na cíl H1b vyplaceno 18,7 mld. EUR, což činilo 82 % dostupných prostředků. Objem reálně čerpaných prostředků se tak meziročně zdvojnásobil, a to především vlivem dočerpávání prostředků projektů a aktivit započatých v předchozích 2 letech. (13, s. 18)

V roce 2017 došlo k dalšímu navýšení proplacených finančních prostředků na 29,4 mld. EUR, což představovalo meziroční nárůst o 57 %. (14, s. 19)

Pokračující nárůst tempa čerpání se projevil i v následujících dvou letech, kdy bylo vyplaceno 46,7 mld. EUR (meziroční nárůst o téměř 59 %) v roce 2018, resp. 51,2 mld. EUR (meziroční nárůst o téměř 9,6 %) v roce 2019. Zrychlení tempa čerpání lze přisuzovat především zjednodušení pravidel a omezením administrativní náročnosti. (15, s. 16-17; 16, s. 18)

Při zpětném pohledu na jednotlivé cíle minulých i současného programového období vyvstává otázka, zda je v budoucnu reálné vyrovnat rozdíly mezi jednotlivými regiony v oblasti hospodářské, územní i sociální. Zvážíme-li opakování cílů kohezní politiky v navazujících programových obdobích, je zřejmé, že se cílů nedařilo dosáhnout. Možným zdůvodněním může být skutečnost, že v posledních 30 letech prošla EU největším rozšířením počtu členských států. Jednalo se především o země střední, východní a jihovýchodní Evropy, čímž vzrostl počet i plocha zaostalých regionů. Pokud by byla kohezní politika úspěšná, nebyl by nutný kontinuální růst objemu finančních prostředků poskytovaných k jejímu naplňování. Při pohledu na současnou situaci je nutné si položit otázku, zda se daří rozdíly mezi regiony alespoň snižovat tempem, které by odpovídalo rozdílnosti regionů a zemí v délce jejich unijního členství, či zda dochází naopak k prohlubování rozdílů mezi regiony. To by znamenalo selhání snah EU a kohezní politiky. Na tuto otázku se snaží nalézt odpověď další část této práce.

4 Analýza dosažené konvergence členských států EU

Členské země EU byly pro potřeby analýzy rozděleny do čtyř skupin, které byly vytvořeny s ohledem na jejich historické, geografické a socio-ekonomické podobnosti. Ačkoli Kypr a Malta vstoupily do EU v roce 2004, jsou vzhledem ke své geografické poloze a struktuře hospodářství začleněny do skupiny států jižní a jihozápadní Evropy. Spojené království Velké Británie není již členem Evropské unie, avšak po celou dobu svého členství představovala VB vlivného člena ovlivňující směřování EHS (později EU) a ve zkoumaném období ještě stále byla členem EU. Z tohoto důvodu je zařazena do skupiny zemí severní a severozápadní Evropy. Rozdělení členských zemí do jednotlivých skupin, které je stejné pro celou kapitolu č. 4, je uvedeno v tabulce č. 5 níže.

Konvergenční či divergenční tendence byly postupem uvedeným v kapitole 2.2 Metodika zkoumány uvnitř jednotlivých skupin i mezi skupinami navzájem, a to využitím jejich průměrných hodnot.

Tabulka 5: Rozdělení členských států EU vč. Velké Británie

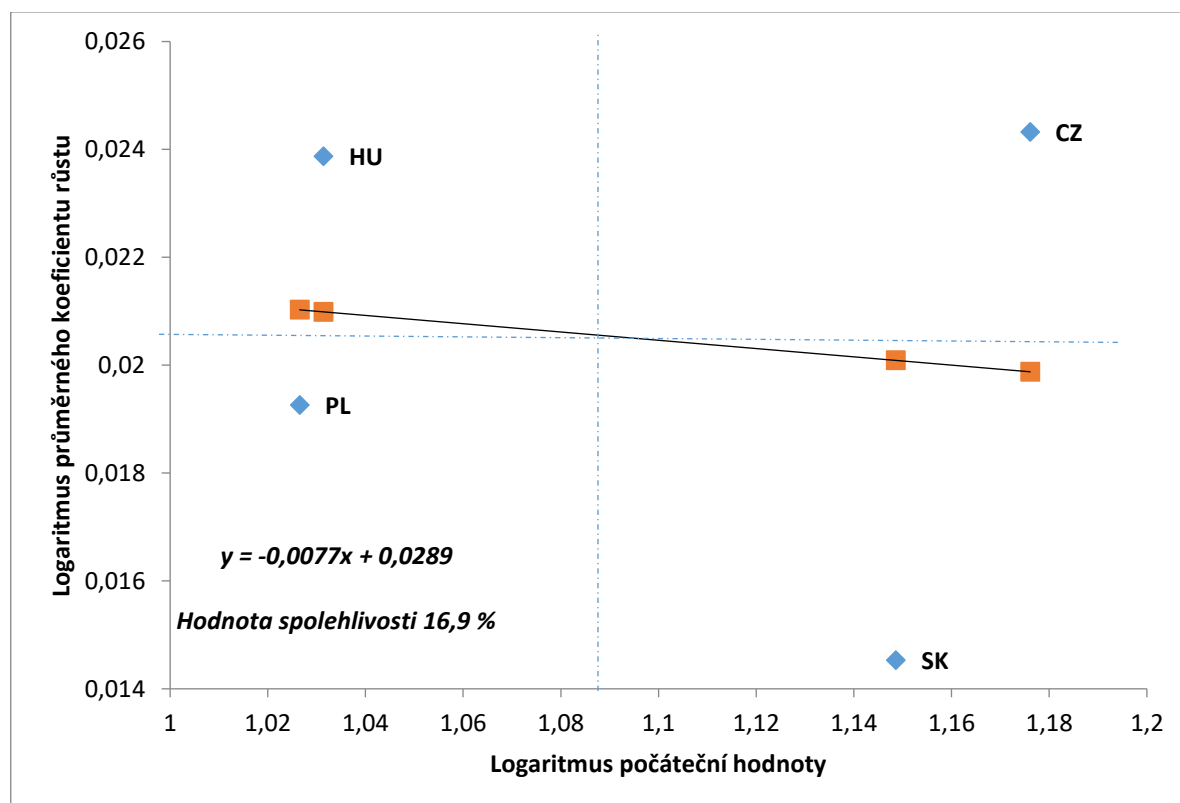
Uskupení	Země	Uskupení	Země
Visegrádská čtyřka (V4)	Česká republika (CZ)	Země jižní a jihozápadní Evropy (JZE)	Španělsko (ES)
	Slovensko (SK)		Portugalsko (PT)
	Polsko (PL)		Itálie (IT)
	Maďarsko (HU)		Malta (MT)
	Kypr (CY)		
	Řecko (EL)		
Země severní, západní a severozápadní Evropy (SZE)	Belgie (BE)	Členské země od roku 2004 (2004+)	Slovinsko (SI)
	Lucembursko (LU)		Chorvatsko (HR)
	Nizozemsko (NL)		Bulharsko (BG)
	Dánsko (DK)		Rumunsko (RO)
	Švédsko (SE)		Estonsko (EE)
	Finsko (FI)		Litva (LV)
	Německo (DE)		Lotyšsko (LT)
	Rakousko (AT)		
	Irsko (IE)		
	Francie (FR)		
Spojené království VB (UK)			

4.1 Konvergence na základě sledování HDP/obyvatele

4.1.1 Skupina zemí Visegrádské čtyřky

U skupiny zemí Visegrádské čtyřky lze podle grafu č. 10 níže a na základě směrnice regresní přímky pozorovat velice mírnou a relativně nevýznamnou beta-konvergenční tendenci, jelikož koeficient determinace je pouze 16,9 %. Z tohoto důvodu bylo nutné využít analýzu korelačního diagramu. Z rozmístění zemí v grafu vyplývá, že Česká republika (CZ) se nachází v prvním kvadrantu, jelikož disponovala nejvyšší počáteční hodnotou a vykazovala též nejvyšší tempo růstu ve sledovaném období. Slovensko (SK) zaujímá pozici ve IV. kvadrantu, což je zapříčiněno vysokou počáteční hodnotou HDP na obyvatele v kombinaci s nejpomalejším tempem růstu ze zemí V4. Maďarsko (HU) se nachází ve II. kvadrantu (nižší počáteční hodnota, vysoké tempo růstu) a Polsko (PL) ve III. kvadrantu. Země jsou rovnoměrně rozmístěny ve všech 4 kvadrantech, což potvrzuje neprůkaznou konvergenční tendenci.

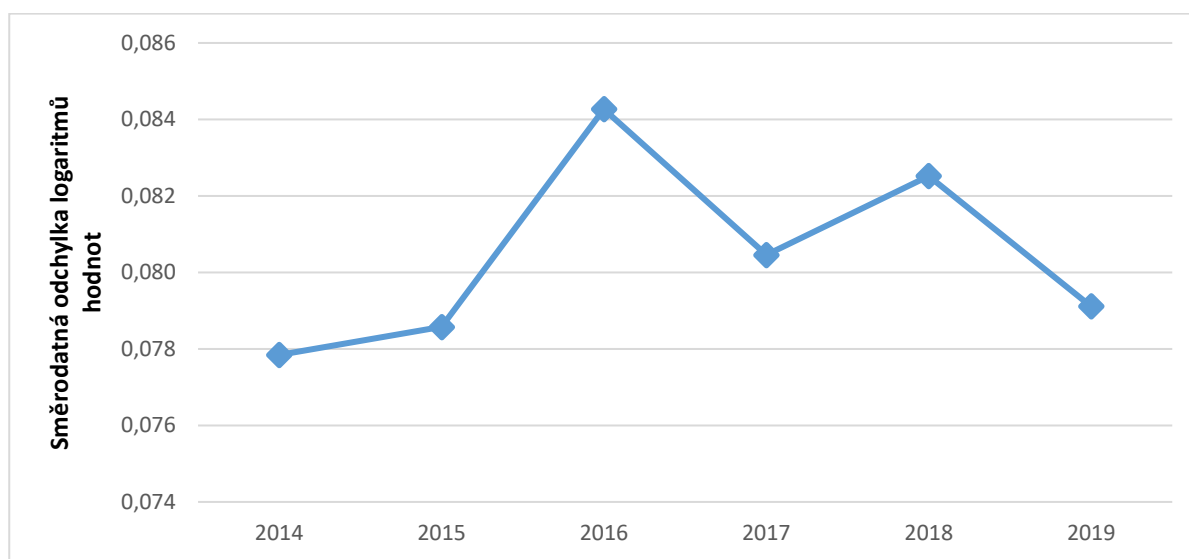
Graf 10: Beta-konvergence HDP zemí V4

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Podle grafu č. 11 níže hodnoty směrodatných odchylek logaritmů v čase kolísaly, po růstu v letech 2014-2016 (a faktické divergenci) následoval pokles až na hodnotu roku 2019 srovnatelnou s rokem 2015. Z tohoto vývoje nelze mluvit o převažující konvergenční či divergenční tendenci. Země Visegrádské čtyřky vykazují společný růst hodnot HDP/obyvatele, avšak bez převažujících tendencí uvnitř skupiny.

Graf 11: Sigma-konvergence HDP zemí V4

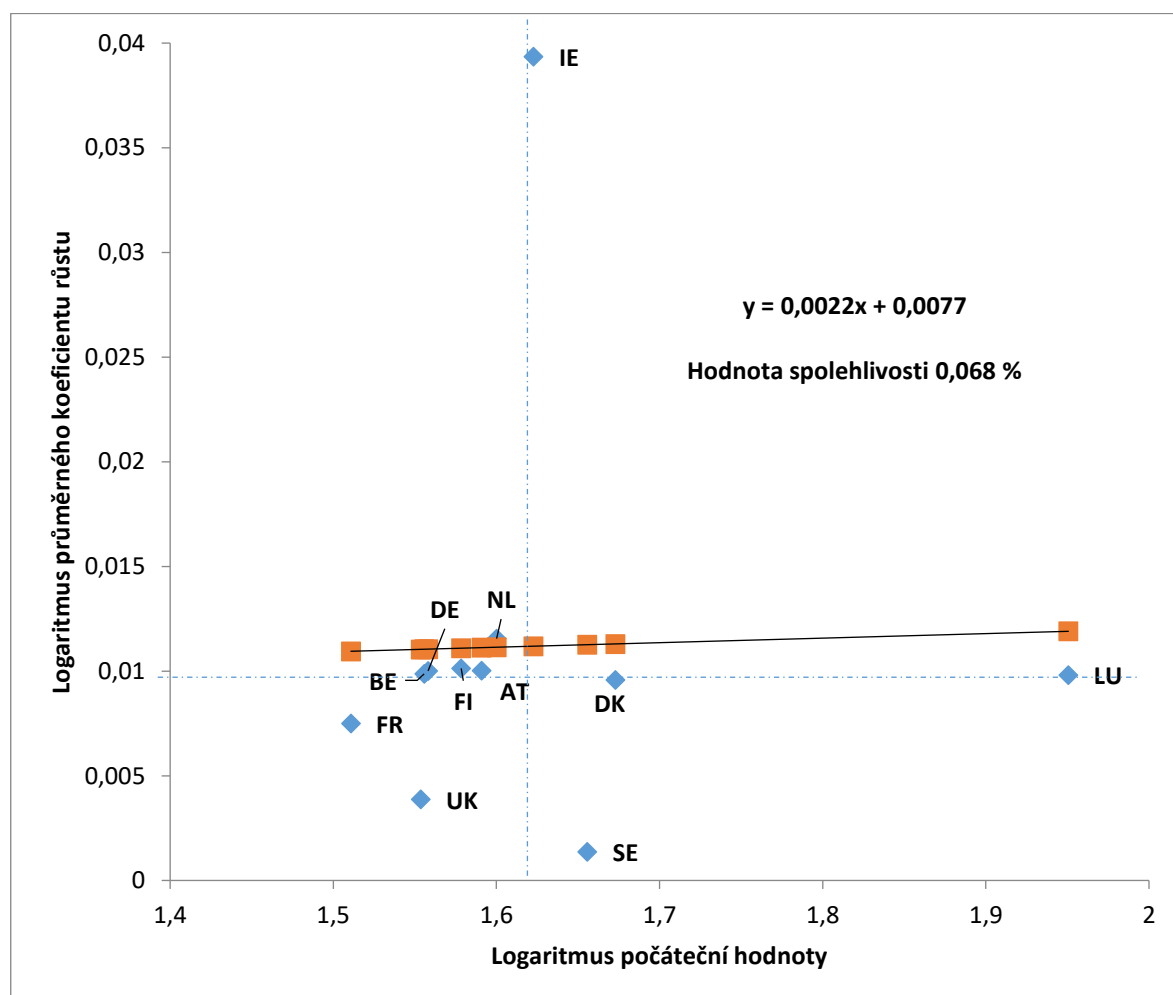
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.1.2 Skupina zemí severní, západní a severozápadní Evropy

Země severní, západní a severozápadní Evropy (SZE) představují skupinu zemí, které do EU vstupovaly postupně v průběhu několika desetiletí. Jádrem skupiny tvoří většina zakládajících zemí ESUO (tj. země Beneluxu, Francie a Německo). V roce 1973 vstoupily společně Velká Británie, Irsko a Dánsko a v roce 1995 skandinávské státy Švédsko a Finsko spolu s Rakouskem. V grafu č. 12 (s. 53) je možno sledovat kumulaci bodů při regresní přímce s disparitami v podobě Irska a Lucemburska. Směrnice regresní přímky je mírně rostoucí s hodnotou spolehlivosti pouhých 0,068 %. Jedná se tak o zcela neprůkaznou a nevýznamnou divergenční tendenci, kterou bylo nutné podrobit analýze korelačního pole. Výstupy z analýzy však neposkytují zcela průkazný výsledek, jelikož většina zemí se nachází v hraničních oblastech. Není možné průkazně hovořit o tendenci k beta-divergenci či beta-konvergenci. Většina zemí skupiny se nachází ve III. kvadrantu

v blízkosti hranice se II. kvadrantem. Země ve IV. kvadrantu s výjimkou Švédska (SE), tj. Dánsko (DK) a Lucembursko (LU), jsou lokalizovány při hranici s I. kvadrantem. Lucembursko vzhledem ke svému vysokému HDP a malému počtu obyvatel ze srovnání zcela vybočuje. Rozdíl v HDP na obyvatele je natolik vysoký, že s ohledem na průměrný růst Lucemburska bude v budoucnu pro ostatní země velice složité se Lucembursku vyrovnat. Další disparitní zemi ve srovnání s ostatními představuje Irsko (IE). Počáteční hodnota HDP odpovídala průměru zemí skupiny SZE, nicméně Irsko vykazovalo oproti ostatním zemím enormní růst (průměrný koeficient růstu 1,09 vůči průměru skupiny 1,026).

Graf 12: Beta-konvergence HDP zemí SZE

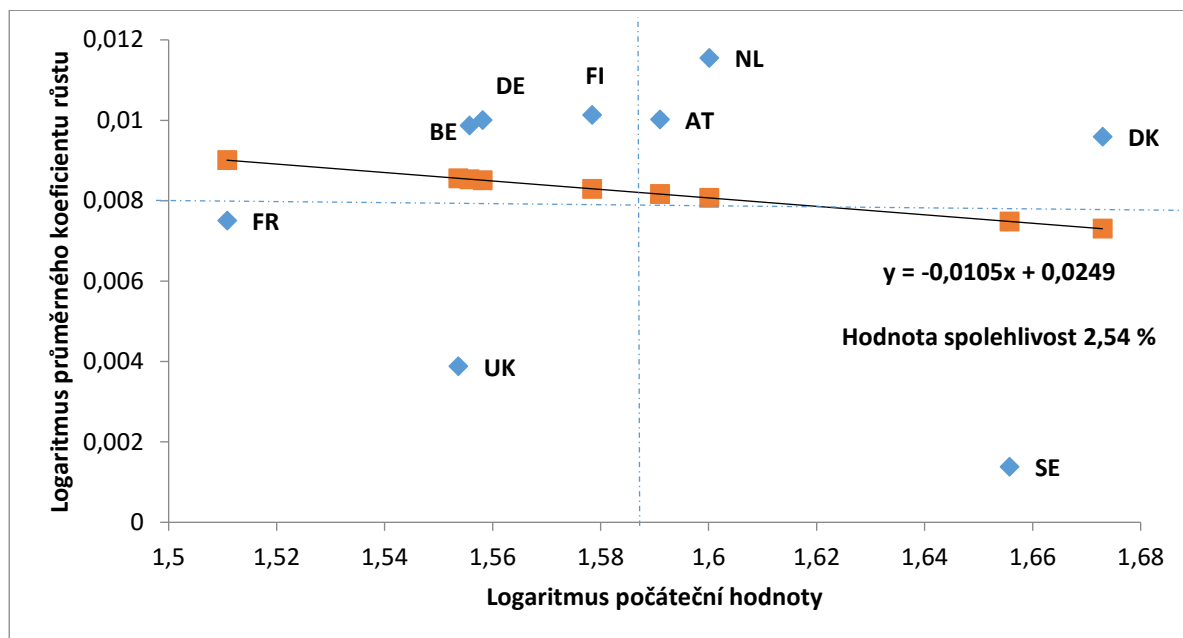

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf č. 13 níže zobrazuje rozložení jednotlivých zemí s výjimkou disparitního Irsku a Lucemburska, které zkreslovaly tendence uvnitř skupiny zemí SZE. Při absenci těchto dvou zemí se změnila směrnice regresní přímky a z původní téměř neznamenné a zcela

nevýznamné beta-divergenční tendence se stala tendence mírné konvergenční, byť stále nevýznamná (koeficient determinace 2,54 %). Z pohledu na korelační pole lze sledovat převahu zemí ve I. a III. kvadrantu a též vzdálenou pozici Dánska v prvním a Švédska ve čtvrtém kvadrantu, které z perspektivy redukované skupiny zemí lze považovat za mírné disparity, a to především kvůli vysoké počáteční hodnotě HDP na obyvatele. Rozdíl mezi oběma zeměmi však spočívá v rozdílném průměrném tempu růstu. Záporná směrnice regresní přímky dále ovlivněna hraniční polohou Francie a Rakouska, které jsou blízko hranici se II. kvadrantem typickým pro konvergenční tendence.

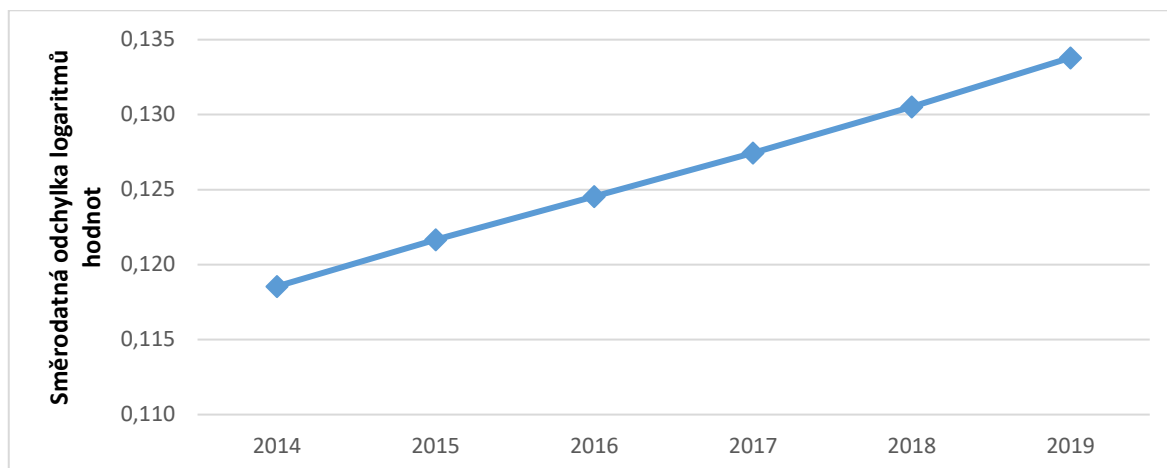
Graf 13: Beta-konvergence HDP zemí SZE při absenci Irska a Lucemburska

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Při zkoumání hodnot HDP na obyvatele a jejich odchylek po celé období u všech zemí SZE (tj. včetně Irska a Lucemburska) vyplývá, že docházelo k lineárnímu zvyšování velikosti odchylek logaritmů, což indikuje zcela převažující tendenci k sigma-divergenci, tj. rozdíly mezi zeměmi se v čase zvyšovaly. Grafické znázornění vývoje odchylek logaritmů představuje graf č. 14 na straně 55.

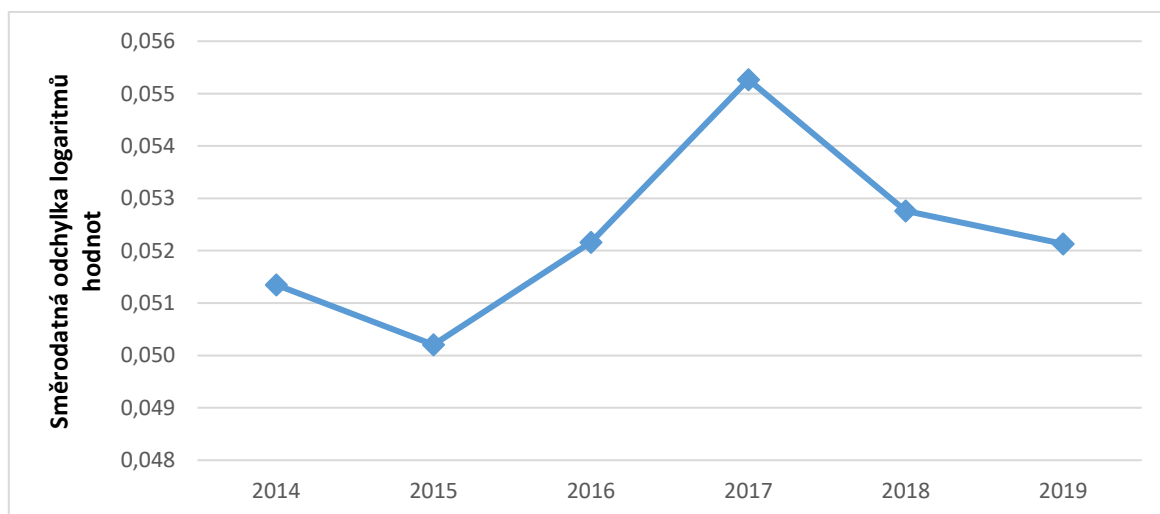
Graf 14: Sigma-konvergence HDP zemí SZE

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf č. 15 vyjadřuje tendence k sigma-konvergenci v redukované skupině zemí SZE (vynechání výše zmíněných disparitních zemí, tj. Lucemburska a Irska). V letech 2015, 2018 a 2019 bylo možné sledovat tendence k sigma-konvergenci, kontinuální růst křivky lze sledovat pouze v letech 2016 a 2017. Ve sledovaném období proto nelze hovořit o převažujících tendencích, jelikož hodnota kolísá v rozmezí 0,05 a 0,055. Země redukované skupiny SZE tedy při růstu HDP na obyvatele ve sledovaném období nesnižují vzájemné rozdíly a disparitní země mají zásadní vliv na sledované sigma-divergenční tendence, viz graf č. 14.

Graf 15: Sigma-konvergence HDP zemí SZE při absenci Irska a Lucemburska

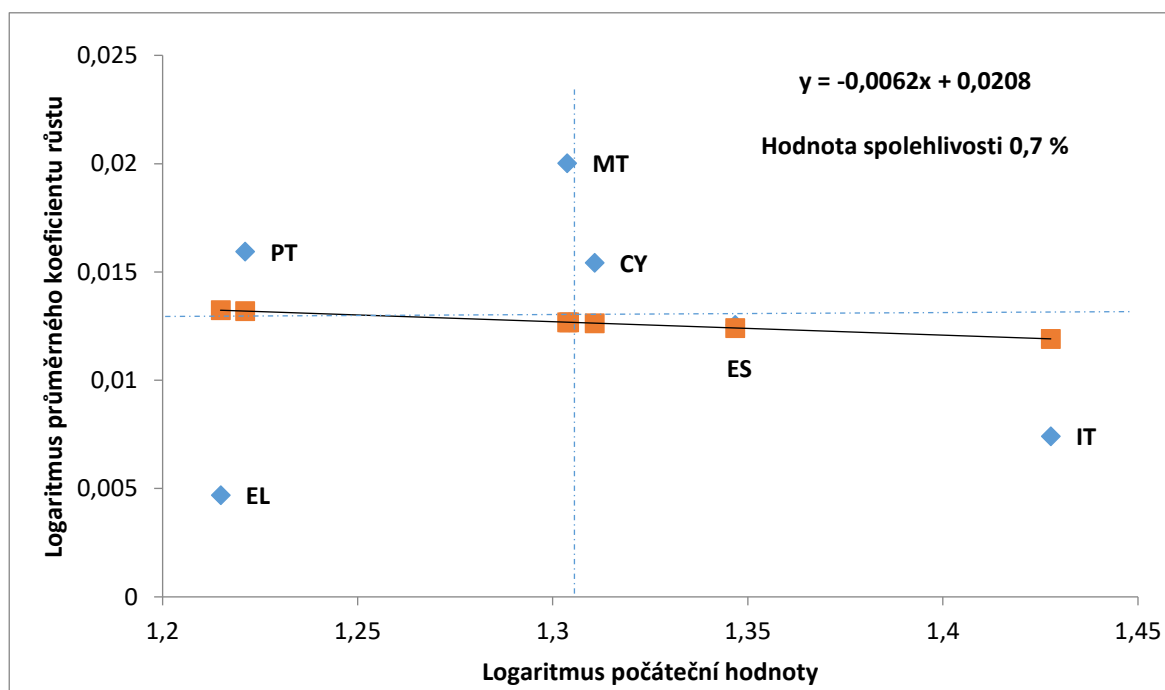

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.1.3 Skupina zemí jižní a jihozápadní Evropy

U skupiny zemí jižní a jihozápadní Evropy (JZE) byla sledována neprůkazná tendence k beta-konvergenci. Z grafu č. 16 níže lze na základě směrnice regresní přímky pozorovat velice mírnou, téměř neznatelnou beta-konvergenci. Sklon přímky je velice mírný a koeficient determinace 0,7 % značí nevýznamnou konvergenční tendenci. Analýzou korelačního pole lze dojít k závěru, že silná pozice Itálie (IT) ve IV. kvadrantu a Portugalska (PT) v kvadrantu č. II zásadně ovlivňuje záporný sklon regresní přímky. Jedná se o země se zcela opačnou počáteční situací i průměrným koeficientem růstu, jelikož Itálie s vysokým HDP vykazovala podprůměrný růst a Portugalsko svůj deficit v počátečním HDP kompenzovalo nadprůměrným tempem růstu. Zcela osamocené je ve III. kvadrantu Řecko (EL), které vlivem ekonomické krize a útlumu hospodářství vykazovala zcela nejnižší počáteční hodnotu HDP a nejnižší průměrný koeficient tempa růstu. Zbylé země jsou lokalizovány při hranicích kvadrantů. Malta (MT) a Kypr (CY) vykazovaly podobné počáteční hodnoty HDP, Malta však rostla vyšším tempem. Obě země jsou lokalizovány při hranici I a II. kvadrantu, Španělsko při hranici I. a IV. kvadrantu.

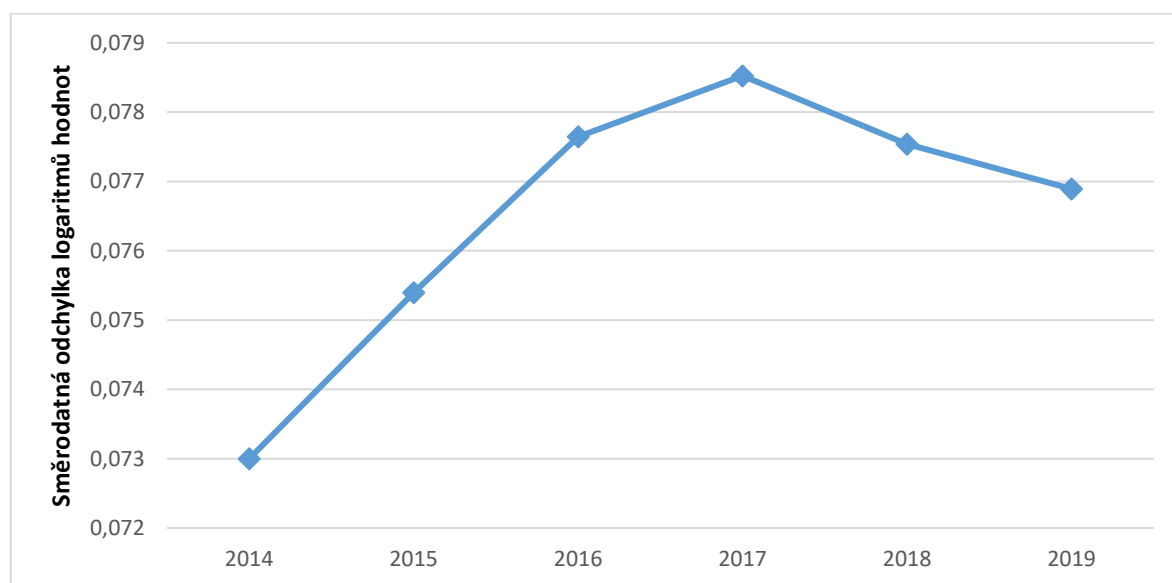
Graf 16: Beta-konvergence HDP zemí JZE

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Konstantní růst směrodatných odchylek logaritmů lze na grafu č. 17 níže pozorovat v letech 2014–2017. Následoval jejich pokles, který však nebyl natolik výrazný, aby došlo k návratu na původní hodnotu. Z tohoto důvodu lze hovořit o převládající sigma-divergenci s mírnými konvergenčními tendencemi ke konci období.

Graf 17: Sigma-konvergence HDP zemí JZE

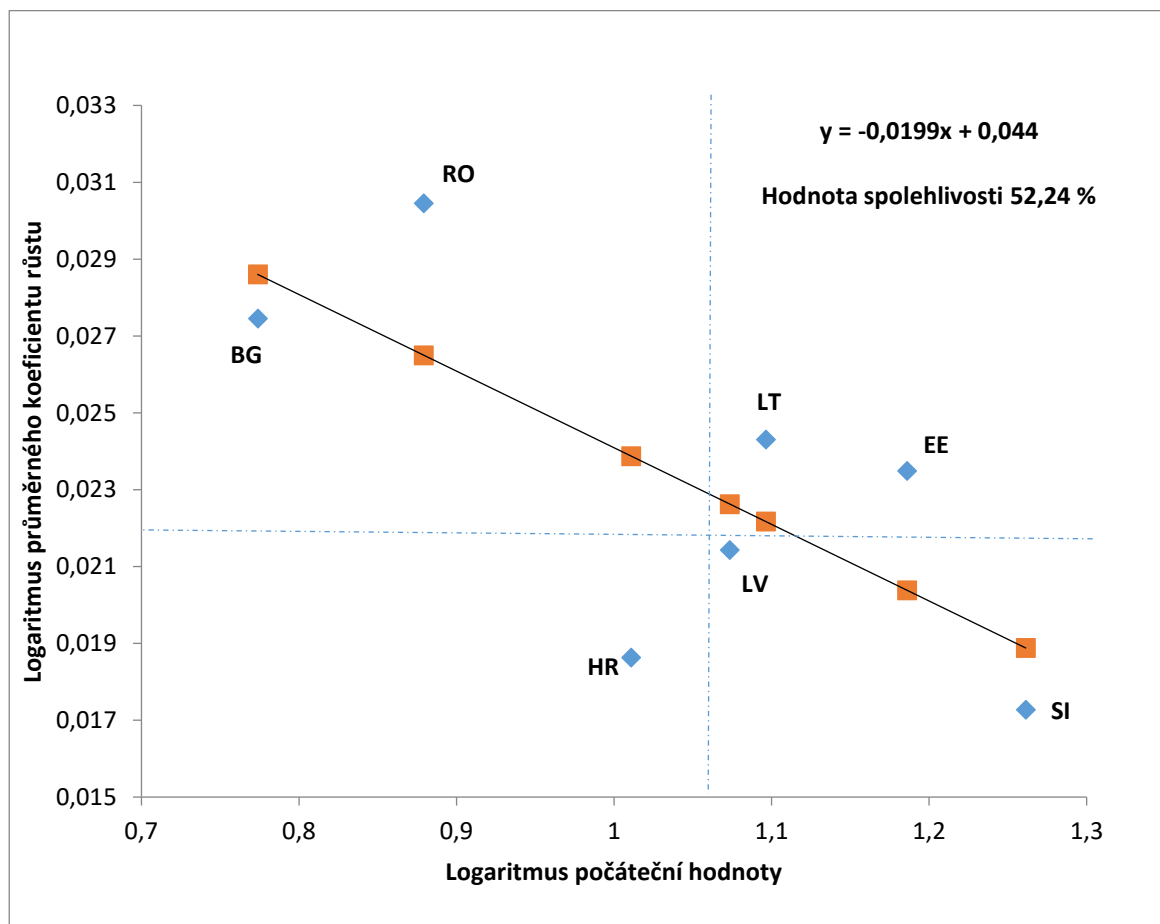
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.1.4 Členské země od roku 2004

Země, které vstoupily do EU v roce 2004 či později a zároveň nejsou umístěny do jiné z výše uvedených skupin, jsou dále označeny jako země 2004+. V oblasti HDP je tato skupina zemí charakteristická nižšími počátečními hodnotami, u všech však docházelo k výraznému průměrnému růstu. Ze srovnání na grafu č. 18 (s. 58) lze na základě směrnice regresní přímky pozorovat významnou beta-konvergenční tendenci. Rozložení zemí v korelačním poli tyto konvergenční tendence potvrzují. První kvadrant je reprezentován pobaltskými státy Litvou a Estonskem, které vysoké počáteční hodnoty HDP podpořily nadprůměrným růstem. Bulharsko a Rumunsko zaujímají pozici ve II. kvadrantu kvůli své nízké počáteční hodnotě HDP. To se však ve sledovaném období snažili změnit nadprůměrným tempem růstu. Chorvatsko ve III. kvadrantu naopak představuje zemi, která se stala členem EU jako poslední, oproti ostatním zemím skupiny má „zpoždění“ a jakákoli opatření, která by měla za následek zvyšování ekonomické výkonnosti, se nemusela zcela

projevit či nemusela tato opatření být vůbec iniciována. Zbylé země skupiny 2004+ se nachází ve IV. kvadrantu, každá však z jiného důvodu. Slovinsko vykazovalo nejvyšší počáteční hodnotu ze všech zemí skupiny, růst však nebyl tak výrazný. Lotyšsko se však nachází na hranici s I. kvadrantem vlivem nejnižšího průměrného tempa růstu z trojice pobaltských států.

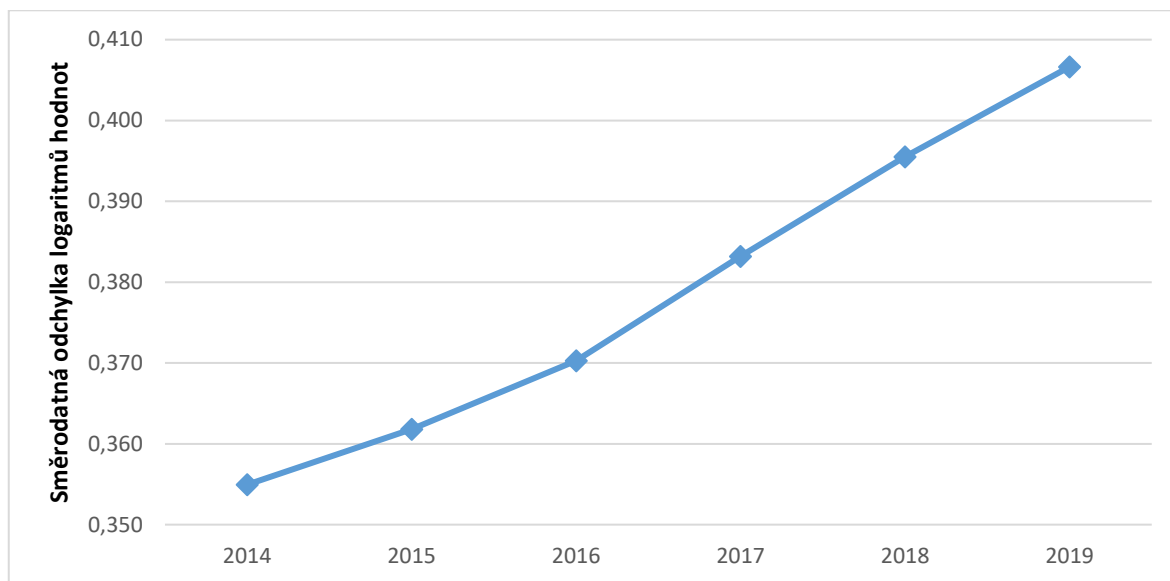
Graf 18: Beta-konvergence HDP zemí 2004+

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

V průběhu jednotlivých let, jak naznačuje graf č. 19 na straně 59, však docházelo k pravidelné sigma divergenci, jejíž křivka byla téměř lineární. Ke vzdalování tak docházelo každoročně o pravidelný rozdíl odchylky.

Graf 19: Sigma-konvergence HDP zemí 2004+

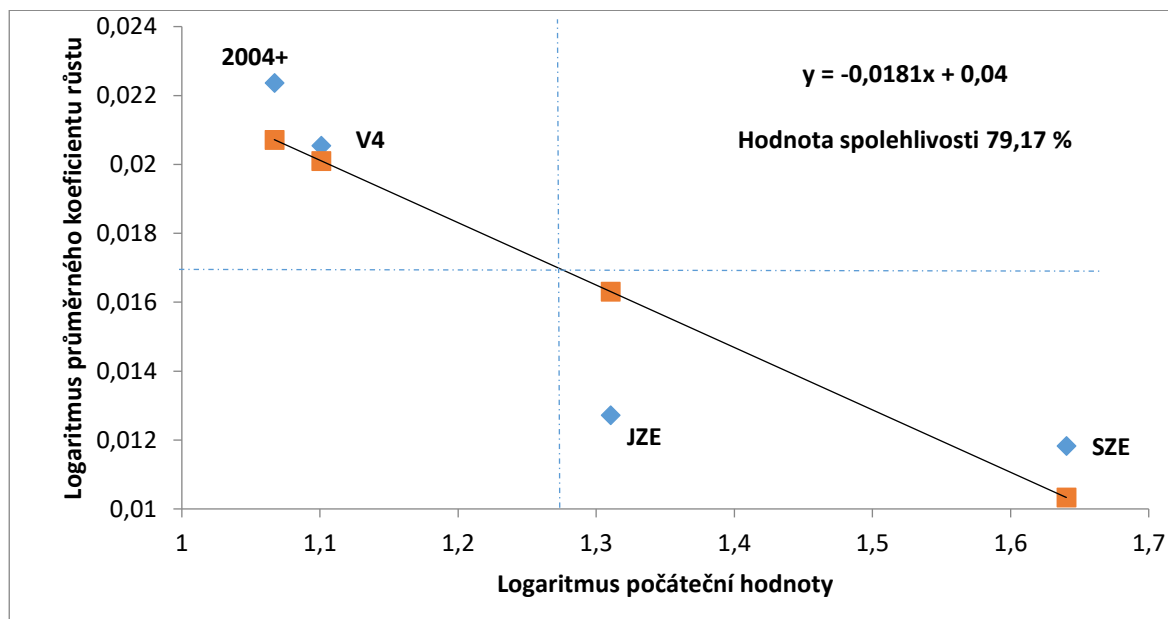

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.1.5 *Meziskupinové srovnání*

Při porovnání hodnot průměrů všech čtyř skupin zemí jde v oblasti výše HDP na obyvatele konstatovat silnou a velmi významnou beta-konvergenci s koeficientem determinace 79,17 %. Tuto skutečnost absolutně potvrzuje analýza korelačního pole grafu č. 20 (s. 60), ze kterého vyplývá, že všechny země jsou lokalizovány v II. nebo IV. kvadrantu. Pozice jednotlivých skupin zemí lze zdůvodnit délkou období, po kterém jsou země členy EU nebo EHS. Nejnižší počáteční hodnotu, avšak nejvyšší průměrné tempo růstu vykazovaly země skupiny 2004+, tj. země, které vstoupily do EU nejpozději. O něco vyšší počáteční hodnotu, avšak mírnější růst byl sledován u zemí Skupiny V4, které bez rozdílu vstoupily do EU v roce 2004. Nejvyšší počáteční hodnoty a též nejnižší průměrný růst byl sledován u zemí SZE, tj. skupiny zemí obsahující mimo jiné země zakládající ESUO. Země jižní a jihozápadní Evropy (JZE) vykazovaly podobný růst jako země SZE (tedy růst podprůměrný), ale šlo o růst z výrazně nižší počáteční hodnoty. Obecně lze konstatovat nepřímou úměru, jelikož země s nejnižší počáteční hodnotou dosahovaly nejvyššího průměrného tempa růstu a naopak.

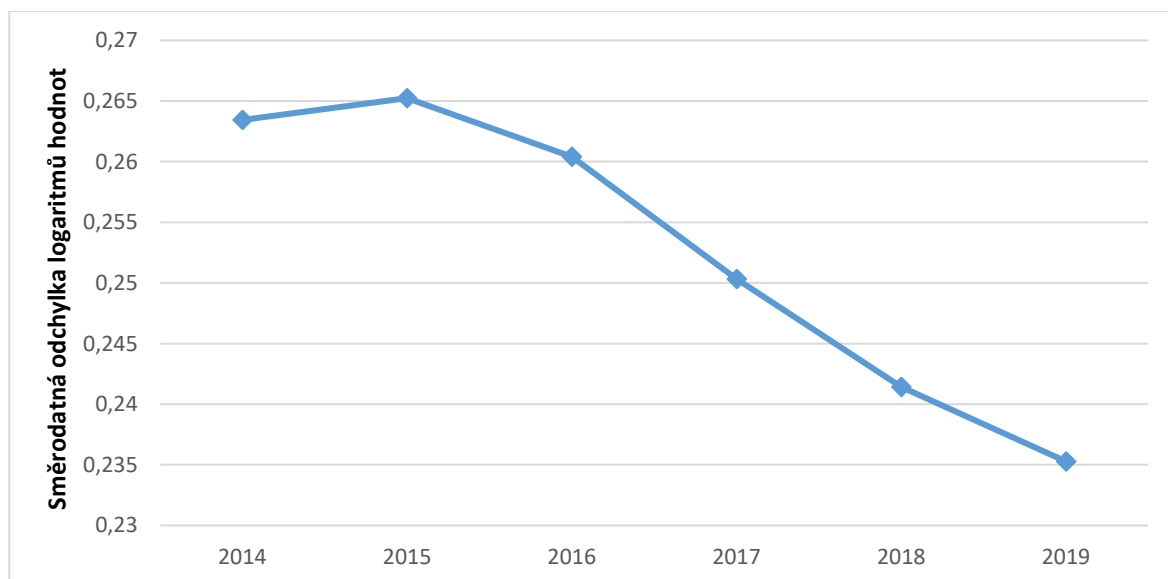
Graf 20: Beta-konvergence HDP skupin zemí EU

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

V jednotlivých letech dle grafu č. 21 níže docházelo téměř v každém roce sledovaného období ke snižování rozdílů v HDP/obyvatele s výjimkou roku 2015, kdy došlo k velice mírné divergenci. Konvergenci zemí EU tedy lze v oblasti HDP a s ohledem na zjednodušení srovnání pomocí průměrů skupin považovat za úspěšnou a prokazatelnou.

Graf 21: Sigma-konvergence HDP skupin zemí EU

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

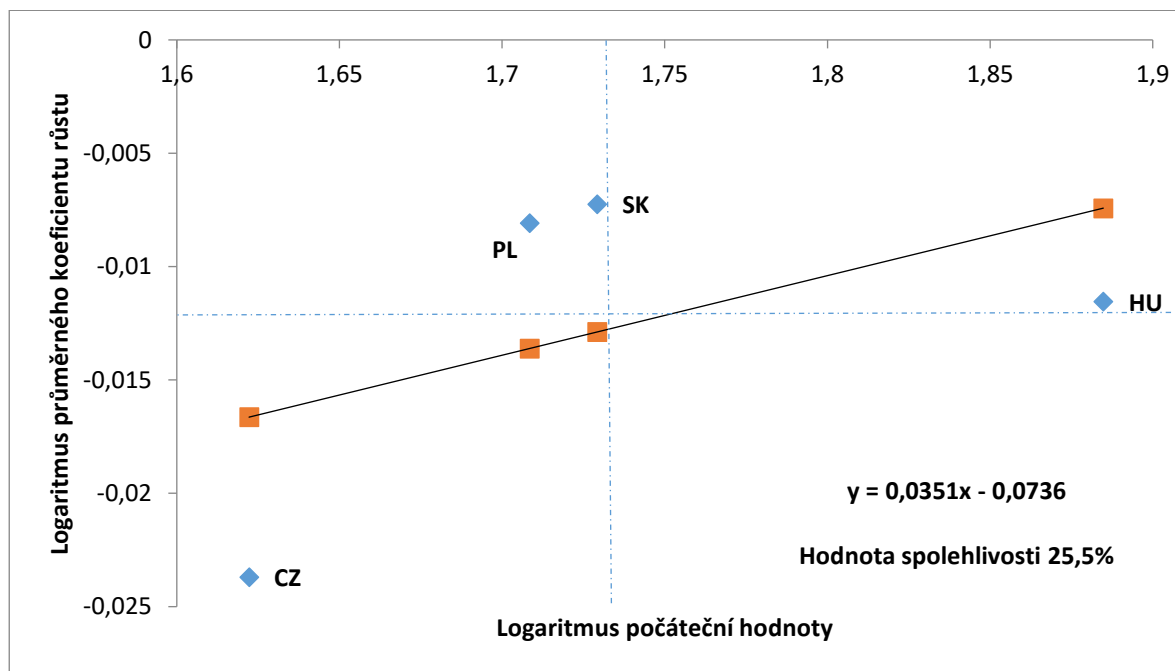
4.2 Konvergence na základě sledování zadluženosti států

4.2.1 Skupina zemí Visegrádské čtyřky

Při zkoumání zadluženosti států V4 vyjádřené jako podíl vůči HDP lze pozorovat atypickou situaci, kdy nesledujeme růst, nýbrž pokles zadluženosti všech států (logaritmus průměrných koeficientů růstu nabývá záporných hodnot) znázorněný grafem č. 22 (s. 61). K vyjádření hledaných tendencí však nemá tato skutečnost vliv, při zkoumání beta konvergence je i v tomto případě zásadní směrnice regresní přímky. Ta nabývá kladných hodnot, regresní přímka je rostoucí a je zřetelná mírná a relativně nevýznamná divergenční tendence (koeficient determinace 25,5 %).

Analýza korelačního diagramu (pole) je ovlivněna absencí růstu, jelikož všechny země V4 vykazovaly pokles zadluženosti. Česká republika se nachází ve třetím kvadrantu, jelikož disponovala nejnižší (tj. podprůměrnou) počáteční hodnotou a vykazovala nejnižší tempo růstu (naopak nejvyšší tempo poklesu) ve sledovaném období. Maďarsko se nachází v I. kvadrantu při hranici s kvadrantem č. IV, což je způsobeno nadprůměrně vysokou počáteční hodnotou (nejvyšší zadlužení ze zemí V4) a průměrným tempem růstu (záporného růstu, tj. poklesu). Slovensko zaujímá pozici na hranici II. kvadrantu se sklonem přibližování k I. kvadrantu vzhledem k jeho průměrnému zadlužení a nadprůměrnému růstu (nejnižšímu tempu poklesu). Polsko je oproti Slovensku pevněji zasazeno ve II. kvadrantu, ačkoli je jejich situace podobná. Z rozložení zemí v korelačním poli lze konstatovat, že dochází k divergenci díky silné pozici zemí v I. a III. kvadrantu s přihlédnutím k hraniční poloze zemí v kvadrantu č. II.

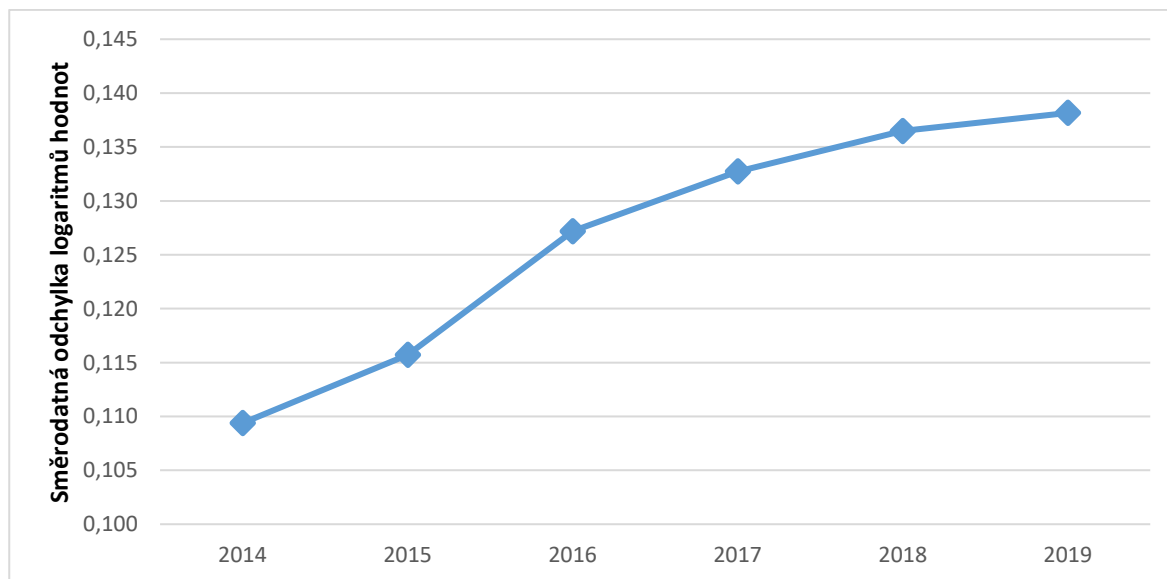
Graf 22: Beta-konvergence zadluženosti zemí V4

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Podle grafu č. 23 hodnoty směrodatných odchylek logaritmů v čase mírně rostly, proto lze konstatovat, že ačkoli všechny země V4 snižovaly své zadlužení, lze pozorovat divergenční tendence.

Graf 23: Sigma-konvergence zadluženosti zemí V4

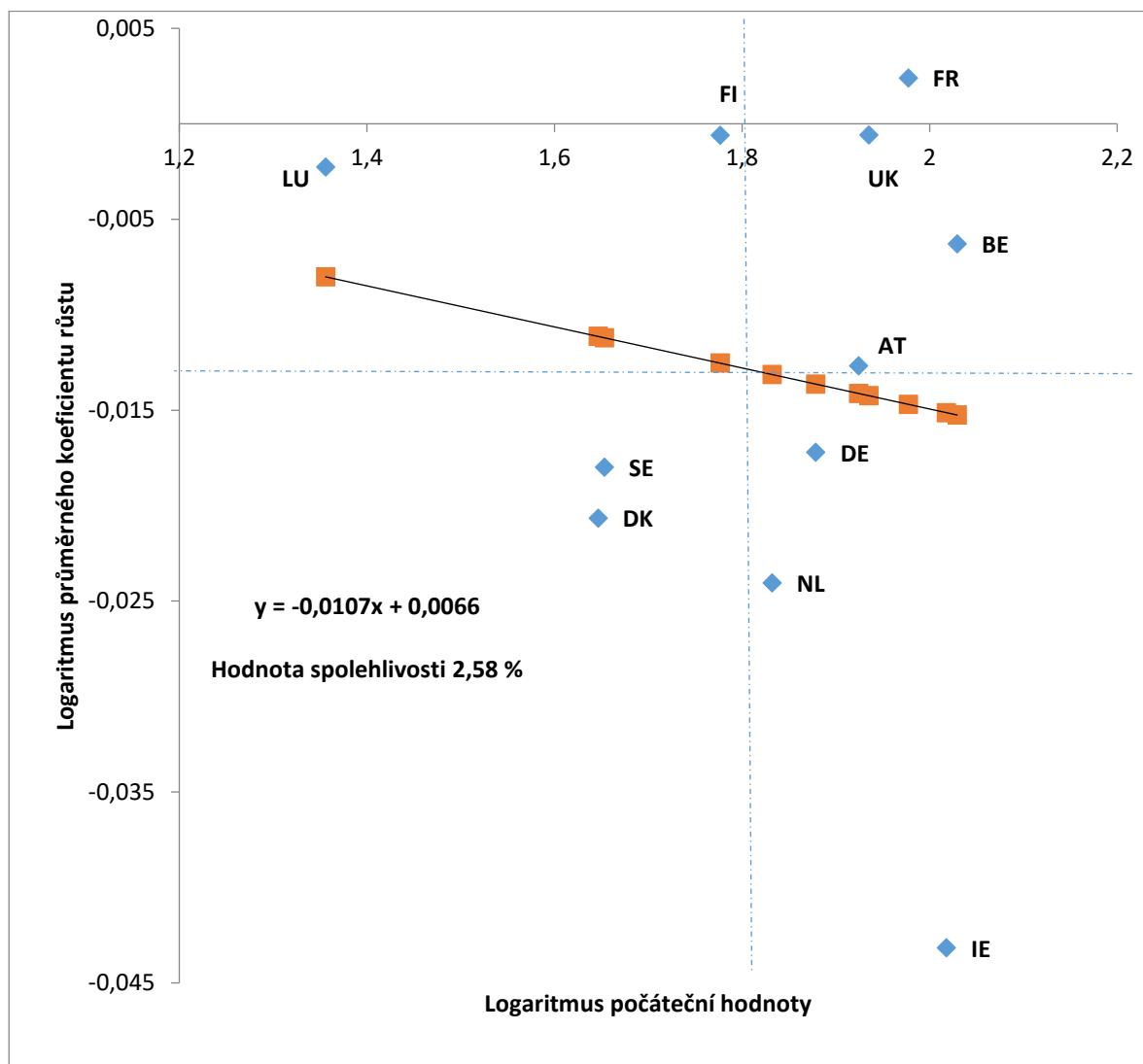

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.2.2 *Skupina zemí severní, západní a severozápadní Evropy*

Skupina zemí SZE v zadluženosti, vyjádřené stejně jako u zemí V4 pomocí podílu vůči HDP, vykazuje tendence k beta konvergenci díky záporné směrnici přímky. Hodnota spolehlivosti je však pouze na úrovni 2,58 % a tendence tudíž nevýznamná. Z analýzy korelačního pole grafu č. 24 (s. 64) znovu vyčnívají Lucembursko a Irsko, které výsledek mírně zkreslují. Převážná část zemí se nachází v I. a III. kvadrantu, což by mělo mít za následek spíše divergenční tendence a kladnou směrnici přímky. Ze srovnání zemí vyplývá, že Švédsko a Dánsko počáteční podprůměrnou hodnotu doprovodily i podprůměrným růstem, tj. podprůměrnou mírou zadluženosti se jim dařilo v období snižovat nadprůměrně rychle. Státy v prvním kvadrantu se naopak potýkaly s vyšší mírou zadluženosti a s výjimkou Rakouska se tempo snižování dluhu neblížilo průměru skupiny. Nejnižší počáteční hodnotu zadlužení mělo Lucembursko, které své zadlužení snížilo pouze minimálně. Spolu s Lucemburskem je v I. kvadrantu Finsko, a to především kvůli podprůměrné hodnotě zadlužení. Ani u Finska není možné sledovat zásadní snížení dluhu. Specifická situace nastala ve IV. kvadrantu. Poměrně hraniční postavení Německa a Nizozemska (nadprůměrné zadlužení, ale též podprůměrný růst dluhu, tj. jeho nadprůměrné snižování) je doplněno Irskem, které vykazovalo vysoce nadprůměrné snižování dluhu. Případ Irska učebnicově demonstruje provázanost indikátoru HDP/obyvatele a zadlužení vyjádřené jako podíl HDP. V případě Irska docházelo ve sledovaném období k nadprůměrnému růstu HDP (viz kapitola 4.1.2, s. 52-55), což se však projevilo ve snížení dluhu vůči HDP z počáteční hodnoty 104,2 % HDP v roce 2014 na 57,4 % HDP v roce 2019. Díky této provázanosti vstupují jako disparity znovu Irsko a Lucembursko.

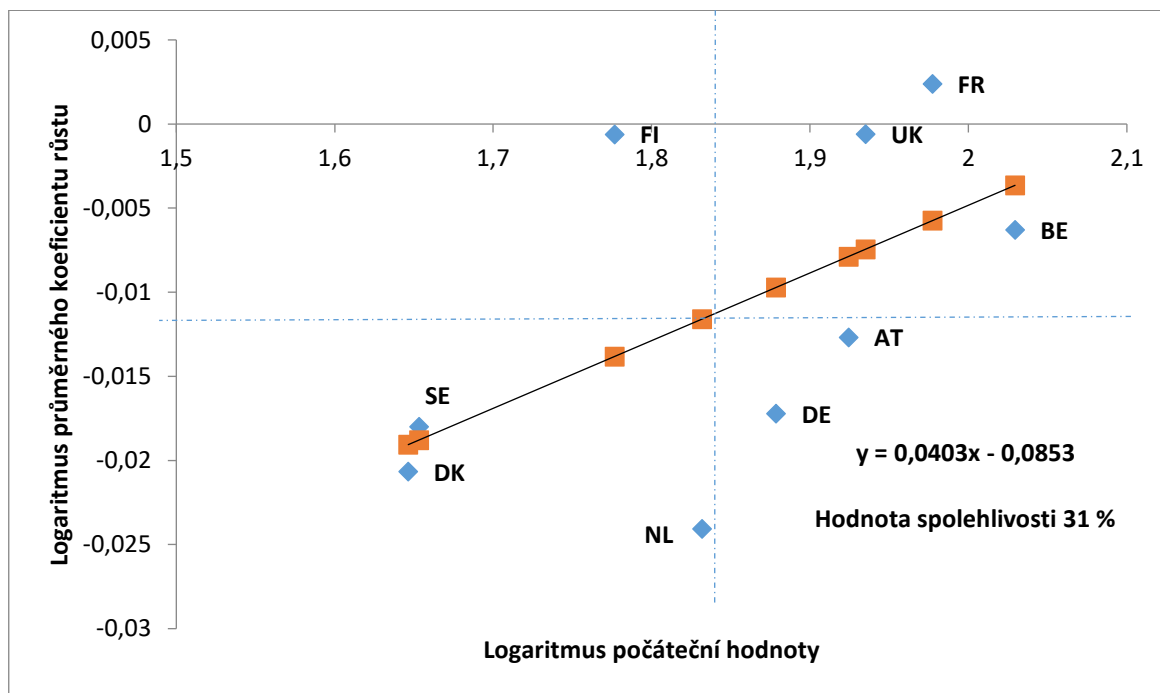
Graf 24: Beta-konvergence zadluženosti zemí SZE

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Kvůli této skutečnosti, kdy Irsko prošlo enormním růstem HDP ve sledovaném období a Lucembursko disponovalo nadprůměrně vysokou hodnotou HDP na obyvatele, byly v následujícím grafu č. 25 (s. 65) vynechány stejně jako v kapitole 4.1.2. Z grafu je patrné, že stejně jako v případě HDP došlo k obrácení trendu a lze konstatovat tendenci k beta-divergenci, což je potvrzeno rozložením zemí v systému souřadnic. Mimo první a třetí kvadrant leží pouze Finsko, Německo a Rakousko, které se nachází v blízkosti I. kvadrantu.

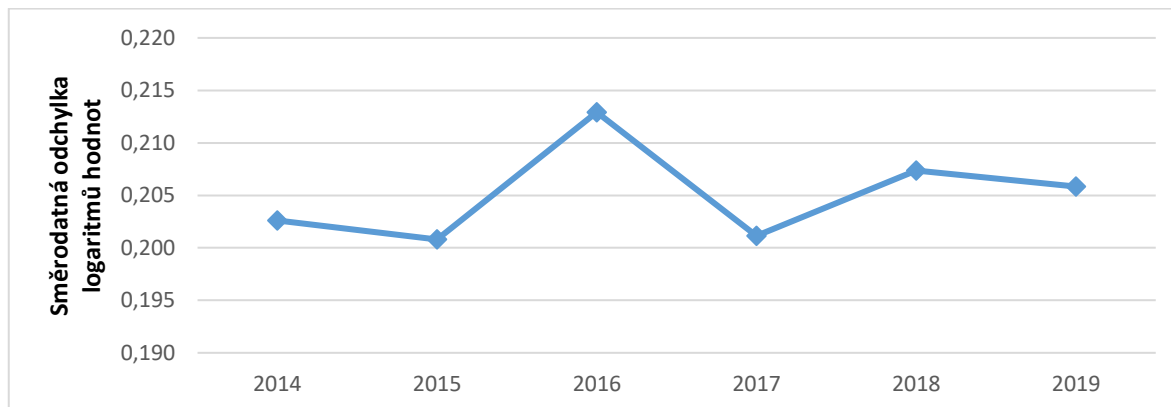
Graf 25: Beta-konvergence zadluženosti zemí SZE bez Irska a Lucemburska

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Podle grafu č. 26 níže hodnoty směrodatných odchylek logaritmů v čase kolísaly. V letech 2014 a 2015 lze hovořit o tendenci k mírné konvergenci. V roce 2016 se trend obrátil, aby se v roce 2017 vrátil na úroveň roku 2015. Do roku 2019 došlo pouze k mírnému zvýšení, tj. mírně divergenční tendenci. Nelze však hovořit o tendenci převažující a dosavadní vývoj neumožňuje predikci, kterým směrem se budou rozdíly v zadluženosti zemí skupiny SZE ubírat.

Graf 26: Sigma-konvergence zadluženosti zemí SZE

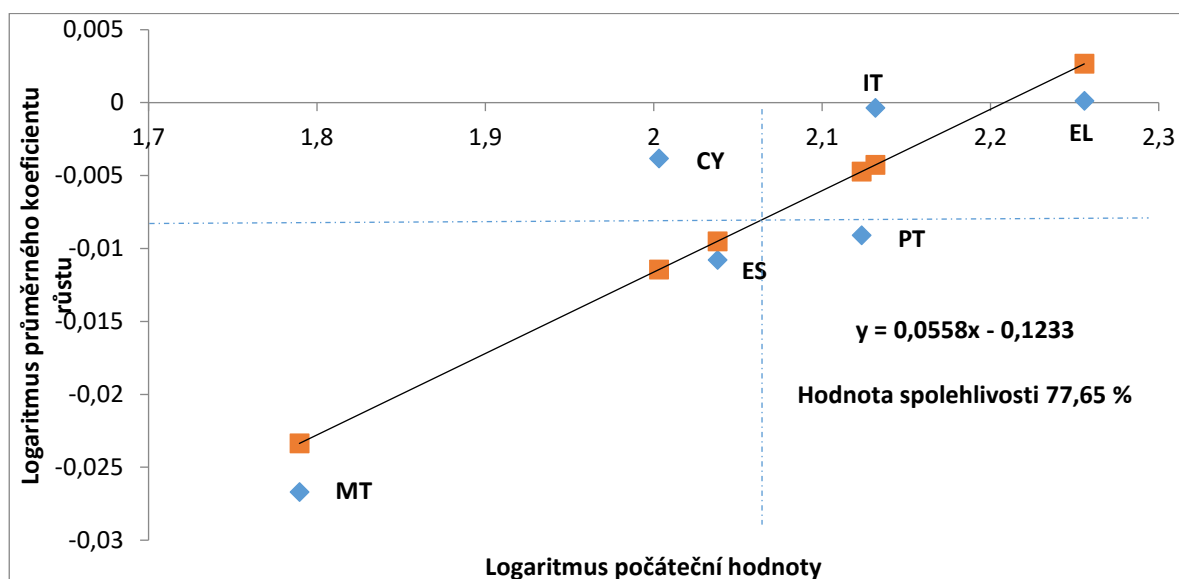
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.2.3 Skupina zemí jižní a jihozápadní Evropy

Země JZE vykazují významné tendence k beta-divergenci, což je způsobeno rozdílným vývojem v jednotlivých zemích. U všech zemí docházelo k alespoň mírnému růstu HDP (viz kapitola 4.1.3, s. 56-59), na zadluženost to však mělo u různých zemí odlišný účinek. Podle vývoje zadluženosti lze země JZE rozdělit do tří skupin. První skupinu tvoří Malta, Kypr a Portugalsko, ve kterých došlo ve sledovaném období a v kontextu ostatních zemí k výraznému snížení dluhu vůči HDP (o 15-20 %). Druhou skupinu tvoří pouze Španělsko, ve kterém docházelo k mírnému snížení zadlužení, a to o přibližně 5 %. Poslední skupinou je dvojice zemí Itálie a Řecka, u kterých nedocházelo ke snižování zadlužení.

Beta-divergenční tendence byla potvrzena rozborem korelačního pole (graf č. 27 níže). Převážná část zemí je lokalizována v I. a III. kvadrantu. Itálie a Řecko měly v I. kvadrantu vysoké počáteční hodnoty a téměř nulový pokles zadlužení (v tomto případě lze nazvat nadprůměrným růstem). Španělsko s téměř průměrnými hodnotami zadlužení i růstu (poklesu) je v hraniční poloze ve II. kvadrantu doplněné Maltou, která se ostatním zemím vymyká (z části způsobeno nejvyšším růstem HDP na obyvatele). Její podprůměrné zadlužení a vysoce podprůměrný růst z ní částečně činí disparitu. Ve zbývajících kvadrantech se nachází Kypr (II. kvadrant) a Portugalsko (IV. kvadrant). Rozbor však nebylo nutné provádět, koeficient determinace 77,65 % představuje významnou tendenci.

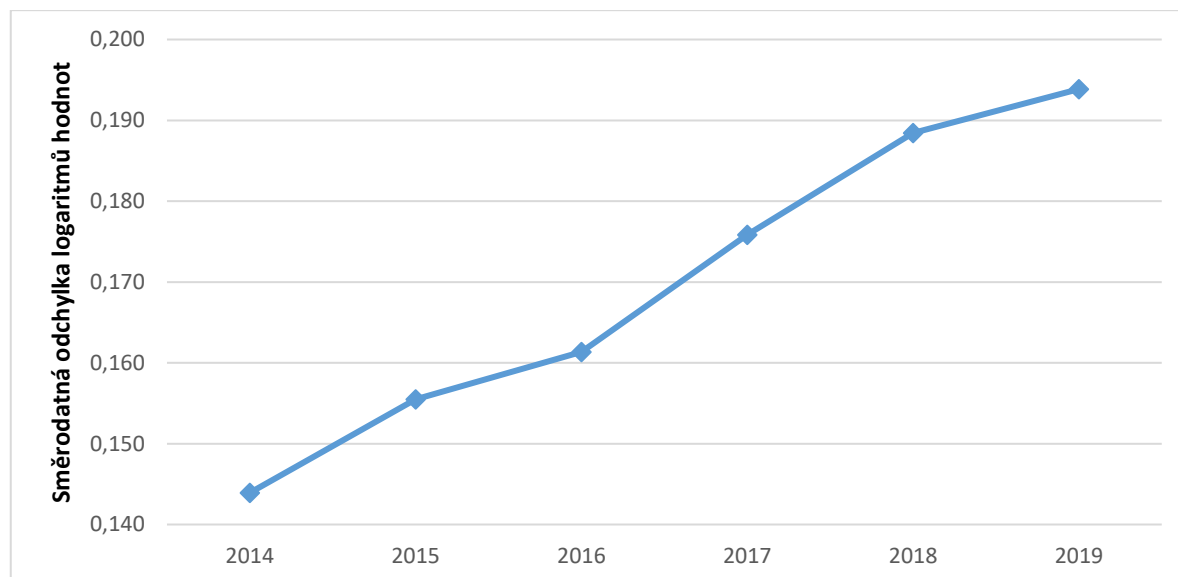
Graf 27: Beta-konvergence zadluženosti zemí JZE

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Beta-divergenci doplňuje prokazatelná sigma-divergence. Ke zvyšování rozdílů mezi zeměmi docházelo kontinuálně (téměř lineárně) po celé sledované období. Vývoj v čase je zachycen na grafu č. 28 níže.

Graf 28: Sigma-konvergence zadluženosti zemí JZE

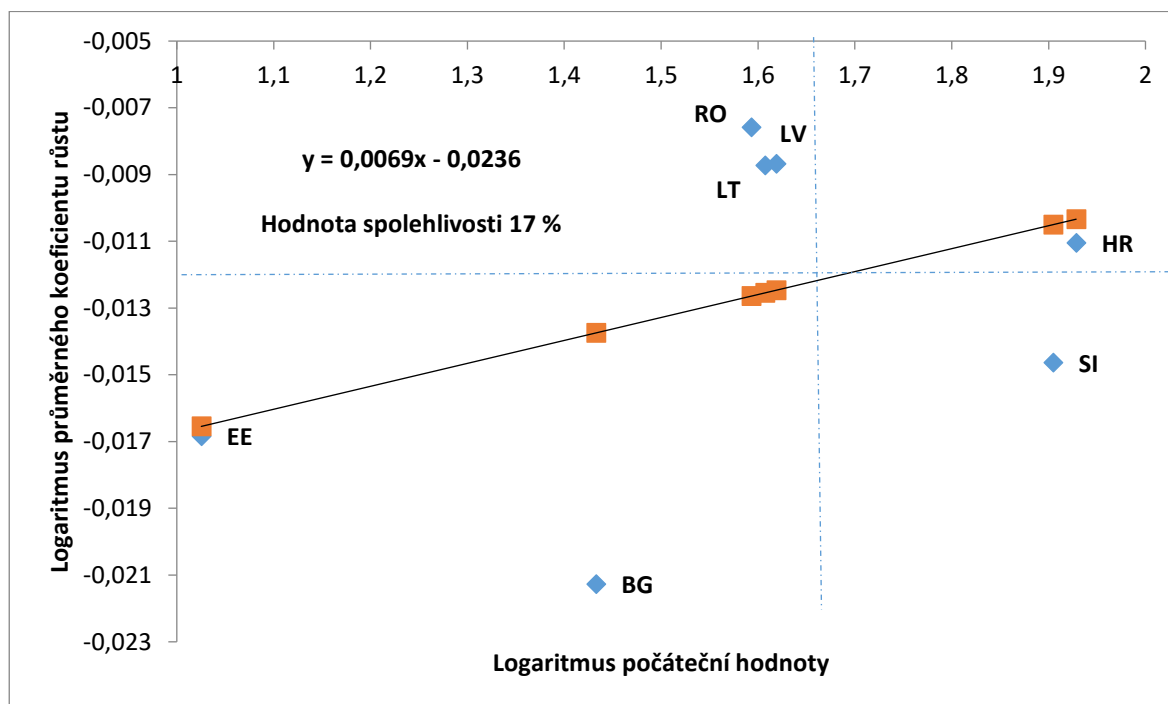
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.2.4 Členské země od roku 2004

U zemí skupiny 2004+ lze vysledovat velice mírnou beta-divergenční tendenci s koeficientem determinace téměř 17 %, což značí spíše nevýznamnou tendenci. Rozbor korelačního pole grafu č. 29 (s. 68) však potvrzuje spíše konvergenční tendence. Tento rozpor je způsobený především odlišnou pozicí Estonska (EE), které by bylo možné považovat za zkreslující disparitu. Estonsko oproti ostatním zemím skupiny vykazovalo extrémně nízkou míru zadlužení (10,6 %) a současně i druhé nejvyšší průměrné tempo jeho poklesu. Z tohoto důvodu je pozice Estonska hluboko ve III. kvadrantu a zcela zásadně ovlivňuje směrnici regresní přímky a průkaznost beta-konvergence. Spolu s Estonskem zaujímá pozici ve III. kvadrantu Bulharsko (BG), u kterého bylo v rámci skupiny sledováno absolutně nejvyšší tempo snižování zadluženosti. Rumunsko se nachází ve II. kvadrantu. To je způsobeno při srovnatelné počáteční hodnotě především nejnižším tempem snižování dluhu. Rumunsko je ve II. kvadrantu doplněno Litvou a Lotyšskem, jejich pozice je téměř totožná. Čtvrtý kvadrant je zastoupen Chorvatskem a Slovinskem,

které se od sebe liší především průměrným tempem poklesu zadluženosti. Slovinsko dosahovalo po Bulharsku a Estonsku druhé nejvyšší hodnoty, počáteční zadlužení však bylo výrazně vyšší.

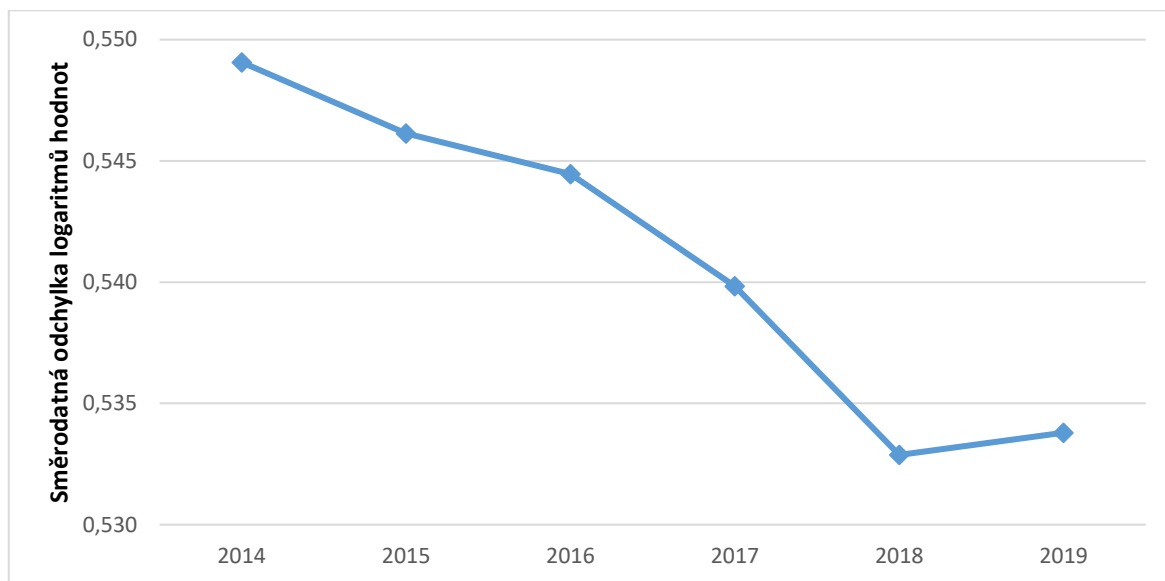
Graf 29: Beta-konvergence zadluženosti zemí 2004+

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

V jednotlivých letech však téměř bez výjimek docházelo k poklesu směrodatných odchylek logaritmů definující sigma-konvergenci. Z grafu č. 30 (s. 69) je patrné obrácení trendu, kdy v roce 2019 došlo k sigma-divergenci. Ačkoli se země skupiny 2004+ vzdalovaly v oblasti HDP na obyvatele, rozdíly v zadluženosti se s výjimkou roku 2019 dařilo snižovat.

Graf 30: Sigma-konvergence zadluženosti zemí 2004+

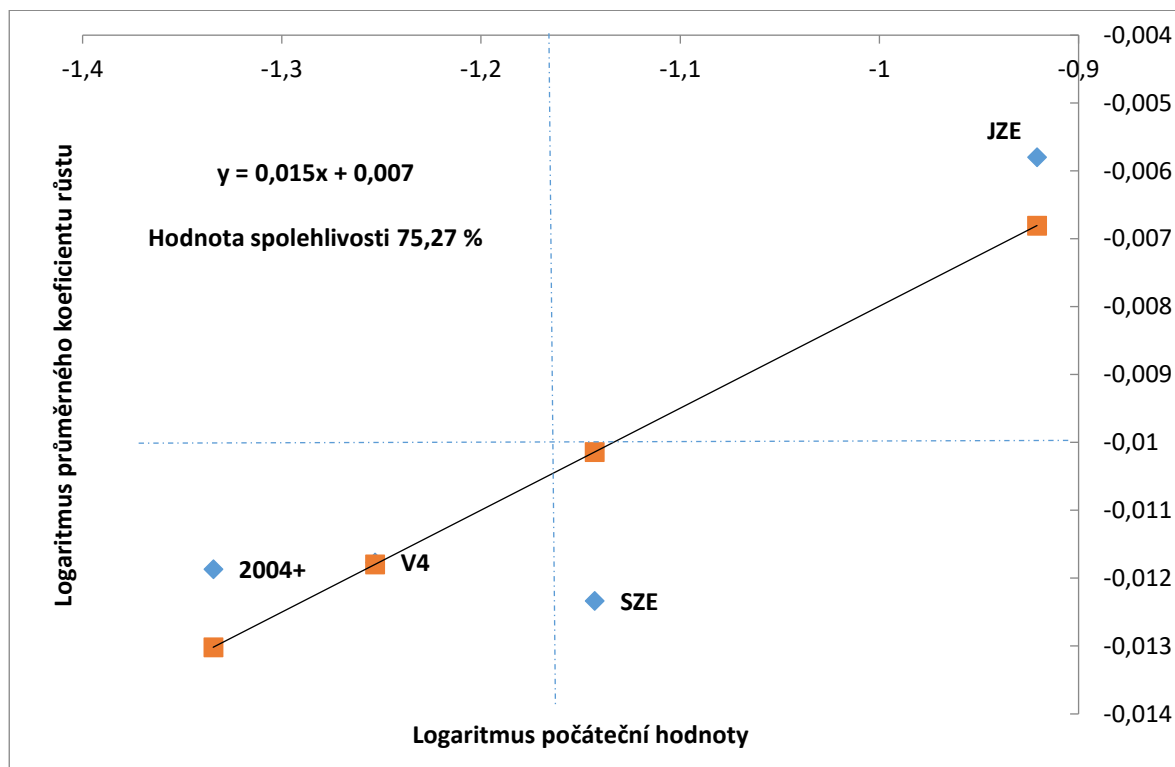

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.2.5 *Meziskupinové srovnání*

Při analýze a srovnání vývoje zadluženosti mezi skupinami byly sledovány silné a významné beta-divergenční tendence (koeficient determinace 75,27 %). Rozložením zemí v grafu č. 31 (s. 70) byla beta-divergence potvrzena. Ve třetím kvadrantu se nachází země V4 a 2004+ kvůli nejnižšímu zadlužení i nejvyššímu tempu poklesu. Země skupiny 2004+ se od skupiny V4 liší především nižšími počátečními hodnotami zadlužení. Země SZE se nachází ve IV. kvadrantu při hranici se třetím kvadrantem. Tempo snižování dluhu je srovnatelné se zeměmi III. kvadrantu, rozdíl je však v počáteční hodnotě, které je vyšší než průměrné hodnoty obou výše zmíněných skupin. Zcela osamocená je skupina zemí JZE v hloubi I. kvadrantu. Její poloha je determinována vysokým zadlužením a pomalým tempem jeho poklesu a ve srovnání s ostatními zeměmi zaujímá pozici disparitní. Ze srovnání vyplývá, že země EU své zadlužení vůči HDP snižují. Skupina zemí JZE oproti ostatním zemím v tomto poklesu však zaostává, což má za následek prokázanou beta-divergenci a zvyšující se rozdíly mezi zeměmi.

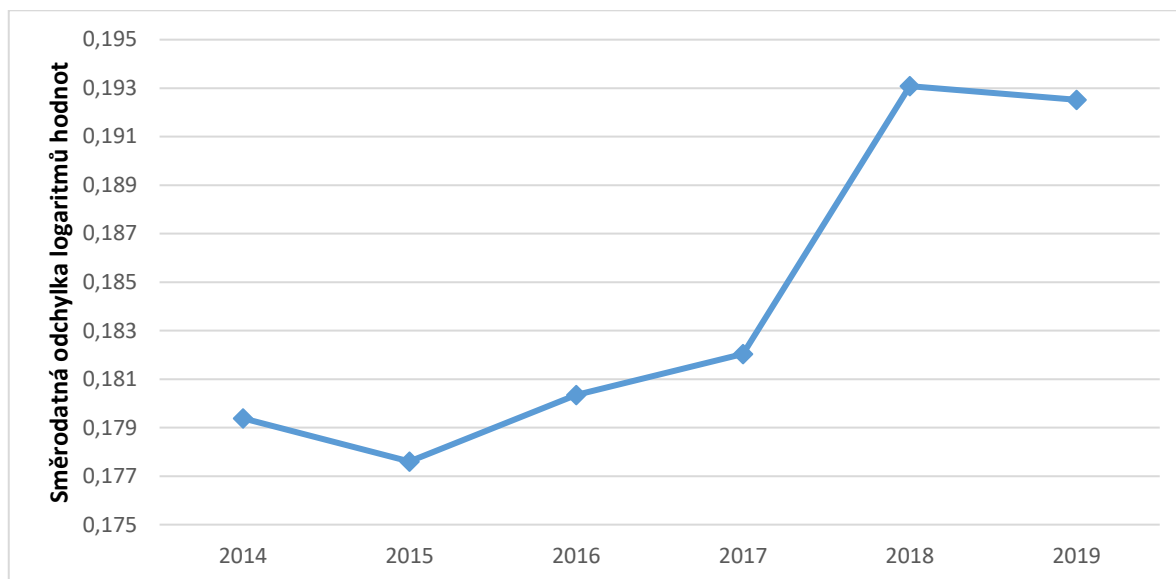
Graf 31: Beta-konvergence zadluženosti skupin zemí EU

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Divergenční tendence se potvrdily i v případě analýzy sigma-konvergence (graf č. 32, s. 71). K velice mírné konvergenci došlo mezi lety 2014 a 2015, poté však následoval pozvolný růst křivky se skokovým nárůstem mezi lety 2017 a 2018 následovaný opětovnou změnou trendu a nástupu mírně konvergence v roce 2019. Skokový nárůst mezi lety 2017 a 2018 byl způsoben zvýšením zadluženosti zemí JZE o 0,6 % HDP, a to v situaci, kdy HDP na obyvatele se meziročně zvyšovalo. Zemí, která průměr skupiny JZE takto zásadně ovlivnilo, bylo Řecko. Mezi lety 2017 a 2018 došlo ke zvýšení zadluženosti z 179,2 % na 186,2 % HDP. Ostatní země skupiny své zadlužení v těchto letech snižovaly, případně zcela nepatrně zvyšovaly (Itálie). Rozdíl v zadluženosti zemí EU se tedy ve sledovaném období zvyšoval.

Graf 32: Sigma-konvergence zadluženosti skupin zemí EU

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

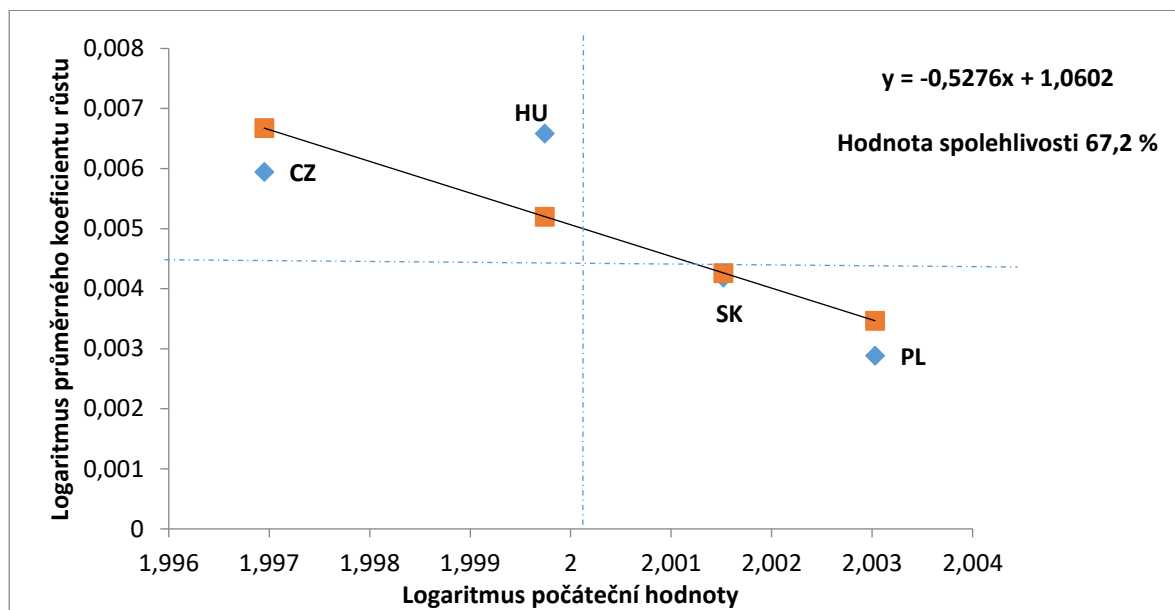
4.3 Konvergence na základě sledování inflačních tendencí

4.3.1 Skupina zemí Visegrádské čtyřky

Při zkoumání inflačních tendencí členských zemí EU vycházíme z bazálního roku 2015 (hodnota 100 %). Pro zachování délky období (počet zkoumaných let) byl do analýzy zahrnutý rok 2013. Tento postup byl použitý pouze při zkoumání inflačních tendencí, při analýze ostatních ekonomických indikátorů je striktně dodržováno období 2014–2019.

Vývoj inflace v zemích skupiny V4 je znázorněn na grafu č. 33 (s. 72). Směrnice regresní přímky má zápornou hodnotu naznačující konvergenční tendence. Koefficient determinace ve výši 67,2 % ukazuje na významnou tendenci k beta konvergenci. K ověření a potvrzení tvrzení byla znovu použita analýza korelačního diagramu. Všechny země jsou rozmístěny ve II. a IV. kvadrantu, což potvrzuje beta – konvergenci.

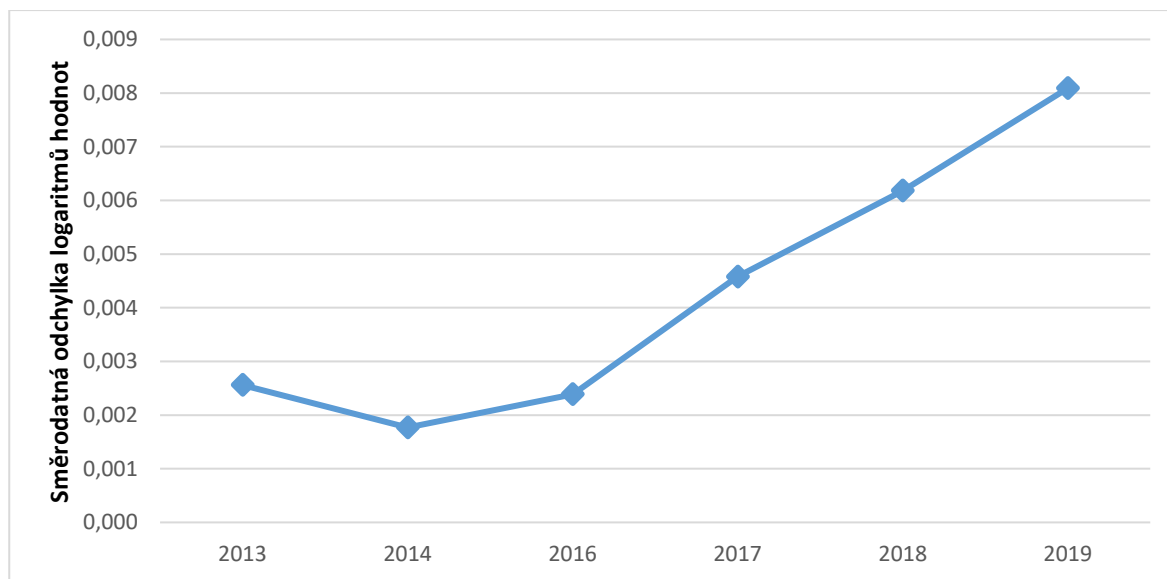
Graf 33: Beta-konvergence inflačních tendencí zemí V4

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Podle grafu č. 34 níže dochází ke střídání tendencí. Mezi lety 2013 a 2014 lze sledovat sigma konvergenci, která byla od roku 2016 nahrazena kontinuální divergencí trvajícím až do konce období. V tomto konkrétním případě je názorně demonstrován rozdíl mezi beta-konvergencí a sigma-konvergencí, konkrétně mezi jejich definicemi, výpočtem i interpretací.

Graf 34: Sigma-konvergence inflačních tendencí zemí V4

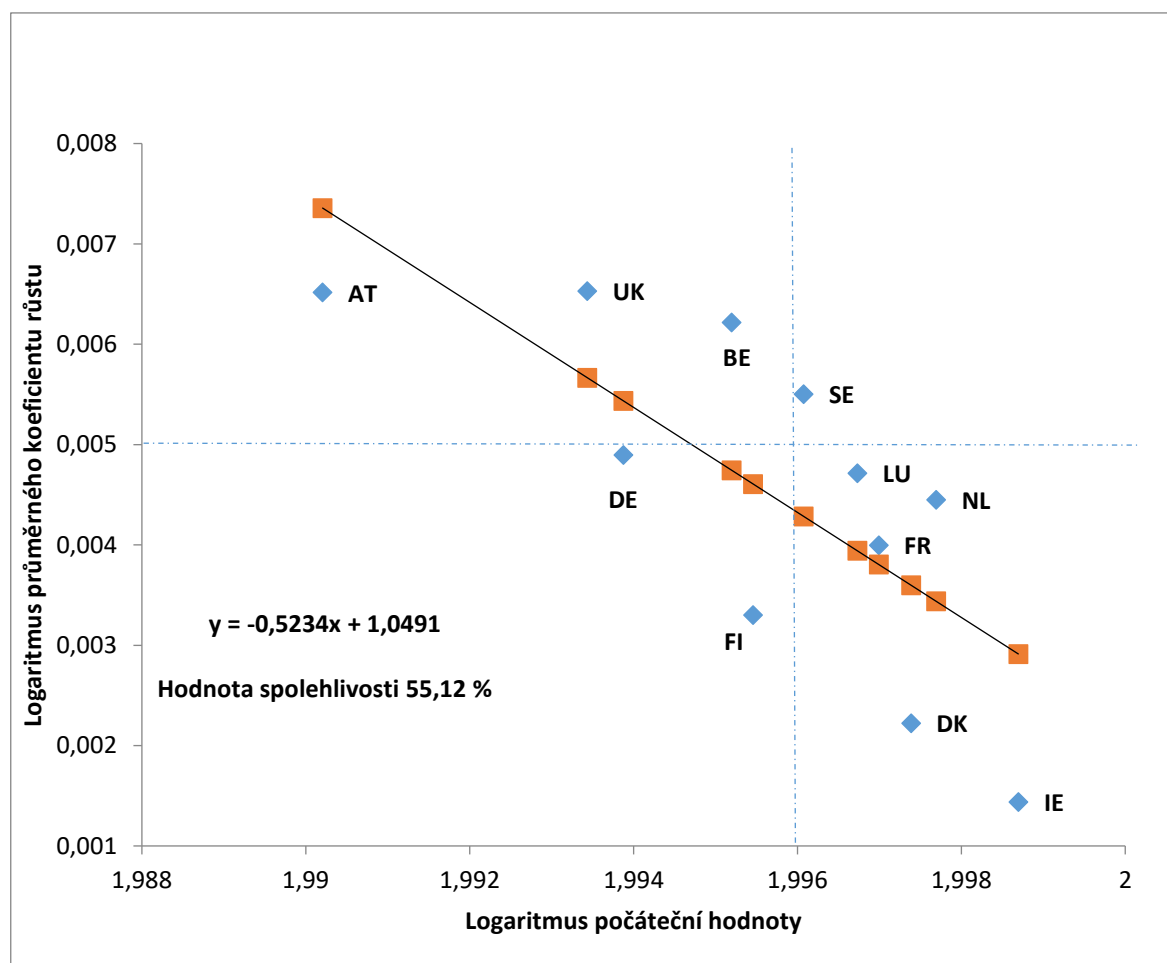

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.3.2 Skupina zemí severní, západní a severozápadní Evropy

Inflace v zemích SZE vykazuje známky tendencí k beta-konvergenci. Směrnice regresní přímky nabývá záporných hodnot se strmým sklonem a hodnota spolehlivosti 55,12 % ukazuje na významnou tendenci. Z rozložení v korelačním grafickém poli (graf č. 35 níže) vyplývá, že většina zemí je rozložena na ploše II. a IV. kvadrantu. Rakousko, Velká Británie a Belgie k podprůměrné hodnotě inflace v roce 2013 přidaly nadprůměrný růst v následujících letech. Zbylé země Beneluxu, Francie, Dánsko a Irsko leží ve IV. kvadrantu (tj. nadprůměrná počáteční hodnota a podprůměrný růst). Švédsko je jedinou zemí, která se graficky nachází v I. kvadrantu. Jeho poloha je však hraniční a je viditelná blízkost k II. kvadrantu. I polohy zemí ve třetím kvadrantu lze považovat za hraniční, kdy Německo vykazuje blízkost druhému a Finsko čtvrtému kvadrantu.

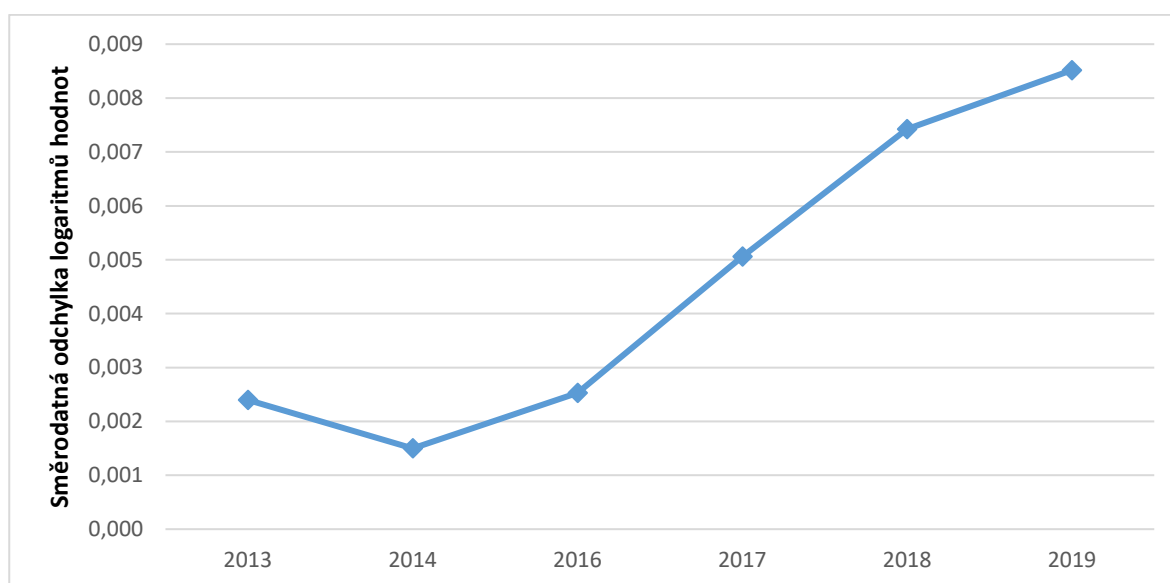
Graf 35: Beta-konvergence inflačních tendencí zemí SZE

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Rozdíl mezi beta a sigma–konverencí je znovu viditelný při porovnání grafu č. 35 a č. 36 níže. Ačkoli jsme podle regresní analýzy a grafu č. 35 výše mohli hovořit o významné tendenci k beta konvergenci, sigma konvergenci ve sledovaném období můžeme sledovat pouze okrajově mezi lety 2013 a 2014. V letech 2016–2019 se trend obrátil a jsou znatelné tendence k divergenci. Ačkoli tedy v relativním vyjádření docházelo k beta konvergenci, skutečné hodnoty směrodatných odchylek logaritmů inflace významně rostly.

Graf 36: Sigma-konvergence inflačních tendencí zemí SZE

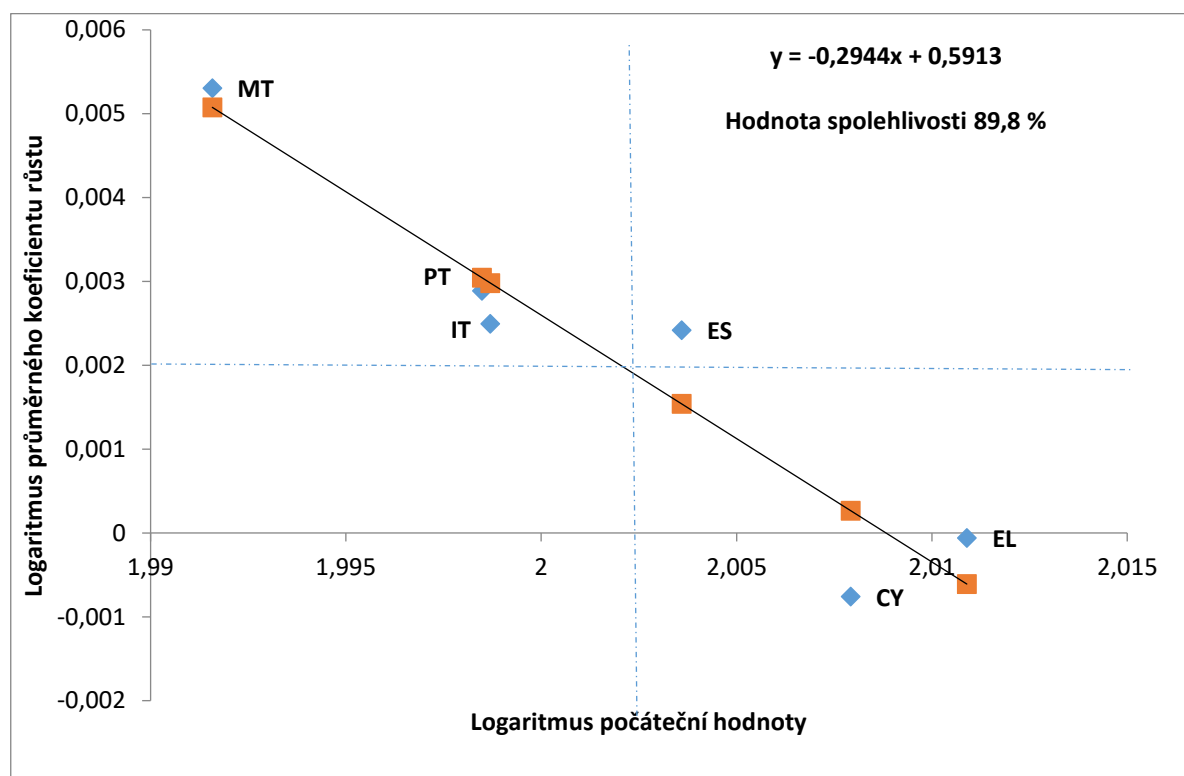
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.3.3 Skupina zemí jižní a jihozápadní Evropy

Při analýze inflace v zemích JZE byla sledována v grafu č. 37 (s. 75) nejvýznamnější tendence, v tomto případě tendence k beta-konvergenci (koeficient determinace 89,8 %). Jedinou zemí, která se nachází mimo kvadranty typické pro konvergenci, je Španělsko. Jeho pozice je definovaná nadprůměrnou počáteční hodnotou i růstem, nicméně je lokalizováno v blízkosti průniku průměrů (a tudíž i ke hranici s okolními kvadranty). Jedinou zemí, u které byl ve sledovaném období identifikován znatelný pokles inflace, je Kypr. Zde lze hovořit o deflaci (porovnání let 2013 a 2019), ačkoli v čase nebyl vývoj takto jednoznačný a pozice v grafu je z povahy beta-konvergence vyjádřením počáteční a konečné hodnoty. Kypr vykazoval pokles inflace v letech 2013-2017, přičemž následoval její růst, který však nedosáhl úrovně roku 2013. Spolu s Kyprem je ve IV. kvadrantu

umístěno i Řecko, které mělo nejvyšší počáteční hodnotu ze všech zemí JZE a pokles průměrného koeficientu růstu inflace byl zcela minimální. Zbylé země se nachází ve II. kvadrantu v těsné blízkosti regresní přímky. Nejnižší počáteční hodnotu a nejvyšší růst náleží Maltě, počáteční pozice Portugalska a Itálie je téměř totožná, mírně se liší pouze růstem inflace.

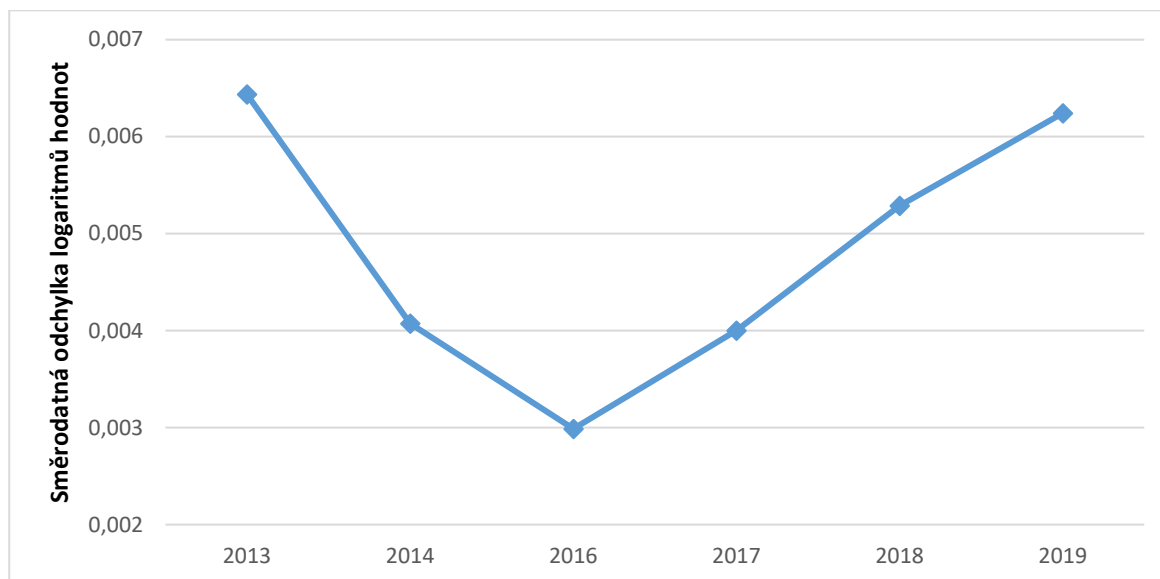
Graf 37: Beta-konvergence inflačních tendencí zemí JZE

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Ve sledovaném období lze na grafu č. 38 (s. 76) sledovat křivku tvaru „V“ s minimem v roce 2016. Vzhledem k téměř shodné počáteční a konečné hodnotě směrodatné odchylky logaritmu nelze hovořit o převládající tendenci k sigma-konvergenci (2013-2016) či divergenci (2016–2019).

Graf 38: Sigma-konvergence inflačních tendencí zemí JZE

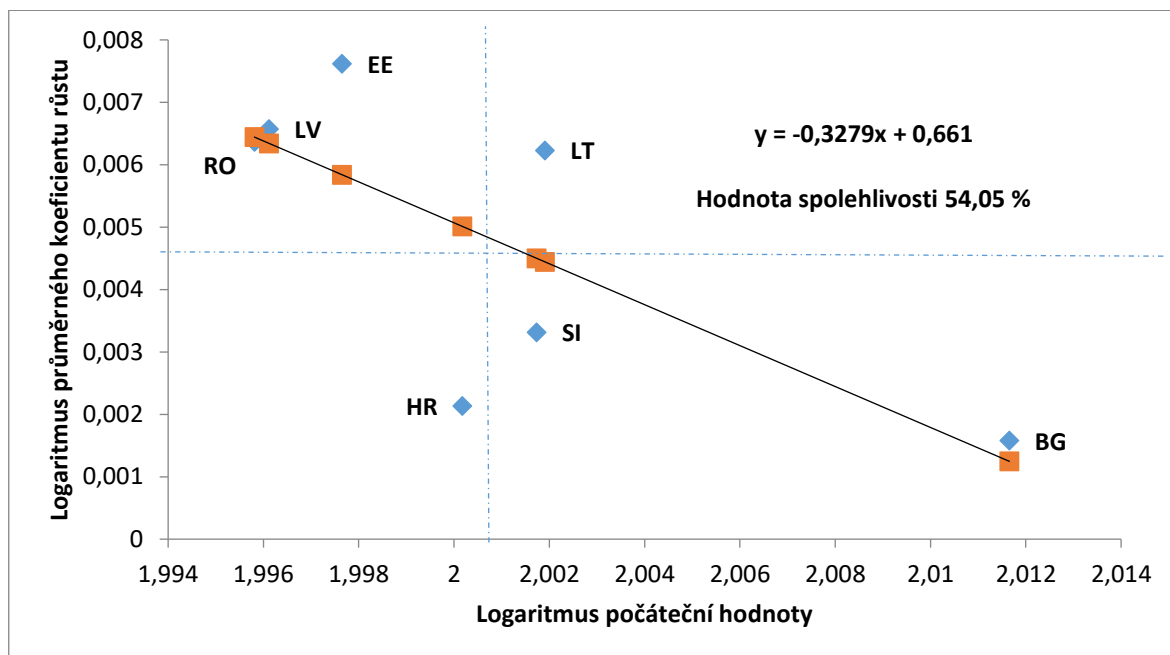

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.3.4 Členské země od roku 2004

Při analýze inflace v zemích 2004+ byla sledována v grafu č. 39 (s. 77) výrazná a významná beta-konvergence. Náhled na korelační pole beta-konvergenční tendence potvrzuje. Jedinými zeměmi, které neleží v sudém kvadrantu, jsou Litva (I. kvadrant) vlivem nadprůměrné počáteční hodnoty inflace i jejího nadprůměrného tempa růstu a Chorvatsko, u kterého lze pozorovat přesně opačné charakteristiky (podprůměrná počáteční inflace i tempo jejího růstu). Nejvyšší počáteční hodnota byla naměřena v Bulharsku, které však vykazovalo nejnižší růst, a proto je umístěno v hloubi IV. kvadrantu. Ve stejném kvadrantu se nachází také Slovinsko, které se však nachází při hranici s III. kvadrantem a oproti Chorvatsku se liší mírně vyšší počáteční hodnotou a vyšším tempem růstu inflace. Zbylé země se nachází ve II. kvadrantu. Lotyšsko a Rumunsko se nachází ve vzájemné blízkosti i v blízkosti regresní přímky. Blíže k hranici s I. kvadrantem se nachází Estonsko, ve kterém docházelo k vůbec nejvyššímu průměrnému tempu růstu inflace při podprůměrné počáteční hodnotě. V zemích skupiny 2004+ tedy docházelo v rámci inflačních tendencí ke sblížování.

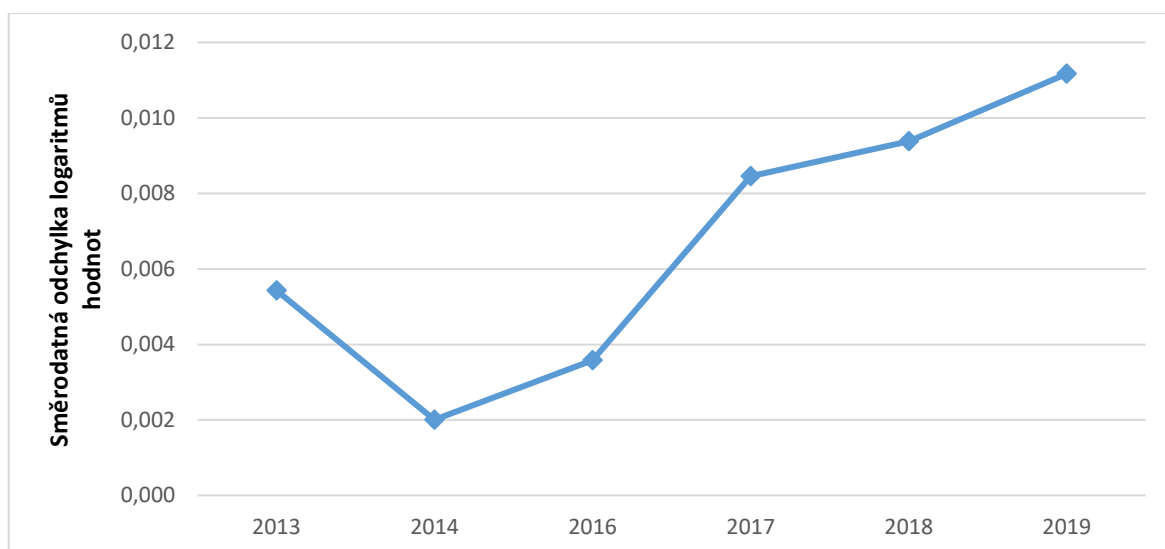
Graf 39: Beta-konvergence inflačních tendencí zemí 2004+

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Sigma-konvergence byla prokázána pouze v letech 2013-2014. Po celý zbytek období se rozdíly mezi zeměmi meziročně zvyšovaly. Nejvyšší nárůst rozdílu byl patrně mezi lety 2016-2017 s následným oploštěním křivky (viz graf č. 40 níže). Navzdory prokázané beta konvergenci nedocházelo meziročně ke vzájemnému sblížení zemí.

Graf 40: Sigma-konvergence inflačních tendencí zemí 2004+

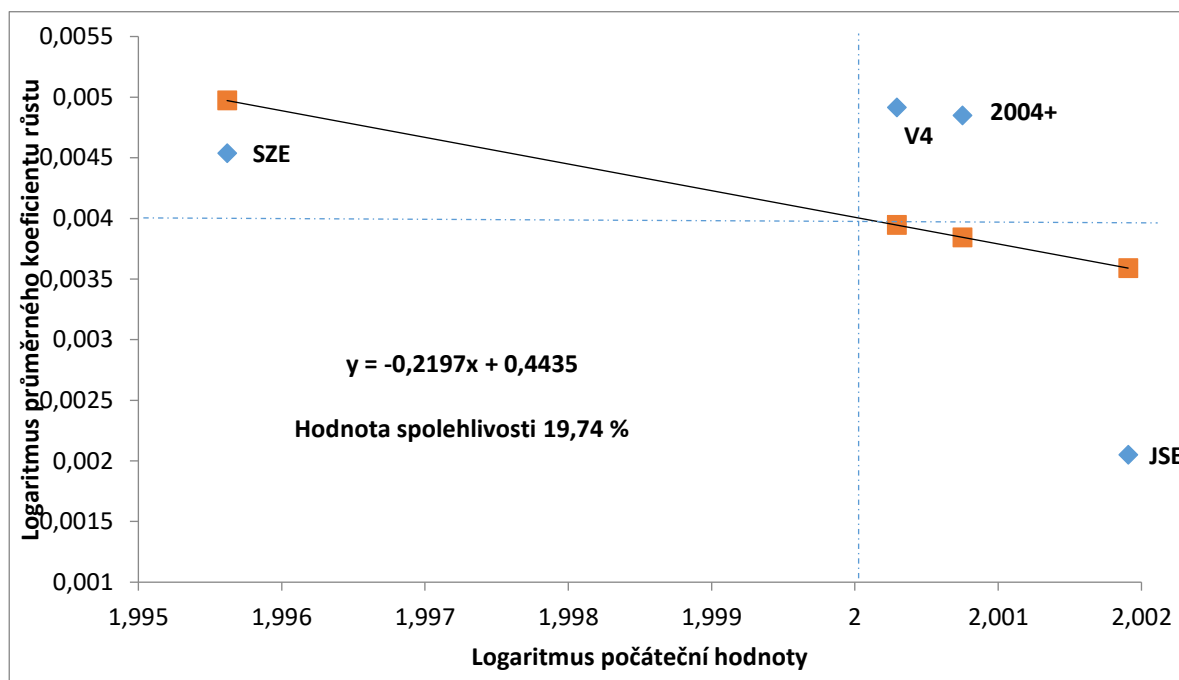

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.3.5 Meziskupinové srovnání

Při meziskupinovém srovnání inflačních tendencí byla v grafu č. 41 níže sledována tendence k beta-konvergenci, která je však kvůli koeficientu determinace 19,74 % spíše nevýznamná. Náhled na korelační pole však beta-konvergenční tendence potvrzuje. V prvním kvadrantu leží vlivem nadprůměrné počáteční hodnoty inflace a mírně nadprůměrným tempem růstu skupina zemí V4 a 2004+. Obě skupiny vykazovaly přibližně stejné průměrné tempo růstu, lišily se v počátečních hodnotách inflace. Nejvyšší počáteční hodnota inflace byla sledována v zemích JZE, tempo růstu však byl nejnižší ze všech čtyř skupin. Ve druhém kvadrantu se nachází země SZE s absolutně nejnižší počáteční hodnotou a mírně nadprůměrným růstem.

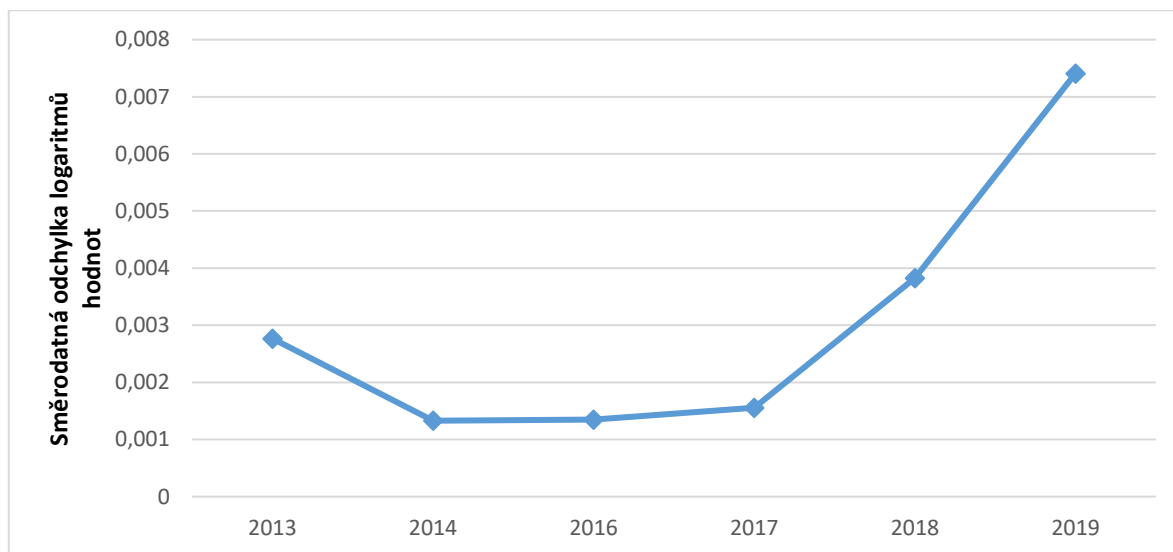
Graf 41: Beta-konvergence inflačních tendencí skupin zemí EU

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Při zkoumání křivky grafu č. 42 (s. 79) se projevila sigma-konvergence na počátku sledovaného období. Mezi lety 2014–2017 byla prokázána velice mírná (téměř nezatelná) sigma-divergence, která se v období 2018 a 2019 změnila v silnou sigma-divergenci. Bylo prokázáno, že členské státy EU se v oblasti inflačních tendencí ke konci období vzájemně výrazně vzdalovaly.

Graf 42: Sigma-konvergence inflačních tendencí skupin zemí EU

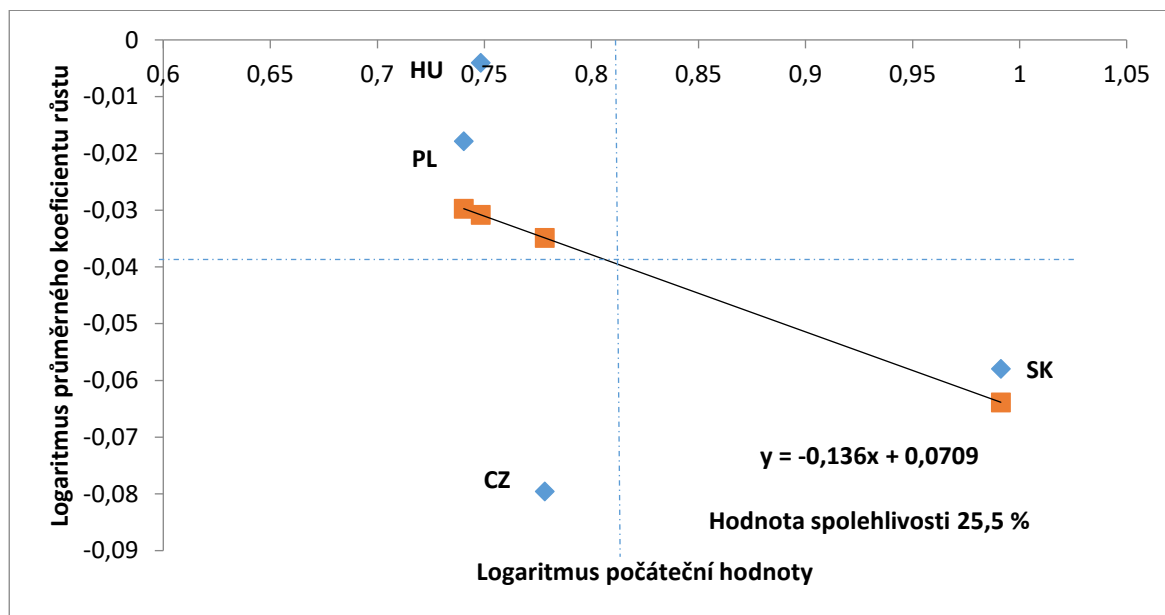
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.4 Konvergence na základě sledování nezaměstnanosti

4.4.1 Skupina zemí Visegrádské čtyřky

Analýza nezaměstnanosti v jednotlivých státech V4 je vyjádřena grafem č. 43 (s. 80). Podobně jako u analýzy zadluženosti nabývají logaritmy koeficientu růstu záporných hodnot. Směrnice regresní přímky nabývá záporných hodnot, regresní přímka je klesající a je zřetelná relativně nevýznamná konvergenční tendence (koeficient determinace 21,3 %). Na základě analýzy korelačního diagramu je Česká republika umístěna v III. kvadrantu, jelikož na počátku období dosahovala nezaměstnanost podprůměrných hodnot a po celé období docházelo k podprůměrnému růstu, resp. docházelo k největšímu poklesu nezaměstnanosti ze zemí V4. Slovensko se nachází ve IV. kvadrantu z důvodu nadprůměrné vysoké nezaměstnanosti v počátku období (nejvyšší nezaměstnanost ze zemí V4) a podprůměrným růstem. Naopak Maďarsko a Polsko jsou situovány ve II. kvadrantu, jelikož v obou zemích byla sledována podprůměrná počáteční nezaměstnanost s nadprůměrným tempem růstu, resp. podprůměrných poklesem hodnot. Rozdělení zemí do kvadrantů potvrzuje konvergenční tendence.

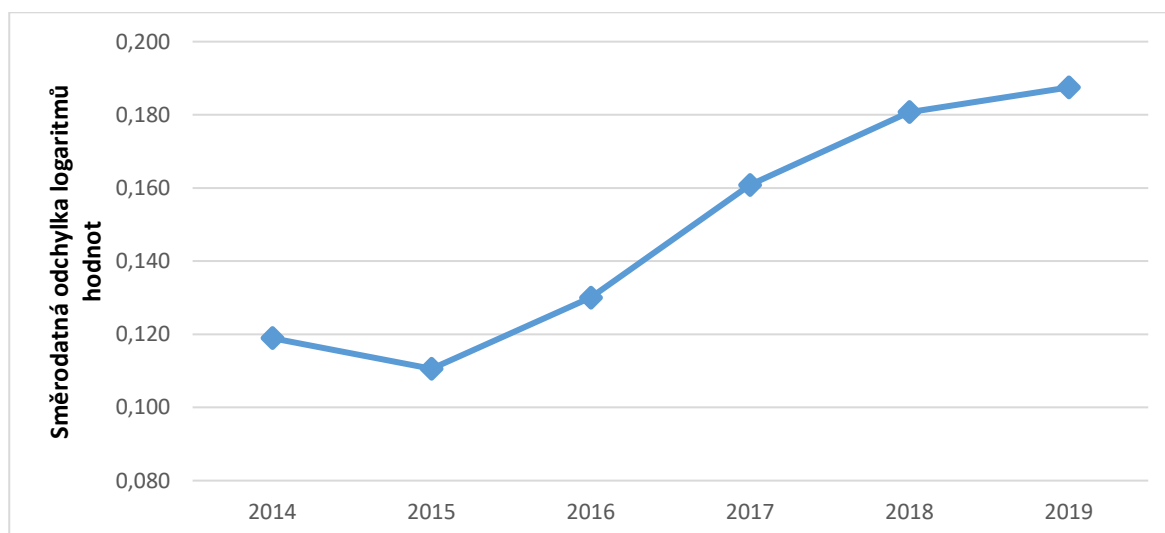
Graf 43: Beta-konvergence nezaměstnanosti zemí V4

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Podobně jako u inflačních tendencí lze v grafu č. 44 níže pozorovat střídání konvergenčních i divergenčních tendencí. Mezi lety 2014 a 2015 lze sledovat sigma konvergenci následovanou lineární divergencí. V letech 2018 a 2019 došlo k oploštění křivky, což mohlo indikovat možnost ustálení stavu v dalším období, případně opětovného obrácení trendu.

Graf 44: Sigma-konvergence nezaměstnanosti zemí V4

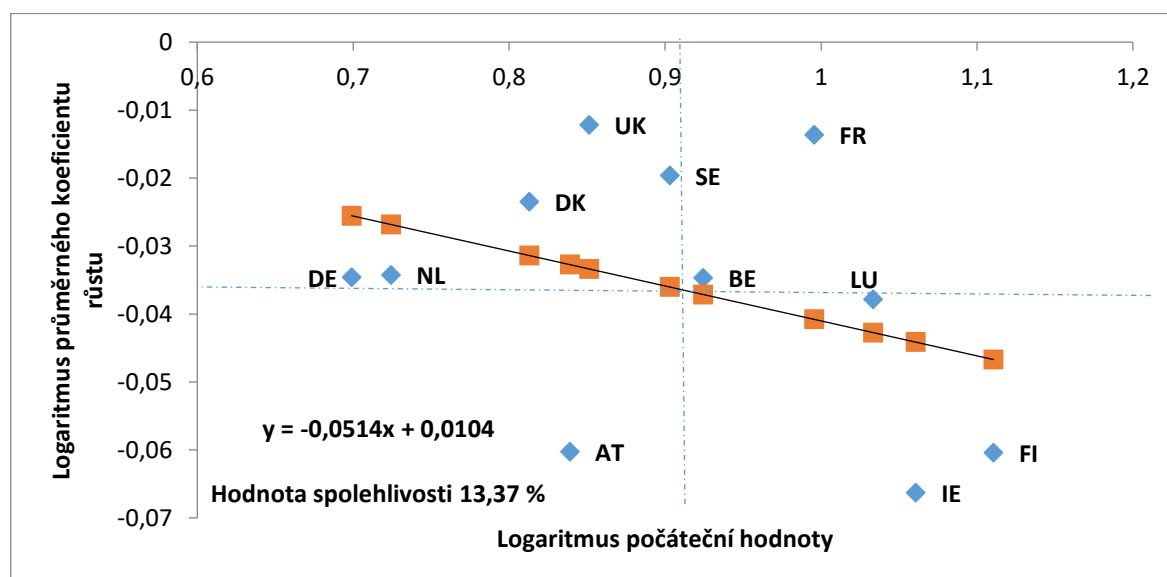
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.4.2 Skupina zemí severní, západní a severozápadní Evropy

Nezaměstnanost ve státech SZE je vyjádřena grafem č. 45 níže. Směrnice regresní přímky nabývá záporných hodnot, regresní přímka je klesající a vlivem koeficientu determinace 13,37 %. Je zřetelná relativně nevýznamná konvergenční tendence.

Nejvyšší počáteční hodnoty byly vykázány ve Finsku a Irsku (IV. kvadrant), ve kterých však docházelo k nejvyššímu průměrnému poklesu nezaměstnanosti. Finsko a Irsko jsou doplněny Lucemburskem, které se se nachází na samé hranici I. a IV. kvadrantu. Na rozdíl od zemí čtvrtého kvadrantu byla sledována nejnižší počáteční nezaměstnanost v Německu a Nizozemsku (II. kvadrant). V těchto zemích však nedocházelo k tak významnému poklesu nezaměstnanosti. Tyto země jsou doplněny Dánskem, Velkou Británií a Švédskem, které nedosahovaly tak nízkých počátečních hodnot ani stejně vysokého tempa poklesu nezaměstnanosti. Ve třetím kvadrantu se nachází pouze Rakousko vlivem podprůměrné nezaměstnanosti a nadprůměrného poklesu. Rakousko na konci období dosahovalo nejnižšího procenta nezaměstnanosti ze zemí SZE. Francie v I. kvadrantu zaujímá stabilní polohu vlivem relativně vysoké počáteční hodnoty nezaměstnanosti a po Velké Británii druhým nejnižším tempem jejího poklesu. V prvním kvadrantu se nachází také Belgie, a to v blízkosti hranic s okolními kvadranty. Jelikož se většina zemí nachází v sudých kvadrantech, lze hovořit o tendenci k beta-konvergenci.

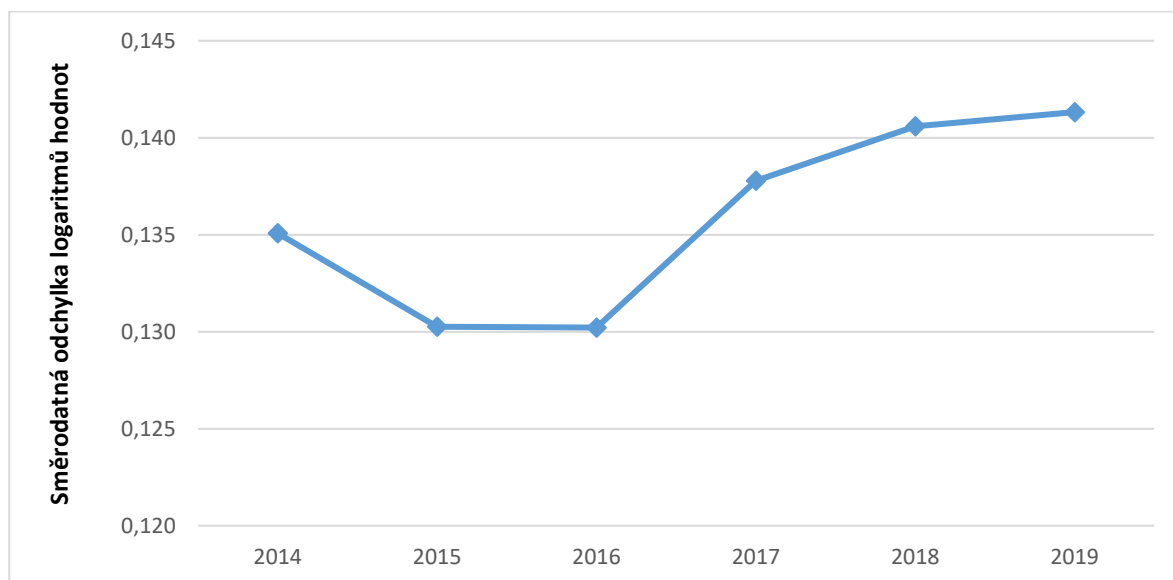
Graf 45: Beta-konvergence nezaměstnanosti zemí SZE

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Ve sledovaném období nelze prokázat sigma-konvergenční nebo divergenční tendence. Průběh je znázorněn grafem č. 46. Hodnoty kolísaly mezi 0,13 a 0,14 bez zjevné převahy některého z trendů, v roce 2019 lze sledovat znatelné oploštění křivky s nejasnou predikcí do dalších let.

Graf 46: Sigma-konvergence nezaměstnanosti zemí SZE

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.4.3 Skupina zemí jižní a jihozápadní Evropy

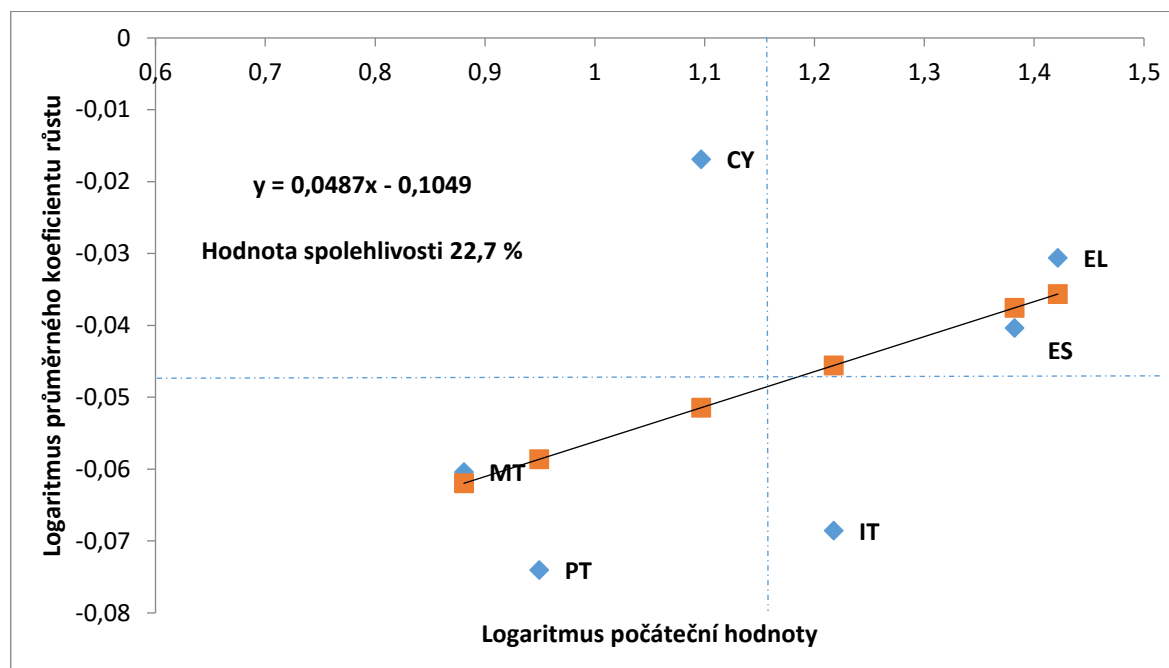
Nezaměstnanost ve státech JZE je vyjádřena grafem č. 47 (s. 83). Směrnice regresní přímky je kladná, tj. regresní přímka stoupá a signalizuje divergenční tendence s koeficientem determinace 22,7 %. Divergence je podpořena i rozmístěním zemí v korelačním poli.

Nejúspěšnějšími zeměmi jsou znovu Malta a Portugalsko, které vykazovaly nejnižší počáteční hodnoty doprovázené nejvyšším průměrným tempem poklesu a nachází se ve III. kvadrantu. V přímém srovnání se se zcela opačnou situací potýkají Španělsko a především Řecko. Vysoké počáteční hodnoty spolu se spíše podprůměrným poklesem definují pozici v I. kvadrantu a v případě Řecka situace koresponduje se situací v jiných ekonomických indikátorech. Kypr a Itálie se nachází ve II., resp. IV. kvadrantu v blízkosti průměru logaritmu průměrné počáteční hodnoty skupiny JZE. Jejich pozice se liší

především kvůli rozdílům v tempu snižování nezaměstnanosti, jelikož ze srovnání vychází výrazně úspěšněji Itálie s téměř nejvyšším průměrným tempem poklesu.

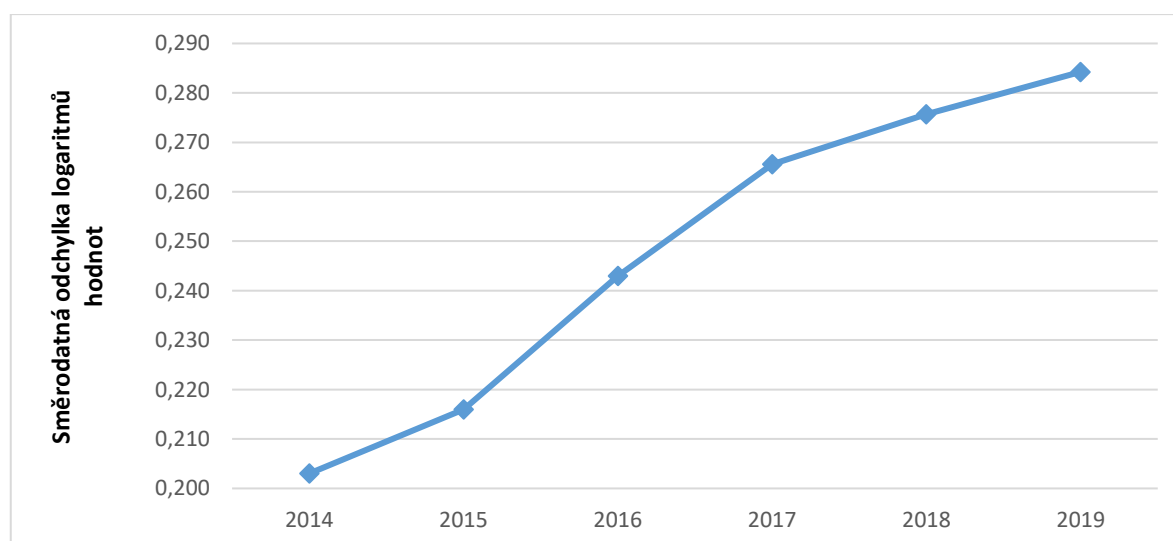
V jednotlivých letech byla však potvrzena sigma-divergenční tendence, a to po celé sledované období s pozvolným oplošťováním křivky patrným na grafu č. 48 níže.

Graf 47: Beta-konvergence nezaměstnanosti zemí JZE

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf 48: Sigma-konvergence nezaměstnanosti zemí JZE

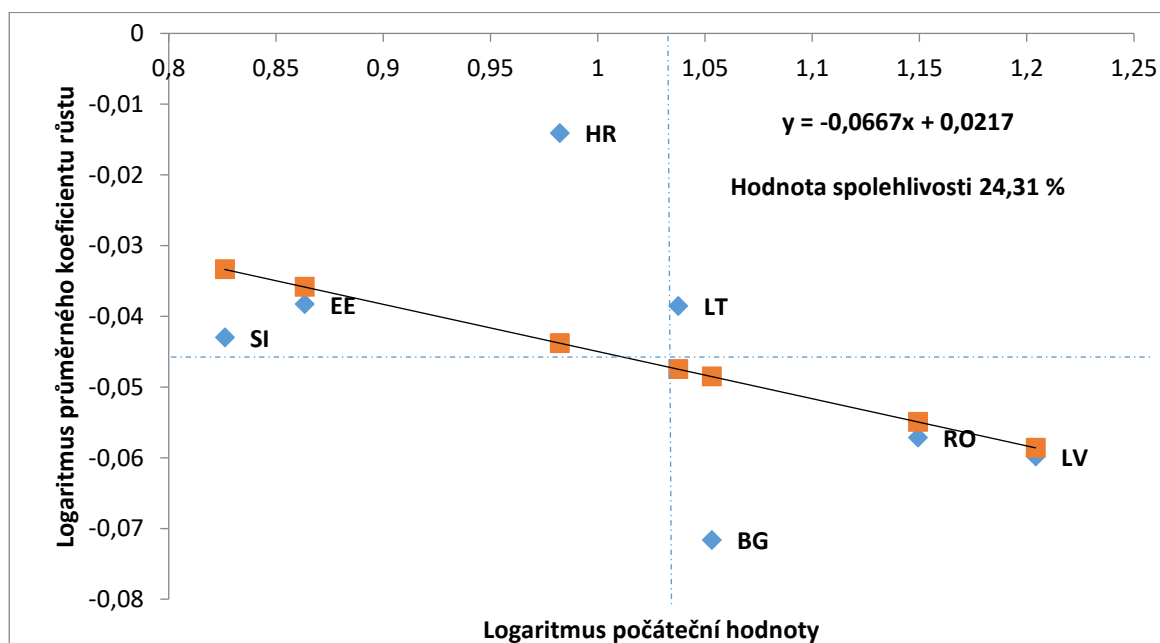
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.4.4 Členské země od roku 2004

Nezaměstnanost ve státech skupiny 2004+ byla v počátku sledovaného období velice rozdílná. Nejvyšší nezaměstnanost byla pozorována v Lotyšsku (16 %) a Rumunsku (14,1 %), nejnižší nezaměstnanost naopak vykazovalo Estonsko (7,3 %) a Slovinsko (6,7 %). Ačkoli se jednalo o poměrně široký rozptyl hodnot, graf č. 49 níže znázorňuje relativně nevýznamnou beta-konvergenci. Rozdíly mezi zeměmi se ve sledovaném období dařilo snižovat, což potvrzuje i rozložení zemí v korelačním poli. V prvním kvadrantu je v blízkosti průsečíků průměrných hodnot Litva, ostatní země se nachází v sudých kvadrantech. Ve druhém kvadrantu je při hranici s kvadrantem č. III Slovinsko, u kterého byla již výše zmíněna nejnižší počáteční míra nezaměstnanosti ze skupiny zemí 2004+.

Spolu se Slovinskem se ve II. kvadrantu nachází Estonsko a Chorvatsko, ve kterém docházelo k nejnižšímu průměrnému tempu snižování nezaměstnanosti. Bulharsko a Estonsko snižovalo míru nezaměstnanosti průměrným tempem, a i počáteční míra nezaměstnanosti byla nižší než v případě Chorvatska. Nejvyšší průměrné tempo snižování nezaměstnanosti vykazovaly země ve IV. kvadrantu, a to Bulharsko, Rumunsko a Lotyšsko, kterým se dařilo své počáteční vysoké hodnoty výrazně snižovat a především jejich vysoké tempo poklesu přispělo k výsledné beta-konvergenci zemí skupiny 2004+.

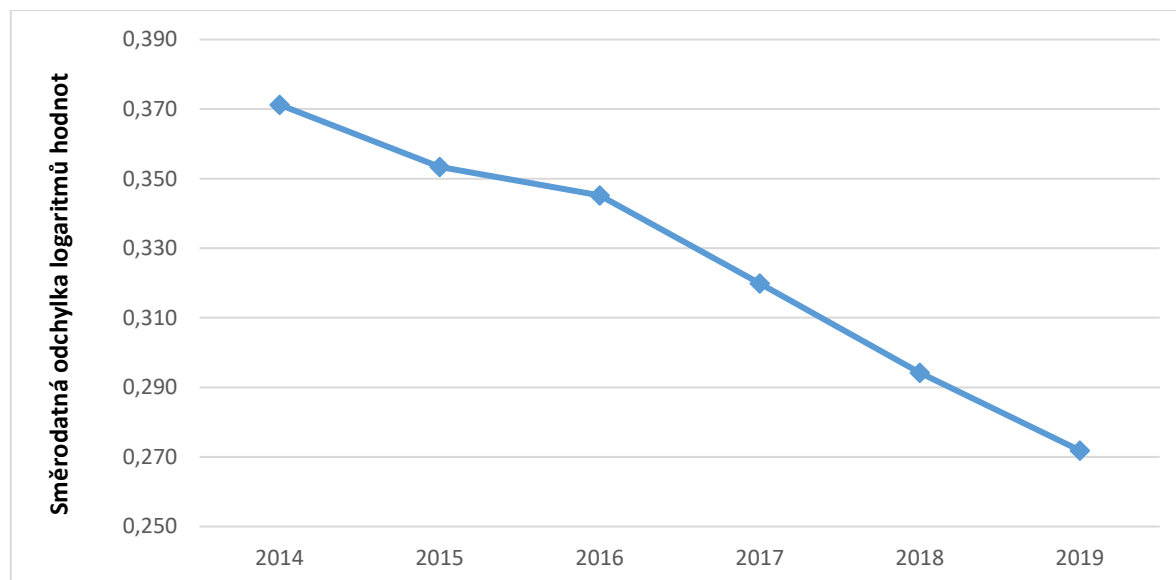
Graf 49: Beta-konvergence nezaměstnanosti zemí 2004+

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Při sledování vývoje odchylek logaritmu v jednotlivých letech v grafu č. 50 docházelo ke kontinuální sigma-konvergenci. Ta mírně zpomalila v roce 2016, následně se však křivka znovu vrátila k téměř lineárnímu průběhu z let 2014 a 2015.

Graf 50: Sigma-konvergence nezaměstnanosti zemí 2004+

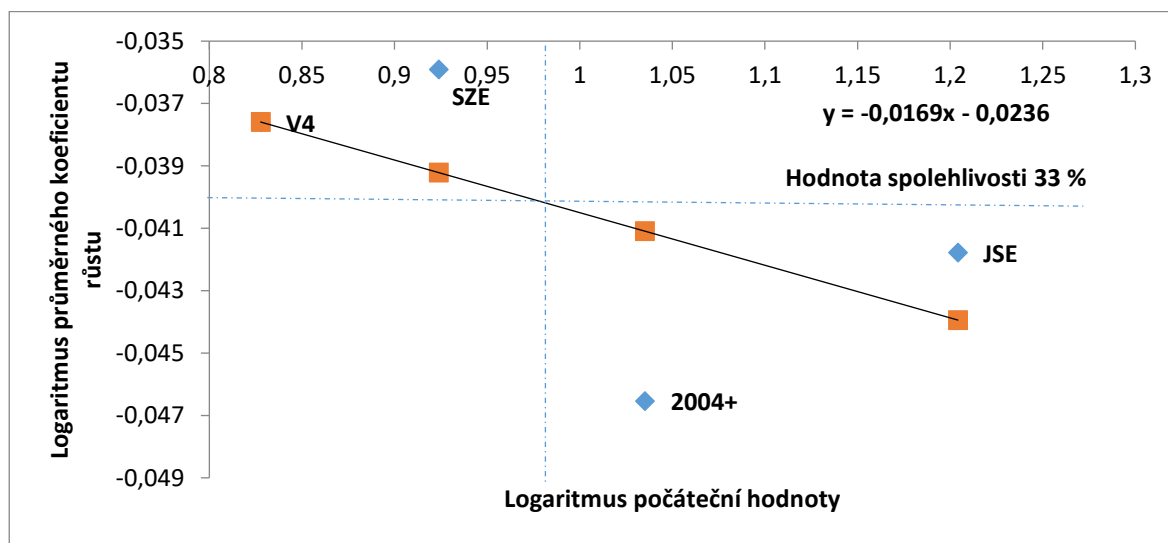

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.4.5 *Meziskupinové srovnání*

Srovnání vývoje nezaměstnanosti mezi jednotlivými skupinami znázorněné na grafu č. 51 (s. 86) níže potvrzuje skutečnost, že se skupiny zemí EU k sobě ve sledovaném ekonomickém indikátoru konvergují. Všechny skupiny zemí jsou lokalizovány v sudých kvadrantech, směrnice regresní přímky je záporná a je prokázána relativně významná konvergenční tendence (koeficient determinace 33 %). Nejnižší počáteční nezaměstnanost byla pozorována v zemích skupiny V4, nízká hodnota byla též sledována u zemí SZE. Skupině V4 se však dařilo nezaměstnanost snižovat mírně rychlejším tempem, byť se jednalo o tempo podprůměrné. Z tohoto důvodu jsou obě skupiny zemí ve II. kvadrantu. Zbylé skupiny zemí se nacházejí ve IV. kvadrantu vlivem vyšších počátečních hodnot a nadprůměrně vysokého tempa poklesu nezaměstnanosti. Ve srovnání se projevily určité limity, kdy bylo se stále se snižující mírou nezaměstnanosti složité tento trend zachovat a udržet. Země s vyšší počáteční hodnotou (IV. kvadrant) měly prostor k rychlejšímu snižování a přibližování k zemím kvadrantu druhého.

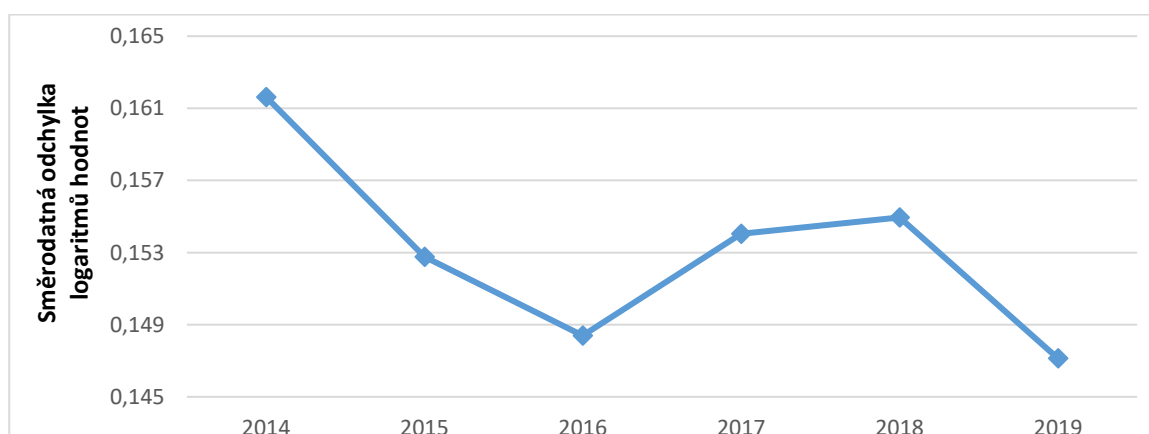
Graf 51: Beta-konvergence nezaměstnanosti skupin zemí EU

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Při sledování tendencí k sigma-konvergenci na grafu č. 52 se projevily spíše konvergenční tendence. Ke konvergenci docházelo v letech 2014 až 2016 s výskytem divergence v letech 2017 a 2018 a opětovnou změnou trendu v roce 2019, kdy byla sledována nejnižší směrodatná odchylka za celé období. Z tohoto důvodu lze konstatovat, že ve sledovaném období docházelo ke sbližování skupin zemí EU v oblasti nezaměstnanosti.

Graf 52: Sigma-konvergence nezaměstnanosti skupin zemí EU

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

5 Závěr

V rámci této diplomové práce došlo ke zkoumání a prokazování konvergenčních a divergenčních tendencí mezi zeměmi Evropské unie v období let 2014-2019. Země byly rozděleny do čtyř skupin, ve kterých byly jejich základní ekonomické indikátory navzájem porovnávány s cílem prokázat beta či sigma-konvergenci, případně divergenci. Skupiny byly pomocí svých průměrných hodnot následně vzájemně porovnány s cílem prokázání konvergenčních či divergenčních tendencí stejným způsobem, jakým byly tyto tendence prokazovány uvnitř jednotlivých skupin.

Mezi zeměmi uskupení Visegrádské čtyřky nedocházelo ve sledovaném období k převažující beta či sigma konvergenci či divergenci v hodnotách HDP na obyvatele. U všech zemí docházelo k růstu HDP, nicméně rozdíly mezi nimi se dlouhodobě nesnižovaly ani nezvyšovaly, tendence se střídaly a rozdíly zůstávaly v konečném důsledku téměř konstantní i kvůli malým rozdílům průměrných koeficientů růstu jednotlivých zemí.

Zadluženost všech zemí V4 v čase klesala. Z analýzy však vyplývá, že zadlužení zemí v čase nekonvergovalo, naopak se projevila divergenční tendence u beta i sigma-konvergence.

U inflace a nezaměstnanosti se projevila beta konvergence značící relativní přibližování. Podle směrodatných odchylek však docházelo k sigma-divergenci, tj. rozdíly mezi zeměmi se nadále zvyšovaly, ačkoli v úvodních dvou sledovaných letech došlo k výskytu sigma-konvergence. Jinými slovy navzdory relativně vyššímu růstu zemí s nižšími počátečními hodnotami se reálné rozdíly v inflaci a nezaměstnanosti mezi zeměmi V4 převážně zvyšovaly. V případě nezaměstnanosti naopak země v počátečními vysokými hodnotami svou nezaměstnanost dokázaly snižovat vyšším tempem než země s nižší počáteční hodnotou, ale rozdíly mezi nimi se v čase reálně zvyšovaly.

U zemí severní, severozápadní a západní Evropy byla při porovnání výše HDP na obyvatele sledována nevýznamná beta-divergenční tendence doprovázená disparitami, které představují Irsko a Lucembursko. Tyto disparity zásadně zkreslují

celkovou situaci, jelikož při opětovné analýze při vynechání těchto disparit se tendence obrátila a bylo možné sledovat konvergenční tendence. Disparitní země měly vliv i na výskyt sigma-divergenčních tendencí. Při začlenění disparit bylo možné pozorovat konstantní (lineární) tendenci k sigma-divergenci, při absenci výše zmíněné dvojice zemí oproti tomu směrodatné odchylky logaritmů kolísaly mezi hodnotami 0,05 a 0,55 při střídání trendů, což ve sledovaném období nepotvrdilo ani převažující konvergenční, ani divergenční tendence.

Analogicky jako u analýzy HDP bylo srovnání zemí SZE v oblasti zadluženosti ovlivněno disparitními zeměmi. Při zahrnutí všech zemí skupiny SZE bylo možno sledovat mírné tendence k beta-konvergenci, která ačkoli neměla silnou podporu v koeficientu determinace, byla potvrzena rozložením zemí v korelačním poli. Sigma konvergence potvrzena nebyla, jelikož ve sledovaném období nepřevažovala ani jedna z tendencí a hodnota odchylek logaritmů oscilovala okolo hodnoty 0,20. Země SZE se tedy od sebe nevzdalovaly, ani nedocházelo k jejich přibližování. Při srovnání zemí SZE bez disparitních zemí se trend stejně jako u HDP obrátil. Křivka se stala výrazně rostoucí a signalizující tendence k beta-divergenci, které byly podpořeny větší hodnotou korelačního koeficientu a odpovídajícím rozložením v korelačním poli. V jednotlivých letech byla dále prokázána tendence k sigma-divergenci, a to po celé období. Země SZE se tedy bez uvažování disparitních zemí vzájemně vzdalovaly.

V oblasti inflačních tendencí a míry nezaměstnanosti již nedošlo k výskytu výrazných disparit. U inflačních tendencí byla prokázána významná beta-konvergenční tendence, která však nenalezla oporu při stanovování sigma-konvergence. K té docházelo pouze v letech 2013 a 2014, po zbytek období byla sledována strmá sigma-divergence s částečným oploštěním křivky v roce 2019. V případě nezaměstnanosti byla potvrzena nevýznamná beta-konvergence s mírnou sigma divergencí, která plíživě narůstala po celou délku sledovaného období.

S výjimkou inflačních tendencí a nezaměstnanosti představovalo Irsko významnou disparitu v ostatních ekonomických indikátorech. Výrazně nadprůměrný růst HDP na obyvatele doprovázený nadprůměrně vysokým tempem poklesu zadlužení a nejvyšší tempo snižování míry nezaměstnanosti představuje téměř ideální scénář. Irsko je zářným příkladem ekonomického rozmachu, který zemi přinesl vstup do Evropského společenství. Irsku se z nízkých počátečních hodnot podařilo za 30 let

rozvinout tempo vývoje svého hospodářství způsobem, kterému ostatní země nejsou prozatím schopny konkurovat.

K analýzy zemí JZE vyplynulo, že v oblasti HDP je sblížení neprůkazné. Ze směrnice regresní křivky vyplývá pouze velice mírná a s ohledem na koeficient determinace i velice nevýznamná sblížovací tendence. Z rozložení zemí v korelačním poli lze hovořit o beta-konvergenci, s ohledem na velké vzdálenosti mezi zeměmi a jejich roztržitost ve všech kvadrantech pole i však i přesto složité o sblížení hovořit. V jednotlivých letech naopak docházelo k sigma-divergenci, tj. zvyšování rozdílů mezi zeměmi. Trend se obrátil v roce 2017, ale hodnot z počátku období již dosaženo nebylo.

V oblasti zadluženosti byla ve srovnání s HDP prokázána významná tendence ke vzdalování jednotlivých zemí. Zvyšující se rozdíl byl představován především Maltou a Řeckem, které se nacházely na opačných pólech pomyslného spektra zemí JZE. Zbylé země příliš nevybočovaly z průměrných hodnot. Beta divergence byla podpořena zjištěnou sigma-divergencí, ke které docházelo po celé období 2014-2019 bez výrazných turbulencí.

Inflační tendence v jednotlivých zemích dosahovaly takových hodnot, které představovaly nejvýznamnější beta-konvergenci, která byla v práci prokázána. Sigma-konvergence však již tak výrazná nebyla, docházelo k ní pouze v letech 2014-2016 a v dalším období docházelo ke znovunavyšování rozdílu mezi zeměmi. Výsledkem byla stejné počáteční i konečné hodnoty směrodatné odchylky logaritmů míry inflace.

Rozdíly v nezaměstnanosti se ve sledovaném období zvyšovaly, a to v oblasti beta i sigma-konvergence. Divergenční tendence trvaly po celé období s mírným oploštěním křivky v letech 2018 a 2019.

U zemí, které vstoupily do Evropské unie v roce 2004 a později, byla v oblasti HDP na obyvatele prokázána významná a silná tendence k beta-konvergenci. Ze srovnání směrodatných odchylek logaritmů však vyplývá, že reálně docházelo ke zvyšování rozdílu mezi zeměmi, a tedy k sigma-divergenci. Ke zcela opačné situaci docházelo v souvisejícím ekonomickém indikátoru – zadluženosti. Byla prokázána relativně nevýznamná beta-divergence, ačkoli počet zemí lokalizovaných v sudých

kvadrantech by značil opak. Zkreslení bylo primárně způsobeno disparitní pozicí Estonska s vysoce podprůměrným zadlužením na počátku období a vysoce nadprůměrným snižováním dluhu- Sekundárně způsobilo zkreslení i Bulharsko, které vykazovalo nejvyšší průměrné tempo snižování dluhu. V jednotlivých letech skutečně docházelo ke snižování rozdílů mezi zeměmi skupiny 2004+, a to po celé období bez výrazných výkyvů až do roku 2019, kdy došlo k mírnému obrácení trendu a mírné sigma-divergenci, která je však v kontextu let předchozích téměř zanedbatelná.

Sbližování inflačních tendencí bylo prokázáno potvrzením relativně významné a silné beta-konvergence. V meziročním srovnání však nebyla reálná situace jednoznačná. Byla prokázána sigma-konvergence (tj. sblížení) v letech 2013 a 2014 s prudkým otočením sklonu křivky až do roku 2019. Fakticky tak došlo ke vzdalování zemí skupiny a prokázaná beta-konvergence se ukázala jako relativní. Ve snižování nezaměstnanosti byly však konvergenční snahy úspěšné, a to jak při sledování beta, tak i sigma-konvergence. Především země s počáteční vysokou mírou nezaměstnanosti, tj. Lotyšsko, Rumunsko a Bulharsko, byly ve sledovaném velice úspěšné, vykazovaly nejvyšší průměrné tempo poklesu a dokázaly se ostatním zemím skupiny přiblížit.

Cílem této práce však bylo především sledování a potvrzení konvergence nebo divergence mezi všemi zeměmi Evropské unie. Z důvodu větší přehlednosti grafického vyjádření nebyly země mezi sebou porovnány přímo, nýbrž došlo k vzájemnému porovnání zprostředkovaně pomocí průměrů všech čtyř skupin.

Vývoj průměrné výše hrubého domácího produktu přepočteného na obyvatele v jednotlivých skupinách potvrzuje, že skutečně docházelo k beta-konvergenci, tj. ekonomicky slabší skupiny zemí (2004+, V4) rostly rychleji, než země ekonomicky silnější (JZE, SZE). Při sledování vývoje v jednotlivých letech skutečně ke sblížení docházelo, výjimkou byl rok 2015. Směrodatné odchylky logaritmu vykazovaly od roku 2015 konstantní pokles potvrzující sigma-konvergenci, ačkoli uvnitř žádné ze skupin ke konstantní tendenci k sigma-konvergenci nedocházelo.

Zcela opačný trend byl potvrzen v oblasti zadluženosti. Ačkoli tento ekonomický indikátor, úzce souvisí s výší HDP, ve sledovaném období nedocházelo ke sblížení zemí EU. Byla prokázána beta-divergenční tendence podpořená prokázanou

převazující sigma-divergencí. Nejrychleji se dařilo snižovat zadlužení skupinám zemí, které zároveň vykazovaly nejrychlejší tempo růstu HDP, tj. země Visegrádské čtyřky a země přistouпивší po roce 2004. Ještě o něco rychlejší tempo poklesu zadlužení bylo pozorováno u zemí SZE, které však takového růstu HDP nedosahovaly. Překážkou sblížení byla situace v zemích jižní a jihozápadní Evropy (JZE). Rychlost snižování zadlužení byla absolutně nejnižší ze všech skupin zemí, ačkoli růst HDP byl mírně vyšší než u zemí SZE. Při posouzení situace a vývoje v obou výše zmíněných ekonomických indikátorech je patrné, že země V4 a 2004+ dokázaly poměrně zásadně využít růstu HDP ke snižování zadluženosti. Země SZE i přes nižší růst snižovaly zadlužení nejrychleji ze všech. Tuto skutečnost lze interpretovat tak, že tyto země kladly větší důraz na odpovědnou rozpočtovou politiku a snažily se při růstu HDP dramaticky nezvyšovat výdaje státních rozpočtů, tj. v období hospodářského růstu se připravovali na období hospodářského útlumu či recese. Pokles zadluženosti zemí JZE lze zdůvodnit právě růstem HDP, tj. nedocházelo k omezování výdajů státních rozpočtů a zadluženost tak klesala kvůli matematické zákonitosti, nikoli aktivních kroků vlád jednotlivých zemí. Je však otázkou, zda by restriktivní rozpočtová politika zemí JZE za účelem snižování zadluženosti nezpůsobila zpomalení růstu HDP. Pravděpodobnost takového scénáře je však poměrně značná za předpokladu, že by došlo např. k zastavení růstu platů ve státní sféře, omezení vládních investic, souvisejícím omezením poptávky a spotřeby a navazujících důsledků. Výsledkem by v krajním případě mohl být i nárůst zadluženosti, což by potvrzovalo předpoklad křehké struktury hospodářství zemí JZE.

Vývoj inflačních tendencí mezi skupinami potvrzuje relativně nevýznamné beta-konvergenční tendence. Rozložení zemí v korelačním poli konvergenční tendence potvrzuje, ačkoli se stejný počet zemí nachází v sudých i lichých kvadrantech typických pro konvergenci, resp. divergenci. Záporná směrnice regresní přímky definující konvergenci je způsobena hodnotami a pozicí skupiny SZE, u které byla sledována nadprůměrně nízká počáteční hodnota inflace a pouze mírně nadprůměrný růst v kombinaci se zcela opačnou situací zemí JZE vykazujících nejvyšší počáteční hodnotu inflace doplněnou o zcela nejnižší průměrné tempo růstu. Tyto dvě protichůdné situace byly doplněny vývojem ve skupinách V4 a 2004+ s mírně nadprůměrnými hodnotami inflace a mírně nadprůměrným růstem. V kontextu

srovnávání skupin zemí EU je vhodné připomenout, že i uvnitř všech skupin byly potvrzeny významné beta-konvergenční tendence. Beta-konvergence tudíž byla potvrzena uvnitř skupin i mezi samotnými skupinami. V jednotlivých letech však docházelo ke střídání tendencí mezi skupinami. V počáteční fázi období docházelo k sigma-konvergenci. V roce 2014 však došlo k zastavení trendu, byla prokázána velice mírná, téměř nezatelná divergenční tendence, která v roce 2018 však výrazně zesílila a rozdíly mezi zeměmi se skokově zvýšily. V roce 2019 tento trend pokračoval a až do konce sledovaného období docházelo ke vzdalování skupin zemí v oblasti inflačních tendencí.

Snahy o sblížení zemí v problematice nezaměstnanosti se potvrdily jako úspěšné. Byla potvrzena relativně významná tendence k beta-konvergenci podpořená rozložením zemí v korelačním poli. Nejvyšší průměrné tempo poklesu vykazovala skupina zemí 2004+ následovaná zeměmi skupiny JZE. U obou skupin však byly sledovány nadprůměrně vysoké počáteční hodnoty. V zemích skupin V4 a SZE byl naopak sledován podprůměrný pokles nezaměstnanosti z výrazně nižších (podprůměrných) počátečních hodnot. Při sledování vývoje nezaměstnanosti v kontextu vývoje HDP na obyvatele a zadlužení bylo pozorováno, že u zemí skupiny 2004+ bylo mimo nejvyššího tempa snižování nezaměstnanosti sledováno také nejvyšší průměrné tempo růstu HDP a výrazně nadprůměrný pokles zadluženosti. Oproti tomu skupina zemí JZE, která nezaměstnanost snižovala také nadprůměrně rychle, nevykazovala tak vysoký průměrný růst HDP a dosahovala nejnižšího průměrného poklesu zadluženosti. Vliv snižování nezaměstnanosti na růst HDP nebyl v této práci zkoumán či kvantifikován, tudíž lze poukázat pouze na skutečnost, že i přes snižující se nezaměstnanost v zemích skupiny JZE nedocházelo k výraznému snižování zadluženosti, které bylo možné sledovat např. u zemí 2004+. Ze srovnání zemí 2004+ a V4 je dále možné pozorovat rozdílné průměrné tempo snižování nezaměstnanosti při podobném průměrném tempu růstu HDP i jeho počáteční hodnotě. Z tohoto sledování lze sledovat skutečnost, že při podprůměrné počáteční hodnotě nezaměstnanosti (V4) je složité dosahovat stejně vysokého tempa poklesu nezaměstnanosti, jako v případě zemí s vysokou počáteční hodnotou (2004+).

Ze sledovaných ekonomických indikátorů docházelo k beta i sigma-konvergenčním tendencím v oblasti výše HDP na obyvatele a nezaměstnanosti. V oblasti zadlužení se však rozdíly mezi zeměmi zvyšovaly a byla prokázána tendence k beta i sigma-divergenci. Rozdíly v inflačních tendencích se z pohledu beta-konvergence snižovaly, reálně se však téměř po celé sledované období každoročně zvyšovaly a byla prokázána sigma-divergence. Z tohoto stručného shrnutí vývoje lze považovat kohezní politiku Evropské unie za úspěšnou pouze z části. Nedochozí ke konvergenci ve všech ekonomických indikátorech, a tudíž nelze hovořit o komplexním sblížení zemí EU. Kohezní politika EU však vykazuje dílčí úspěchy a nyní by se měla zaměřit na oblasti, ve kterých se úspěch nedostavil. Vzhledem k povaze „neúspěšných“ ekonomických indikátorů bude však problematické sblížení dosáhnout. Rozpočtové politiky a skladby vlastních rozpočtů jsou v gesci jednotlivých států EU a jakákoli budoucí změna ve smyslu delegování na vyšší úroveň by vyžadovala souhlas všech zemí EU, což se dle mého soudu jeví jako téměř nemožný scénář. V případě, že by EU chtěla rozpočtové politiky členských států EU ovlivňovat nepřímo například skrze podmínky při poskytování půjček a úvěrů zemím EU (podobně, jak je činěno z pozice MMF např. v případě Řecka), znovu by to dle mého soudu vyžadovalo konsensus napříč členskými zeměmi s předem nejistým výsledkem. Proto jsem toho názoru, že kohezní politika by měla pokračovat v současné podobě, jelikož dosahuje pozitivních výsledků v oblasti nezaměstnanosti a ekonomické úrovně obyvatelstva. Dosažení úplné konvergence je pravděpodobně utopií, nicméně k částečnému přibližování postupně dochází a pokračování tohoto trendu bude i nadále vyžadovat vynakládání značných finančních prostředků.

6 Seznam použitých zdrojů

Autorská literatura

1. FRAIT, Jan a Luboš KOMÁREK. Na cestě do Evropské unie: nominální a reálná konvergence v tranzitivních ekonomikách. Finance a úvěr [online]. Praha, 2001, 2001(6), 314-330 [cit. 2021-03-29]. ISSN 0015-1920. Dostupné z: http://journal.fsv.cuni.cz/storage/420_001_330.pdf
2. HOLMAN, Robert. Ekonomie. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-278-6.
3. MINAŘÍK, Bohumil, Jana BORŮVKOVÁ a Miloš VYSTRČIL. Analýzy v regionálním rozvoji. [Praha]: Professional Publishing, 2013. ISBN 978-80-7431-129-1.
4. SLAVÍK, Ctirad. Reálná konvergence České republiky k Evropské unii v porovnání s ostatními novými členskými zeměmi. Politická ekonomie [online]. 2007(1) [cit. 2020-07-21]. ISSN 2336-8225. Dostupné z: https://polek.vse.cz/artkey/pol-200701-0002_realna-konvergence-ceske-republiky-k-evropske-unii-v-porovnani-s-ostatnimi-novymi-clenskymi-zememi.php
5. SLAVÍK, Ctirad. Reálná konvergence České republiky k EU v porovnání s ostatními členskými zeměmi [online]. UK FSV CESES, 2005, 31 [cit. 2020-07-21]. ISSN 1801-1519. Dostupné z: https://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit05_02_slavik.pdf
6. SPĚVÁČEK, Vojtěch, Milan ŽÁK a Anna KADERÁBKOVÁ, ed. Růst, stabilita a konkurenceschopnost: aktuální problémy české ekonomiky na cestě do EU. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-35-1

7. SPĚVÁČEK, Vojtěch. Makroekonomická analýza. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-86131-92-4.
8. ŠMÍDKOVÁ, Kateřina. Můžeme mít obojí?: Reálná a nominální konvergence v období přílivu přímých zahraničních investic. Finance a úvěr [online]. Praha, 2001, 2001(6), 364-376 [cit. 2021-03-29]. ISSN 0015-1920. Dostupné z: http://journal.fsv.cuni.cz/storage/423_004_376.pdf
9. VINTROVÁ, Růžena. Reálná a nominální konvergence v zemích středoevropské pětky. Politická ekonomie [online]. 2007(2) [cit. 2020-07-22]. ISSN 2336-8225. Dostupné z: https://polek.vse.cz/artkey/pol-200702-0004_Realna-a-nominalni-konvergence-v-zemich-stredoevropske-petky.php?back=%2Fsearch.php%3Fquery%3DVintrov%25E1%2B%26sfrom%3D0%26spage%3D30
10. ZAHRADNÍK, Petr. Kohezní politika Evropské unie. 1. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-527-5.

Internetové zdroje

11. Analysis of the budgetary implementation of the European Structural and Investment Funds in 2014. Publications Office of the European Union [online]. May 2015 [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b64cc28c-4f19-11e7-a5ca-01aa75ed71a1>
12. Analysis of the budgetary implementation of the European Structural and Investment Funds in 2015. Publications Office of the European Union [online]. May 2016 [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b64d5ecd-4f19-11e7-a5ca-01aa75ed71a1>

13. Analysis of the budgetary implementation of the European Structural and Investment Funds in 2015. Publications Office of the European Union [online]. May 2017 [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9cacce88-4c43-11e7-a5ca-01aa75ed71a1>
14. Analysis of the budgetary implementation of the European Structural and Investment Funds in 2017. Publications Office of the European Union [online]. May 2018 [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/84ff48ab-51a0-11e8-be1d-01aa75ed71a1>
15. Analysis of the budgetary implementation of the European Structural and Investment Funds in 2018. Publications Office of the European Union [online]. May 2019 [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/43ca978d-7529-11e9-9f05-01aa75ed71a1/>
16. Analysis of the budgetary implementation of the European Structural and Investment Funds in 2019. Publications Office of the European Union [online]. May 2020 [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f39e0146-958c-11ea-aac4-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-128790030>
17. Co je to inflace? European Central Bank: Eurosystem [online]. [cit. 2020-08-18]. Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.cs.html>
18. Converge. Online etymology dictionary [online]. [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/search?q=converg>
19. EU funding programmes 2014-2020: Programmes funded by heading. Evropská komise [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/spending/topic/eu-funding-programmes-2014-2020_cs

20. EU labour force survey - methodology: EU-LFS concept of labour force status. Eurostat: Statistics Explained [online]. [cit. 2020-08-18]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_methodology#EU-LFS_concept_of_labour_force_status
21. Evropský fond pro regionální rozvoj. Evropská komise [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/cs/funding/erdf/
22. Evropský sociální fond. Evropská komise [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/cs/funding/social-fund/
23. Fond soudržnosti. Evropská komise [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/cs/funding/cohesion-fund/
24. Heading 1b: Economic, social, and territorial cohesion. Evropská komise [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/spending/topic/eu-funding-programmes-2014-2020/heading-1b-economic-social-and-territorial-cohesion_cs
25. Podmínky pro vstup do eurozóny – konvergenční kritéria. Evropská rada, Rada Evropské unie [online]. [cit. 2020-07-14]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/joining-the-euro-area/convergence-criteria/>
26. Rozpočty pod drobnohledem. Národní rozpočtová rada [online]. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <https://unrr.cz/rozpocety-pod-drobnohledem/>
27. Strategie Evropa 2020. DotaceEU.cz: Zastřešující portál Evropských strukturálních a investičních fondů v ČR [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/cs/ostatni/dulezite/slovník-pojmu/s/strategie-evropa-2020>

28. Zakládající smlouvy. Euroskop: Věcně o Evropě [online]. [cit. 2020-07-27].
Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8917/sekce/zakladajici-smlouvy/>

Oficiální dokumenty

29. Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství. Senát Parlamentu České republiky [online]. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: https://www.senat.cz/senat/evropa/dokumenty_ke_stazeni/smlouva_o_zalozeni_ehs.pdf

30. Zakládající smlouvy: Jednotný evropský akt. Euroskop: Věcně o Evropě [online]. [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/gallery/2/763-jea.pdf>

31. Zakládající smlouvy: Smlouva o Evropské unii (EU). Euroskop: Věcně o Evropě [online]. [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf